This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

1837
ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

V9
F36

PUBLII VIRGILII MARONIS OPERA.

TOMUS SECUNDUS.

Curis & ſtudio

STEPHANI ANDREÆ PHILIPPE.

LUTETIÆ PARISIORUM.

Sumptibus Ant. Urb. Coustelier.

M. DCC. XLV.

Latin
Burgerslijst
4-27-26
12891

ARGUMENTUM

IN

ÆNEIDA.

ÆNEIS poëma heroïcum, ſive epicum, ab Ænea Trojano, Veneris & Anchiſæ filio, Priami genero, nomen habet: non quòd actiones illius omnes comprehendat; ſed unam inter omnes præcipuam, ſcilicet regnum in Italia fundatum. Scripta eſt à Virgilio in gratiam, tum Romanæ totius gentis, tum familiæ imprimis Juliæ, quæ originem referebat ſuam ad Iüſum ſive Aſcanium, Æneæ filium ex Creüſa Priami

filia. In hanc porro familiam aſcitus à Julio Cæſare avunculo fuerat Octavianus, tunc rerum potens, atque Ægypto ſubactâ, M. Antonio & Cleopatra interfectis, unus orbis Romani dominus. Scribi cœpta eſt anno U. C. 724. exeunte : Virgilii 40, Octaviani 33. cùm Octavianus in Aſia non longe ab Euphrate hyemaret : atque ita Virgilius poſt adhibitam Georgicis extremam manum, continuò animum Æneidi videtur applicuiſſe ; in eaque annos, ut habet Servius, undecim collocaſſe, quot ab eo tempore ad mortem virgilii omnino numerantur. Secutus eſt Virgilius, ut in Bucolicis Theocritum, in Georgicis Heſiodum ; ita in Æneide Homerum : cujus Odyſſeam ſex prioribus libris, Iliadem ſex poſterioribus expreſſit, an etiam ſuperavit ? Id verò ambigitur inter doctos,

DE NATURA POEMATIS EPICI.

POEMA *epicum*, ſive *epopœia*, ſic dictum eſt ab ἔπος *verbum*, quia totum poëtæ dictione ſeu narratione continetur. Definitur ex doctrina Ariſtotelis: *Imitatio actionis unius illuſtris, completæ, certæ magnitudinis, quæ narratione & verſu hexametro viros principes cum admiratione & delectatione ad primarias virtutes excitat.*

Quinque complectitur, *actionem*, *fabulam*, *mores*, *ſententiam*, *dictionem*. Actio, eſt poëmatis materia: fabula, eſt actionis forma & tractatio: mores, ſententia, dictio, ſunt neceſſaria fabulæ ornamenta. Poëta ſumit actionem ab heroë, fabulam ab arte ſua, mores à philoſophia, ſententiam à Rhetorica, dictionem à grammatica.

DE NATURA ÆNEIDOS.

Actio Æneidos, ut nuda eſt operis materia, ſic ſe habet. Æneas, incenſâ à Græcis Trojâ, cum ſuorum reliquiis mari ſe committit, Italiam petiturus, unde majores ejus orti eſſe ferebantur: illuc, poſt caſus terrâ marique varios, appellit: excipitur humaniter à Latino, tunc ibidem regnante; & Laviniæ nuptiis in generum adoptaretur, niſi obſtaret Turnus, Dauni Rutulorum regis filius. Is Laviniæ nuptias jampridem ambiens, Æneam gravi bello vexat: ſed ab eo victus & occiſus, ſponſam ei regnumque habendum denique permittit.

Unam, eſſe atque *illuſtrem*, eam actionem liquet.

Completam negavit Maphæus Vegius; ideoque ſibi poſſe viſus eſt decimum ter-

tium librum Æneidi aſſuere, quo dolorem Rutulorum, Turni funus, Æneæ nuptias & apotheoſin complexus eſt: temerè omnino. Nam apotheoſis à Jove promiſſa eſt lib. 1. 263. *Feres ad ſidera Cœli magnanimum Æneam.* Tum confirmata l. 12. 794. *Indigetem Æneam ſcis ipſa, & ſcire fateris, Deberi Cœlo.* Jam Lavinia regnumque Latii à Turno moriente Æneæ permittitur l. 12. 937. *Tua eſt Lavinia conjux.* Cætera, quæ ad pompam luctumque pertinent, frigida ac puerilia, certè minimè neceſſaria.

Magnitudinem habet *certam* ac juſtam; licet enim octo circiter annis duraſſe actio tota dicatur; unum tamen ex iis, eumque ultimum, poëta complectitur: ſuperioribus reliquis in epiſodicam Æneæ coram Didone narrationem redactis. Mambrunus quidem ſexdecim menſes Æneidi attribuit, eo adductus, quòd Anchiſes, ut ex lib. 5. liquidum eſt, obierit in Sicilia verno tempore. Unde ſic colligit: Æneam non multò poſt, verno item tempore, indè ſol-

viſſe, cùm in Africam tempeſtate ejectus eſt; quid enim eum, mortuo patre, fatis in Italiam vocantibus, diutiùs in Sicilia tenuiſſet? Tum addit eumdem in Africa totam hyemem, atque adeo annum ferè traduxiſſe; ſiquidem indè iterum in Siciliam ineunte vere trajiciens, anniverſarios patri ludos celebravit: reliquis autem in Italia præclarè geſtis menſes minimum quatuor eſſe tribuendos. Pugnat contra Segreſius, in egregia Præfatione ad Gallicam Æneidos interpretationem: oſtenditque Æneam è Sicilia nonniſi Julio menſe, quarto nempe poſt obitum patris, in Africam appuliſſe: toto illo intervallo temporis, vel reficiendæ claſſi, vel expectandæ commodæ tempeſtati, curiſque aliis impenſo. Atque ita legitimo unius anni ſpatio Æneis tota continebitur: quod ſuis locis probabimus, præſertim l. 1. ỳ. 539. & 760.

FABULA, ſive actio ſuis epiſodiis ornata, repeti poteſt ex argumentis cuique libro præfixis: eâ tamen cautione, ut, ſi

quæritur ordo temporis, ſecundus liber primùm legendus ſit, tum tertius, deinde primus, quartus deinceps & ceteri: artis enim, ſive poëmatis, alium ordinem poëta inſtituit; ſeriemque conſulto perturbavit earum rerum, quas hiſtoricus ſingulas, prout evenerunt, recto ac naturali ordine deſcriberet.

Exordium breviſſimum verſus vix quindecim capit. Unde autem ſumendum ſit, dubitatur: utrum ab illis verſibus: *Ille ego*; an ab his, *Arma virumque cano.* Ego ab his puto ſumendum, veteres ſecutus, Virgilii præſertim æquales: qui quoties Æneidos meminêre, toties eam his ipſis vocibus deſignarunt. Ovid. Amor l. 1. 15. 25. *Tityrus & ſegetes, Æneïaque arma legentur.* Idem Triſt. l. 2. 533. *Felix Æneidos auctor contulit in Tyrios arma virumque toros.* Propert. l. 2. 34. 63. *Qui nunc Æneæ Trojani ſuſcitat arma.* Martialis l. 8. 56. 19. *Protinus Italiam concepit & arma virumque, Qui modo vix culicem fleverat ore rudi.* Auſonius Epig. 129. *Arma vi-*

rumque docens, atque arma virumque periitus, &c. Et verò abeſſe prævios quatuor verſus à MSS. antiquiſſimis teſtatur Pierius : adeo ut N. Heinſius nec editioni ſuæ dignatus ſit adſcribere. Vulgò tamen adſcribuntur, ſed ſeorſum ab aliis conſequentibus : unde conjiciunt plerique à Tucca & Vario, quaſi parum aptos tanti operis exordio, fuiſſe ſublatos ; factos tamen à Virgilio : non quidem ut exordium, ſed ut auctoris ſignaculum notamque, operis editioni præfigendam, & inter recitandum ab eo ſupprimi ſolitam : unde cùm ſtatim ordiretur ab, *Arma virumque, &c.* poëma ſub his verſibus, non ſub aliis, innotuiſſe probabile eſt.

Nexus, totis duodecim libris, ad uſque duellum Æneæ cum Turno pertinet.

Solutio incipit à duello.

Epiſodia ſunt, Junonis conſilium de ſubvertenda Trojana claſſe, Æneæ apud Didonem diverſio, amores, narratio Trojani incendii, ceteraque ejuſmodi, quæ partes quidem ſunt fabulæ, non autem actionis :

poſſunt enim ab actione, qualis anteà nudè deſcripta eſt, omnino ſeparari; à fabula, ſine gravi ejus immutatione non poſſunt.

MORES ubique æquabiles, & ad imitationem ac delectationem aptiſſimi. SENTENTIA autem & DICTIO ſic abſoluta ac perfecta eſt, ut vel hoc utroque nomine princeps poëtarum Virgilius habendus ſit.

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMI.

PROPOSITIONE & invocatione præmiſſis, narratio incipit à ſeptimo Æneæ expeditionis anno: quo tempore, Trojanis è Sicilia in Italiam ſolventibus, Juno tempeſtatem excitat, conciliato ſibi Æolo. Sedat tempeſtatem Neptunus. Naves Æneæ ſeptem in portum Africæ ſe recipiunt, reliquis aliò disjectis. Venus apud Jovem de filii calamitate queritur. Solatur eam Jupiter, expoſitâ Æneæ ejuſque poſteritatis futurâ felicitate. Mittitur Mercurius, qui

Carthaginenſium animos Trojanis placabiles reddat. Venus habitu venatricis occurrit Æneæ regionem cum Achate exploranti : indicatâque Didonis ac regionis conditione , utrumque nebulâ ſeptum Carthaginem dimittit. Illic Æneas , templum ingreſſus , primùm in belli Trojani picturas incidit : deinde in Didonem , & in ſocios , quos fluctibus oppreſſos putaverat , Didoni ſupplicantes. Dat ſe in conſpectum Æneas : à Regina benignè excipitur : accerſitur per Achatem Aſcanius : cujus in locum dolo Veneris Cupido ſubſtituitur , ut Æneæ amorem Didoni inſpiret. Abeunt omnes in aulam ad convivium.

ARGUMENTUM

LIBRI SECUNDI.

NARRAT Didoni Æneas Trojani excidii ſeriem; ea eſt ejuſmodi. Græci decenni bello penè fracti, dolo capere urbem conſtituunt: fugam ſimulant; circa Tenedum inſulam latent; equum relinquunt in caſtris, fœtum intus militibus. Quo per fraudem Sinonis, cui fidem mors Laocoontis faciebat, in urbem inducto, noctu reſerato ejus utero Græci erumpunt; admiſſoque exercitu, Trojam ferro & igne populantur. Admonetur in ſomnis Æneas ab Hectore, ut fugâ ſibi conſulat: Æneas mortem fugæ præferens, coactâ manu, Græcos aliquot cædit; ſumptiſque eorum armis, ſuorum telis ferè obruitur. At vaſtatâ regiâ, Priamo Pyrrhi manu interfecto, Æneas domum revertitur, Anchiſæ patri ſacra Penateſque committit, ſuis eum imponit humeris; & cum Aſcanio filio,

Creüsâque uxore, fugam arripit. Mox amiſsâ inter eundum Creüsâ, iter ad eam quærendam relegit: occurrit mortuæ uxoris umbra, monetque ſe à Cybele in Phrygia detineri. Redit ille in montem Idam, & cum ſociis mari fugam parat.

ARGUMENTUM
LIBRI TERTII.

PERGIT Æneas enarrare Didoni caſus ſuos, quorum altera pars hoc libro continetur, nempe navigatio. Æneas, incensâ Trojâ, claſſe viginti navium ad urbem Antandrum clam fabricatâ, defertur in Thraciam, ubi cùm urbem conderet, territus prodigio cæſi à Polymneſtore rege Polydori: navigat in inſulam Delum, conſulturus oraculum Apollinis; à quo monitus, ut *antiquam matrem* exquireret, Anchiſæ interpretatione Cretam eſſe inſulam ratus, Trojanæ gentis originem, eò contendit, urbemque novam ædificat.

ficat. At indè peſte depulſus, monitus in ſomnis à Diis Penatibus, Italiam vera eſſe Trojanorum cunabula, Italiam petit. In Itinere actus tempeſtate in inſulas Strophades, infeſtas habet Harpyias; quarum ex una audit ſe non priùs in Italia fixurum ſedes quàm fame coactus fuerit menſas abſumere. Hinc delatus ad Actium promontorium, ibi ludos celebrat. Tum in Epirum appulſus, Andromachen reperit, jam Heleni uxorem, & mortuo Pyrrho in Chaonia Epiri parte regnantem. Audit ab Heleno, rege eodem ac vate, ſedem ſibi à Diis in Italia paratam: eo loco, ubi ſuem albam inveniret triginta fœtus enixam. Admonetur ab eodem, ne in proxima Italiæ parte conſidat, Græcorum metu, qui ventis eò disjecti fuerant: tum ne Siculum trajiciat fretum, metu Scyllæ & Carybdis: ſed deflexo ad occaſum curſu Siciliam circumeat. Igitur relictâ Epiro, Tarentum, quæ in vicina Italiæ ora eſt, & Siciliæ partem Ætnæ monti proximam prætervectus, hinc ſupplicem recipit Achæmenidem, ſocium Ulyſſis, ab eoque de ſe-

ritate Cyclopum edoctus, obſervatis omnibus Heleni præceptis, tandem Drepanum, occidentalem Siciliæ portum, obtinet: ubi moritur Anchiſes. Atque hinc mediâ æſtate ſolvens Æneas in Italiam, tempeſtate in Africam ejicitur. Et hic finis eſt narrationis.

ARGUMENTUM

LIBRI QUARTI.

DIDO amores in Æneam ſuos Annæ ſorori aperit; ejuſque conſilio animum adjicit ad nuptias. Juno, ut Æneam ab Italia deducat, agit cum Venere de conciliandis inter utrumque nuptiis. Æneas ac Dido venatum abeunt, ſubortâque Junonis artibus tempeſtate, confugiunt in antrum: ibidemque falſum illud infauſtumque conjugium perficitur Iarbas, Getulorum rex, Jovis Ammonis filius, Didonis procus, advenam ſibi præferri indignans, apud Jovem graviter queritur. Jupiter, & ejus precibus, & fatis urgentibus adductus,

Mercurium ad Æneam mittit, qui eum abire in Italiam jubeat. Parat clam Æneas omnia ad navigationem neceſſaria: quod ſuſpicata Dido, precibus & lacrymis deterrere eum ab incepto, tum per ſe, tum per ſororem conatur. Æneas iterum à Mercurio in ſomnis admonitus, nocte intempeſtâ anchoras ſolvit. Dido doloris impatiens, extructam ſimulatione ſacri magici pyram conſcendens, ipſo Æneæ gladio ſibi vitam adimit.

Unus hic è libris omnibus plurimum artis habet ac ſuavitatis, motuſque animi tenerrimos quoſque ac violentiſſimos: præſertim in octo Didonis orationibus, quibus I. Sorori amorem aperit, v. 9. II. Diſſuadet Æneæ profectionem, v. 305. III. Eidem multa exprobrat, & multa comminatur, v. 305. IV. Sororem adhibet apud Æneam conciliatricem, v. 416. V. Deſperatis omnibus, ſpecie ſacri magici, moriendi conſilium ſorori diſſimulat, v. 478. VI. Secum ipſa noctu varia conſilia agitat, v. 534. VII. Fugientium Troja-

norum aſpectu extremùm furit, v. 590. VIII. Stricto enſe ſibi imminens in verba noviſſima erumpit, v. 651. Accuſant Virgilium aliqui, quòd ex Argon. Apollonii lib. 4. multa decerpſerit: quos damnat Scaliger: neque convenit argumentum, niſi hoc uno, quod hoſpitem hîc Dido, illic Medea, ſuum ament. At nihil admodum, præter comparationes pauculas, indè excerptum eſt: qualia etiam nonnulla ex Calypsûs & Ulyſſis amoribus Odyſſ. l. 5. tum ex Euripidis Medea & Hyppolyto, & Catulli carmine de Pelei nuptiis, excerpta ſunt.

ARGUMENTUM

LIBRI QUINTI.

ÆNEAS, è Lybia in Italiam navigans, deflectere in Siciliam vi tempeſtatis cogitur, ubi ab Aceſte Trojano benevolè exceptus; patri, quem illic

ſuperiore anno mors abſtulerat, anniverſarium celebrat ſacrum, ludoſque quatuor, curſum navalem, ac pedeſtrem, ceſtuum pugnam, ſagittarum ejaculationem, quibus addit Aſcanius equeſtrem decurſum. Interim Trojanæ mulieres, Junonis impulſu, hortatu Iridis, tædio navigationis, incendunt naves: quarum quatuor exuruntur, ceteræ immiſsâ à Jove pluviâ ſervantur. Quare ſuadet Æneæ Nautes, ut, avectæ ſecum juvenum flore, ſenes ac mulieres in Sicilia relinquat. Firmat id conſilium Anchiſes in ſomnis: idemque ſuadet Æneæ, ut appulſus in Italiam adeat Sibyllam; eâque duce deſcendat ad inferos, ubi poſterorum ſeriem & eventus docebitur. Paret Æneas patris monitis, & conditâ in Sicilia urbe Aceſtâ, Neptuno per Venerem conciliato, ſolvit in Italiam: quo in curſu Palinurus navis gubernator dormiens in mare excutitur. Delineatus eſt hic liber ad exemplum libri Iliad. 23. ubi ludi ab Achille ad tumulum Patrocli celebrantur.

ARGUMENTUM

LIBRI SEXTI.

APPULSUS Æneas in Italiam ad Cumas, petit antrum Sibyllæ Deiphobes: dumque varia Phœbeo in templo deſcripta contemplatur, jubetur victimas cædere; peractiſque ſacrificiis conſulit Sibyllam de futuris eventibus, deque deſcenſu ad inferos. Sibylla tria reſpondet: bellum ab Italis inſtare graviſſimum; ramum aureum, inventu perdifficilem, adeunti inferos parandum eſſe, denique unum ex amicis in litore mortem interim obiiſſe. Redit Æneas ad ſuos; mortuum Miſenum reperit: hujus extruendo rogo dum exciditur ſylva, columbæ, aves Veneris, ad auream arborem Æneam deducunt. Hic igitur funere perfunctus, nocturniſque ſacrificiis ad Avernum antrum inferorum numina veneratus, ad inferos Sibyllâ duce deſcendit. Videt illic I. In veſtibulo,

monſtra varia. II. In ripa fluviorum infernorum, umbras defunctorum aditum petentes; inque iis, Orontem, Palinurum. III. In ipſo flumine, Charonta portitorem, quem ſecum de aditu rixantem aurei rami conſpectu demulcet. IV. In limine, Cerberum canem, quem ſopit objecta offa. V. Ultra limen, ſedes varias, quas incolebant: 1. Infantes: 2. Injuſtâ morte damnati: 3. Propriâ manu perempti: 4. Amantes, in quibus Dido. 5. Bellatores, inter quos Deiphobus, aliique Trojani & Græci duces. Ad ſiniſtram, eminùs carcerem videt impiorum pœnis deſtinatum: quem locum adire cùm non poſſit, à Sibylla varia variorum ſupplicia edocetur, Gigantum, Salmonei, Lapitharum, Ixionis, Theſei, &c. VII. Ad dexteram verſo itinere, pervenit ad Elyſios campos: ubi multos heroum nactus, à Muſæo de loci incolarumque conditione, deque Anchiſa certior factus, in ipſum Anchiſen incidit. VIII. Anchiſes, multa de animarum

natura juxta Pythagoræ documenta præfatus, clariſſimum quemque poſterorum ad uſque Auguſtum ei oſtendit. IX. Denique perluſtratis omnibus, per eburneam ſomni portam Æneas ad ſuos revertitur; & è Cumano litore, ad Cajetanum navigat.

Cochin filius inv. Cl. Duflos Sculp.

PUBLII VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS

LIBER PRIMUS.

ILLE ego, qui quondam gracili modulatus avenâ
Carmen, & egreſſus ſylvis, vicina coëgi
Ut, quamvis avido, parerent arva colono,
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis

ARMA, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris

Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
Littora: multum ille & terris jactatus, & alto,
Vi ſuperûm, ſævæ memorem Junonis ob iram:
Multa quoque & bello paſſus, dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.

Muſa, mihi cauſas memora, quo numine læſo
Quidve dolens Regina Deûm tot volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit: tantæne animis cœleſtibus iræ?

Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuêre coloni)
Carthago, Italiam contra, Tiberinaque longe
Oſtia, dives opum, ſtudiiſque aſperrima belli:
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabitá coluiſſe Samo: hîc illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si quà fata ſinant, jam tum tenditque, fovetque.
Progeniem ſed enim Trojano à ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum late regem, belloque ſuperbum
Venturum excidio Libyæ: ſic volvere Parcas.
Id metuens, veteriſque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis geſſerat Argis;
Necdum etiam cauſæ irarum, ſævique dolores
Exciderant animo: manet altâ mente repoſtum
Judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ,

Et genus inviſum, & rapti Ganymedis honores.
His accenſa ſuper, jactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaûm, atque immitis Achilleî,
Arcebat longe Latio, multoſque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circùm.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem!

Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & ſpumas ſalis ære ruebant,
Cùm Juno æternum ſervans ſub pectore vulnus,
Hæc ſecum: Mene incepto deſiſtere victam,
Nec poſſe Italiâ Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallaſne exurere claſſem
Argivûm, atque ipſos potuit ſubmergere Ponto,
Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei?
Ipſa Jovis rapidum jaculata è nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis:
Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quæ Divûm incedo regina, Joviſque
Et ſoror & conjux, unâ cum gente tot annos
Bella gero; & quiſquam numen Junonis adoret
Præterea, aut ſupplex aris imponat honorem?

Talia flammato ſecum Dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca fœta furentibus Auſtris,
Æoliam venit: hic vaſto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempeſtateſque ſonoras

Imperio premit, ac vinclis & carcere frænat.
Illi indignantes, magno cum murmure, montis
Circùm clauſtra fremunt: celsâ ſedet Æolus arce
Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.
Ni faciat, maria, ac terras, Cœlumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
Hoc metuens, molemque & montes inſuper altos
Impoſuit, regemque dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas ſciret dare juſſus habenas.

Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt:
Æole (namque tibi Divûm pater, atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victoſque penates.
Incute vim ventis, ſubmerſaſque obrue puppes:
Aut age diverſas, & disjice corpora ponto.
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,
Quarum quæ formâ pulcherrima, Deïopeiam
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchrâ faciat te prole parentem.

Æolus hæc contra: Tuus, ô regina, quid optes
Explorare labor, mihi juſſa capeſſere fas eſt.
Tu mihi quodcumque hoc regni, tu ſceptra, Jovemque

Concilias, tu das epulis accumbere Divûm,
Nimborumque facis, tempeſtatumque potentem.

Hæc ubi dicta, cavum converſâ cuſpide montem
Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
Quà data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque à ſedibus imis
Unà Eurusque Notuſque ruunt, creberque procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad littora fluctus.
Inſequitur clamorque virûm, ſtridorque rudentum.
Eripiunt ſubitò nubes Cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther,
Præſentemque viris intentant omnia mortem.

Extemplo Æneæ ſolvuntur frigore membra;
Ingemit, & duplices tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum, Trojæ ſub mœnibus altis,
Contigit oppetere! O Danaûm fortiſſime gentis
Tydide, mene Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe, tuaque animam hanc effundere dextrâ,
Sævus ubi Æacidæ telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simoïs correpta ſub undis
Scuta virûm, galeaſque & fortia corpora volvit?

Talia jactanti, ſtridens Aquilone procella †
Velum adverſa ferit, fluctuſque ad ſidera tollit.

Franguntur remi ; tum prora avertit, & undis
Dat latus : inſequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi ſummo in fluctu pendent : his unda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit : furit æſtus arenis.
Tres Notus abreptas in ſaxa latentia torquet,
(Saxa vocant Itali mediis quæ in fluctibus, Aras)
Dorſum immane, mari ſummo : tres Eurus ab alto
In brevia, & Syrtes urget (miſerabile viſu)
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
Unam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem,
Ipſius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit : excutitur, pronuſque magiſter
Volvitur in caput ; aſt illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circùm, & rapidus vorat æquore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vaſto,
Arma virûm, tabulæque, & Troïa gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et quâ vectus Abas, & quâ grandævus Alethes,
Vicit hyems : laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimiſque fatiſcunt.

Interea magno miſceri murmure pontum,
Emiſſamque hyemem ſenſit Neptunus, & imis
Stagna refuſa vadis : graviter commotus, & alto
Proſpiciens, ſummâ placidum caput extulit undâ.
Disjectam Æneæ toto videt æquore claſſem,
Fluctibus oppreſſos Troas, Cœlique ruinâ.
Nec latuere doli fratrem Junonis, & iræ.

Eurum ad ſe, Zephyrumque vocat; dehinc talia fa-
tur.

Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Jam Cœlum terramque meo ſine numine, venti,
Miſcere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego .... ſed motos præſtat componere fluctus.
Poſt mihi non ſimili pœnâ commiſſa luetis:
Maturate fugam, regique hæc dicite veſtro;
Non illi imperium pelagi, ſævumque tridentem,
Sed mihi ſorte datum: tenet ille immania ſaxa,
Veſtras, Eure, domos: illâ ſe jactet in aulâ
Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.

Sic ait, & dicto citiùs tumida æquora placat,
Collectaſque fugat nubes, Solemque reducit.
Cymothoë ſimul, & Triton adnixus acuto
Detrudunt naves ſcopulo: levat ipſe tridenti,
Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor,
Atque rotis ſummas levibus perlabitur undas.

Ac veluti magno in populo cùm ſæpe coorta eſt
Seditio, ſævitque animis ignobile vulgus;
Jamque faces & ſaxa volant: furor arma miniſtrat.
Tum pietate gravem ac meritis ſi fortè virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus adſtant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora poſtquam
Proſpiciens Genitor, Cœloque invectus aperto,

Flectit equos, curruque volans dat lora ſecundo.

Defeſſi Æneadæ, quæ proxima littora, curſu
Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atque hinc vaſtæ rupes, geminique minantur
In Cœlum ſcopuli, quorum ſub vertice late
Æquora tuta ſilent: tum ſylvis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentique atrum nemus imminet umbrâ.
Fronte ſub adverſa ſcopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces, vivoque ſedilia ſaxo,
Nympharum domus: hîc feſſas non vincula naves
Ulla tenent, unco non alligat anchora morſu.

Huc ſeptem Æneas collectis navibus omni
Ex numero ſubit, ac magno telluris amore
Egreſſi optatâ potiuntur Troës arenâ,
Et ſale tabentes artus in littore ponunt.
Ac primùm ſilici ſcintillam excudit Achates,
Suſcepitque ignem foliis, atque arida circùm
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt feſſi rerum, frugeſque receptas
Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo.

Æneas ſcopulum interea conſcendit, & omnem

Proſpectum late pelago petit, Anthea ſi quà
Jactatum vento videat, Phrygiaſque biremes,
Aut Capyn, aut celſis in puppibus arma Caïci.
Navem in conſpectu nullam, tres littore cervos
Proſpicit errantes: hos tota armenta ſequuntur
A tergo, & longum per valles paſcitur agmen.
Conſtitit hîc, arcumque manu celereſque ſagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoreſque ipſos primùm capita alta ferentes
Cornibus arboreis, ſternit; tum vulgus, & omnem
Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam,
Nec priùs abſiſtit, quàm ſeptem ingentia victor
Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æquet.
Hinc portum petit, & ſocios partitur in omnes.
Vina, bonus quæ deinde cadis onerarat Aceſtes
Littore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, & dictis mœrentia pectora mulcet.

O ſocii, (neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora: dabit Deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem, penituſque ſonantes
Acceſtis ſcopulos: vos & Cyclopea ſaxa
Experti: revocate animos, mœſtumque timorem
Mittite: forſan & hæc olim meminiſſe juvabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum
Tendimus in Latium, ſedes ubi fata quietas
Oſtendunt: illic fas regna reſurgere Trojæ.

Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis.
Talia voce refert, curiſque ingentibus æger
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.

Illi ſe prædæ accingunt dapibuſque futuris:
Tergora diripiunt coſtis, & viſcera nudant.
Pars in fruſta ſecant, verubuſque trementia figunt;
Littore ahena locant alii, flammaſque miniſtrant.
Tum victu revocant vires, fuſique per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguiſque ferinæ.
Poſtquam exempta fames epulis, menſæque remotæ,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt,
Spemque metumque inter dubii, ſeu vivere credant,
Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
Præcipue pius Æneas, nunc acris Orontis,
Nunc Amyci caſum gemit, & crudelia ſecum
Fata Lyci, fortemque Gyan fortemque Cloanthum.

Et jam finis erat, cùm Jupiter æthere ſummo
Deſpiciens mare velivolum terraſque jacentes,
Littoraque, & latos populos, ſic vertice Cœli
Conſtitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum tales jactantem pectore curas
Triſtior, & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes
Alloquitur Venus. O qui res hominumque Deûmque
Æternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid meus Æneas in te committere tantum,

Quid Troës potuere, quibus tot funera paſſis
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certe huic Romanos olim, volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato à ſanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus: quæ te, genitor, ſententia vertit?
Hoc equidem occaſum Trojæ, triſteſque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur. Quem das finem, Rex magne, laborum?
Antenor potuit mediis elapſus Achivis
Illyricos penetrare ſinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timavi:
Unde per ora novem vaſto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva ſonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi, ſedeſque locavit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
Troïa: nunc placidâ compoſtus pace quieſcit.
Nos, tua progenies, Cœli quibus annuis arcem,
Navibus, infandum, amiſſis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?

Olli ſubridens hominum ſator atque Deorum,
Vultu, quo Cœlum tempeſtateſque ſerenat,
Oſcula libavit natæ: dehinc talia fatur.
Parce metu, Cytherea; manent immota tuorum
Fata tibi: cernes urbem, & promiſſa Lavinî
Mœnia, ſublimemque feres ad ſidera Cœli

Magnanimum Æneam, neque me ſententia vertit.
Hic (tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet,
Longiùs & volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italiâ, populoſque feroces
Contundet, moreſque viris & mœnia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternaque tranſierint Rutulis hyberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iülo
Additur, (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis menſibus orbes
Imperio explebit, regnumque à ſede Lavinî
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.
Hìc jam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectorea: donec regina ſacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupæ fulvo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet
Mœnia, Romanoſque ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum nec tempora pono:
Imperium ſine fine dedi. Quin aſpera Juno,
Quæ mare nunc, terraſque metu, Cœlumque fatigat,
Conſilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum: veniet luſtris labentibus ætas,
Cùm domus Aſſaraci Phthiam, claraſque Mycenas
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Naſcetur pulchrâ Trojanus origine Cæſar,
Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,

Julius à magno demiſſum nomen Iulo.
Hunc tu olim Cœlo ſpoliis Orientis onuſtum
Accipies ſecura : vocabitur hic quoque votis.
Aſpera tum poſitis miteſcent ſæcula bellis,
Cana fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt : diræ ferro, & compagibus arctis
Claudentur belli portæ. Furor impius intus
Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Hæc ait, & Maïâ genitum demittit ab alto,
Ut terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
Hoſpitio Teucris : ne fati neſcia Dido
Finibus arceret : volat ille per aëra magnum
Remigio alarum, ac Libyæ citus aſtitit oris.
Et jam juſſa facit, ponuntque ferocia Pœni
Corda, volente Deo : in primis Regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemque benignam.

At pius Æneas per noctem plurima volvens,
Ut primùm lux alma data eſt, exire, locoſque
Explorare novos, quas vento acceſſerit oras,
Qui teneant (nam inculta videt) homineſne, feræne,
Quærere conſtituit, ſociiſque exacta referre.
Claſſem in convexo nemorum, ſub rupe cavatâ,
Arboribus clauſam circùm, atque horrentibus umbris
Occulit : ipſe uno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.

Cui mater mediâ ſeſe tulit obvia ſylvâ,
Virginis os habitumque gerens, & virginis arma
Spartanæ: vel qualis equos Threiſſa fatigat
Harpalice, volucremque fugâ prævertitur Hebrum.
Namque humeris de more habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederatque comas diffundere ventis,
Nuda genu, nodoque ſinus collecta fluentes.

Ac prior: Heus, inquit, juvenes, monſtrate, mearum
Vidiſtis ſi quam hîc errantem forte ſororum,
Succinctam pharetra, & maculoſæ tegmine lyncis,
Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem.
Sic Venus: at Veneris contra ſic filius orſus:
Nulla tuarum audita mihi, neque viſa ſororum.
O quam te memorem virgo? namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat: ô Dea certe.
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una?
Sis felix, noſtrumque leves quæcumque laborem:
Et quo ſub Cœlo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas: ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc, vaſtis & fluctibus acti:
Multa tibi ante aras noſtrâ cadet hoſtia dextrâ.

Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore.

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios, & Agenoris urbem;
Sed fines Libyci, genus intractabile bello:
Imperium Dido Tyriâ regit urbe profecta,
Germanum fugiens: longa eſt injuria, longæ
Ambages, ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.

Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri
Phænicum, & magno miſeræ dilectus amore;
Cui pater intactam dederat, primiſque jugarat
Ominibus: ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios immanior omnes;
Quos inter medius venit furor: ille Sichæum
Impius ante aras, atque auri cœcus amore,
Clam ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanæ, factumque diu celavit, & ægram,
Multa malus ſimulans, vanâ ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Conjugis, ora modis attollens pallida miris;
Crudeles aras, trajectaque pectora ferro
Nudavit, cœcumque domûs ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam, patriaque excedere ſuadet,
Auxiliumque viæ, veteres tellure recludit
Theſauros, ignotum argenti pondus & auri.
His commota fugam Dido, ſocioſque parabat.
Conveniunt quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: naves quæ fortè paratæ,
Corripiunt, onerantque auro: portantur avari

Pygmalionis opes pelago : dux fœmina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, ſurgentemque novæ Carthaginis arcem ;
Mercatique ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem ? quibus aut veniſtis ab oris ?
Quove tenetis iter ? Quærenti talibus ille
Suſpirans, imoque trahens à pectore vocem :

O Dea, ſi primâ repetens ab origine pergam,
Et vacet annales noſtrorum audire laborum,
Ante diem clauſo componet veſper olympo.
Nos Trojâ antiquâ (ſi veſtras forte per aures
Trojæ nomen iit,) diverſa per æquora vectos
Forte ſuâ Libycis tempeſtas appulit oris.
Sum pius Æneas, raptos qui ex hoſte Penates
Claſſe veho mecum, famâ ſuper æthera notus.
Italiam quæro patriam, & genus ab Jove ſummo.
Bis denis Phrygium conſcendi navibus æquor,
Matre Deâ monſtrante viam, data fata ſecutus :
Vix ſeptem convulſæ undis Euroque ſuperſunt ;
Ipſe ignotus, egens, Libyæ deſerta peragro,
Europâ, atque Aſiâ pulſus. Nec plura querentem
Paſſa Venus, medio ſic interfata dolore eſt.

Quiſquis es, haud, credo, inviſus cœleſtibus, auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modò, atque hinc te reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces ſocios claſſemque relatam

Nuntio ,

Nuntio, & in tutum verſis Aquilonibus actam,
Ni fruſtra augurium vani docuêre parentes.
Aſpice bis ſenos lætantes agmine cycnos,
Æthereâ quos lapſa plagâ Jovis ales aperto
Turbabat Cœlo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam deſpectare videntur.
Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantuſque dedêre;
Haud aliter puppeſque tuæ, pubeſque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.
Perge modò, & quà te ducit via, dirige greſſum.

Dixit: & avertens roſeâ cervice refulſit,
Ambroſiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere: pedes veſtis defluxit ad imos,
Et vera inceſſu patuit Dea. Ille ubi matrem
Agnovit, tali fugientem eſt voce ſecutus.
Quid natum toties crudelis tu quoque falſis
Ludis imaginibus? cur dextræ jungere dextram
Non datur, ac veras audire & reddere voces?
Talibus incuſat, greſſumque ad mœnia tendit.
At Venus obſcuro gradientes aëre ſepſit,
Et multo nebulæ circùm Dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Molirive moram, aut veniendi poſcere cauſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas: ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Corripuere viam interea quà ſemita monſtrat.

Jamque aſcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverſaſque aſpectat deſuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam:
Miratur portas, ſtrepitumque, & ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrii. Pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus ſubvolvere ſaxa:
Pars optare locum tecto, & concludere ſulco.
Jura magiſtratuſque legunt, ſanctumque ſenatum.
Hìc portus alii effodiunt: hìc alta theatris
Fundamenta locant alii, immaneſque columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.

Qualis apes æſtate novâ per florea rura
Exercet ſub ſole labor, cùm gentis adultos
Educunt fœtus; aut cùm liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas;
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.

O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt,
Æneas ait, & faſtigia ſuſpicit urbis.
Infert ſe ſeptus nebulâ (mirabile dictu)
Per medios, miſcetque viris, neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit mediâ, lætiſſimus umbrâ,
Quò primùm jactati undis & turbine Pœni
Effodêre loco ſignum, quod regia Juno

Monſtrarat, caput acris equi : ſic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per ſæcula gentem.
Hîc templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat donis opulentum, & numine Divæ;
Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nexæque
Ære trabes : foribus cardo ſtridebat ahenis.

Hoc primùm in luco nova res oblata timorem
Leniit : hîc primùm Æneas ſperare ſalutem
Auſus, & afflictis meliùs confidere rebus.
Namque ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo
Reginam opperiens; dum quæ fortuna ſit urbi,
Artificumque manus inter ſe, operumque labores
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam famâ totum vulgata per orbem :
Atridem, Priamumque, & ſævum ambobus Achillem.
Conſtitit, & lacrymans, quis jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris noſtri non plena laboris ?
En Priamus : ſunt hîc etiam ſua præmia laudi,
Sunt lacrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt.
Solve metus : feret hæc aliquam tibi fama ſalutem.

Sic ait, atque animum picturâ paſcit inani,
Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circùm
Hâc fugerent Graii, premeret Trojana juventus :

Hàc Phryges, inſtaret curru criſtatus Achilles.
Nec procul hinc Rheſi niveis tentoria velis
Agnoſcit lacrymans, primo quæ prodita ſomno
Tydides multâ vaſtabat cæde cruentus,
Ardenteſque avertit equos in caſtra, priùs quàm
Pabula guſtaſſent Trojæ, Xanthumque bibiſſent.
Parte aliâ fugiens amiſſis Troïlus armis,
Infelix puer atque impar congreſſus Achilli,
Fertur equis, curruque hæret reſupinus inani,
Lora tenens tamen: huic cervixque comæque trahuntur
Per terram, & verſâ pulvis inſcribitur haſtâ.

Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumque ferebant
Suppliciter triſtes, & tunſæ pectora palmis.
Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.
Ter circùm Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum verò ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut ſpolia, ut currus, utque ipſum corpus amici,
Tendentemque manus Priamum conſpexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,
Eoaſque acies, & nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthefilea furens, mediiſque in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.

Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum ſtupet, obtutuque hæret defixus in uno,
Regina ad templum formâ pulcherrima Dido
Inceſſit, magnâ juvenum ſtipante catervâ.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille ſecutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades : illa pharetram
Fert humero, gradienſque Deas ſupereminet omnes :
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem ſe læta ferebat
Per medios, inſtans operi, regniſque futuris.
Tum foribus Divæ, mediâ teſtudine templi,
Septa armis, ſolioque alte ſubnixa reſedit.
Jura dabat, legeſque viris, operumque laborem
Partibus æquabat juſtis, aut ſorte trahebat.
Cùm ſubitò Æneas concurſu accedere magno
Anthea, Sergeſtumque videt, fortemque Cloanthum,
Teucrorumque alios : ater quos æquore turbo
Diſpulerat, penituſque alias advexerat oras.
Obſtupuit ſimul ipſe, ſimul perculſus Achates
Lætitiaque, metuque, avidi conjungere dextras
Ardebant ; ſed res animos incognita turbat.
Diſſimulant, & nube cavâ ſpeculantur amicti,
Quæ fortuna viris, claſſem quo littore linquant,
Quid veniant : cunctis nam lecti navibus ibant,
Orantes veniam, & templum clamore petebant.

Poſtquam introgreſſi, & coram data copia fandi,
Maximus Ilioneus placido ſic pectore cœpit :
O Regina, novam cui condere Jupiter urbem,
Juſtitiaque dedit gentes frænare ſuperbas,
Troës te miſeri, ventis maria omnia vecti,
Oramus : prohibe infandos à navibus ignes ;
Parce pio generi, & propiùs res aſpice noſtras.
Non nos aut ferro Libycos populare penates
Venimus, aut raptas ad littora vertere prædas :
Non ea vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
Eſt locus (Heſperiam Graïi cognomine dicunt)
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ :
Œnotrii coluere viri ; nunc fama minores
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.
Huc curſus fuit.
Cùm ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada cæca tulit, penituſque procacibus Auſtris,
Perque undas, ſuperante ſalo, perque invia ſaxa
Diſpulit : huc pauci veſtris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria ? hoſpitio prohibemur arenæ.
Bella cient, primaque vetant conſiſtere terra.
Si genus humanum, & mortalia temnitis arma,
At ſperate Deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Æneas nobis, quo juſtior alter
Nec pietate fuit, nec bello major, & armis.
Quem ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aurâ
Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris,

Non metus, officio nec te certaſſe priorem
Pœniteat: ſunt & Siculis regionibus urbes,
Arvaque, Trojanoque à ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem,
Et ſylvis aptare trabes, & ſtringere remos.
Si datur Italiam, ſociis & rege recepto,
Tendere, ut Italiam læti Latiumque petamus.
Sin abſumpta ſalus, & te, pater optime Teucrûm,
Pontus habet Libyæ, nec ſpes jam reſtat Iüli,
At freta Sicaniæ ſaltem, ſedeſque paratas,
Unde huc advecti, regemque petamus Aceſtem.
Talibus Ilioneus: cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ.

Tum breviter Dido vultum demiſſa profatur:
Solvite corde metum, Teucri, ſecludite curas.
Res dura, & regni novitas me talia cogunt
Moliri, & late fines cuſtode tueri.
Quis genus Æneadum, quis Trojæ neſciat urbem,
Virtuteſque, viroſque, aut tanti incendia belli?
Non obtuſa adeo geſtamus pectora Pœni,
Nec tam averſus equos Tyriâ ſol jungit ab urbe.
Seu vos Heſperiam magnam, Saturniaque arva,
Sive Erycis fines, regemque optatis Aceſtem,
Auxilio tutos dimittam, opibuſque juvabo.
Vultis & his mecum pariter conſidere regnis?
Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt: ſubducite naves;
Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.
Atque utinam rex ipſe Noto compulſus eodem

Afforet Æneas! equidem per littora certos
Dimittam; & Libyæ luſtrare extrema jubebo
Si quibus ejectus ſylvis, aut urbibus errat.

His animum arrecti dictis & fortis Achates,
Et pater Æneas jamdudum erumpere nubem
Ardebant: prior Æneam compellat Achates:
Nate Deâ, quæ nunc animo ſententia ſurgit?
Omnia tuta vides, claſſem ſocioſque receptos.
Unus abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum; dictis reſpondent cetera matris.

Vix ea fatus erat, cùm circumfuſa repente
Scindit ſe nubes, & in æthera purgat apertum.
Reſtitit Æneas, clarâque in luce refulſit,
Os humeroſque Deo ſimilis: namque ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix, lumenque juventæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum, Pariuſve lapis circumdatur auro.

Tum ſic Reginam alloquitur, cunctiſque repente
Improviſus ait: Coram, quem quæritis, adſum
Troïus Æneas Libycis ereptus ab undis.
O ſola infandos Trojæ miſerata labores!
Quæ nos, reliquias Danaûm, terræque mariſque
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,
Urbe, domo ſocias: grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtræ, Dido: nec quicquid ubique eſt

Gentis

Gentis Dardaniæ, magnum quæ ſparſa per orbem.
Dii tibi (ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Uſquam juſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti)
Præmia digna ferant! Qui te tam læta tulerunt
Sæcula! Qui tanti talem genuêre parentes!
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Luſtrabunt convexa, polus dum ſidera paſcet,
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt,
Quæ me cumque vocant terræ. Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextrâ, lævaque Sereſtum,
Poſt alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.

Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido,
Caſu deinde viri tanto, & ſic ore locuta eſt.
Quis te, nate Deâ, per tanta pericula caſus
Inſequitur, quæ vis immanibus applicat oris?
Tune ille Æneas, quem Dardanio Anchiſæ
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire
Finibus expulſum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli: genitor tum Belus opimam
Vaſtabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore jam ex illo caſus mihi cognitus urbis
Trojanæ, nomenque tuum, regeſque Pelaſgi.
Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat,
Seque ortum antiquâ Teucrorum à ſtirpe volebat.
Quare agite, ô tectis, juvenes, ſuccedite noſtris.
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores

Jactatam hac demum voluit conſiſtere terra.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

Sic memorat : ſimul Ænean in regia ducit
Tecta : ſimul Divûm templis indicit honorem.
Nec minùs interea ſociis ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pingues centum cum matribus agnos:
Munera, lætitiamque Dei.
At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, mediiſque parant convivia tectis.
Arte laboratæ veſtes, oſtroque ſuperbo :
Ingens argentum menſis, cælataque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.

Æneas (neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor) rapidum ad naves præmittit Achatem,
Aſcanio ferat hæc, ipſumque ad mœnia ducat.
Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parentis.
Munera præterea Iliacis erepta ruinis
Ferre jubet: pallam ſignis, auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acanto,
Ornatus Argivæ Helenæ, quos illa Mycenis,
Pergama cùm peteret inconceſſoſque hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
Præterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim,
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroque coronam.

Hæc celerans, iter ad naves tendebat Achates.

At Cytherea novas artes, nova pectore verſat
Conſilia: ut faciem mutatus & ora Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat, doniſque furentem
Incendat Reginam, atque oſſibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguam, Tyrioſque bilingues;
Urit atrox Juno, & ſub noctem cura recurſat.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
Nate, meæ vires, mea magna potentia, ſolus:
Nate patris ſummi qui tela Typhoëa temnis,
Ad te confugio, & ſupplex tua numina poſco.
Frater ut Æneas pelago tuus omnia circùm
Littora jactetur, odiis Junonis iniquæ,
Nota tibi, & noſtro doluiſti ſæpe dolore.
Hunc Phœniſſa tenet Dido, blandiſque moratur
Vocibus: & vereor, quò ſe Junonia vertant
Hoſpitia: haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, & cingere flammâ,
Reginam meditor, ne quo ſe numine mutet,
Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
Quà facere id poſſis, noſtram nunc accipe mentem.

Regius accîtu chari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens pelago, & flammis reſtantia Trojæ.
Hunc ego ſopitum ſomno ſuper alta Cythera,
Aut ſuper Idalium ſacratâ ſede recondam:

[illegible]
[illegible]

[illegible] in regi
[illegible] k
[illegible] litora mit
[illegible] horrentia ce
[illegible] cum matrib
[illegible] Di.
[illegible] splendida luxu
[illegible] parant convivia te.
[illegible] superbo:
[illegible] caelataque in
[illegible] longissima r.
[illegible] ab origine

[illegible] patrius consistere
[illegible] praemittit
[illegible] ad moeni
[illegible] cura parer.
[illegible] erepta ruinis
[illegible] auroque rig
[illegible] velamen acha.
[illegible], quos illa My.
[illegible] inconcessosque hy.
[illegible] mirabile donu
[illegible] quod gesserat
[illegible] colloque mon
[illegible] gemmis auroq

[illegible]

Ne quà ſcire dolos, mediuſve occurrere poſſit.
Tu faciem illius, noctem non ampliùs unam,
Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
Ut, cùm te gremio accipiet lætiſſima Dido,
Regales inter menſas, laticemque Lyæum;
Cùm dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet,
Occultum inſpires ignem, fallaſque veneno.

Paret Amor dictis charæ genitricis, & alas
Exuit, & greſſu gaudens incedit Iuli.
At Venus Aſcanio placidam per membra quietem
Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos, ubi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aſpirans complectitur umbrâ.
Jamque ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
Cùm venit, aulæis jam ſe Regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediamque locavit.
Jam pater Æneas, & jam Trojana juventus
Conveniunt, ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque caniſtris
Expediunt, tonſiſque ferunt mantilia villis.
Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, & flammis adolere penates.
Centum aliæ, totidemque pares ætate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, & pocula ponant.
Necnon & Tyrii per limina læta frequentes
Convenère, toris juſſi diſcumbere pictis.

Mirantur dona Æneæ, mirantur Iulum,
Flagranteſque Dei vultus, ſimulataque verba,
Pallamque, & pictum croceo velamen acantho.
Præcipue infelix, peſti devota futuræ,
Expleri mentem nequit, ardeſcitque tuendo
Phœniſſa, & puero pariter, doniſque movetur.

Ille, ubi complexu Æneæ, colloque pependit,
Et magnum falſi implevit genitoris amorem,
Reginam petit: hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret, & interdum gremio fovet: inſcia Dido.
Inſideat quantus miſeræ Deus: at memor ille
Matris Acidaliæ, paulatim abolere Sichæum
Incipit, & vivo tentat prævertere amore
Jampridem reſides animos deſuetaque corda.

Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ,
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.
Hic Regina gravem gemmis auroque popoſcit,
Implevitque mero pateram: quam Belus, & omnes
A Belo ſoliti: tum facta ſilentia tectis.
Jupiter (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum Tyriiſque diem, Trojâque profectis
Eſſe velis, noſtroſque hujus meminiſſe minores.
Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Juno!

Et vos ô cœtum, Tyrii, celebrate faventes.

Dixit, & in menſam laticum libavit honorem,
Primaque libato ſummo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hauſit
Spumantem pateram, & pleno ſe proluit auro.
Poſt alii proceres: citharâ crinitus Iopas
Perſonat auratâ, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunam, Soliſque labores:
Unde hominum genus, & pecudes, unde imber, & ignes;
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones:
Quid tantùm Oceano properent ſe tingere Soles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Ingeminant plauſum Tyrii, Troeſque ſequuntur.

Nec non & vario noctem ſermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem,
Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa:
Nunc, quibus Auroræ veniſſet filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi: nunc, quantus Achilles.
Imo age, & à prima dic, hoſpes, origine nobis
Inſidias, inquit, Danaûm, caſuſque tuorum,
Erroreſque tuos: nam te jam ſeptima portat
Omnibus errantem terris & fluctibus æſtas.

Cochin filius inv. — Cl. Duflos Sculp.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
ÆNEIDOS
LIBER SECUNDUS.

CONTICUERE omnes, intentique ora tenebant;
Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto:
Infandum, Regina, jubes renovare dolorem,
Trojanas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai, quæque ipſe miſerrima vidi,
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando

Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyſſi
Temperet à lacrymis? & jam nox humida Cœl
Præcipitat, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos.
Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojæ ſupremum audire laborem,
Quanquam animus meminiſſe horret, luctuqu
refugit,
Incipiam. Fracti bello, fatiſque repulſi
Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
Inſtar montis equum divina Palladis arte
Ædificant, ſectaque intexunt abiete coſtas.
Votum pro reditu ſimulant: ea fama vagatur.
Huc delecta virûm ſortiti corpora, furtim
Includunt cæco lateri, penituſque cavernas
Ingentes, uterumque armato milite complent.

Eſt in conſpectu Tenedos, notiſſima famâ
Inſula, dives opum, Priami dum regna manebar
Nunc tantùm ſinus, & ſtatio malefida carinis.
Huc ſe provecti deſerto in littore condunt.
Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycænas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu:
Panduntur portæ, juvat ire, & Dorica caſtra
Deſertoſque videre locos, littuſque relictum.
Hîc Dolopum manus, hîc ſævus tendebat Ach
les:
Claſſibus hîc locus, hîc acies certare ſolebant.

Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Minerv

Et molem mirantur equi : primuſque Thymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari :
Sive dolo, ſeu jam Trojæ ſic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaûm inſidias, ſuſpectaque dona
Præcipitare jubent, ſubjectiſque urere flammis ;
Aut terebrare cavas uteri & tentare latebras.

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocoon ardens ſummâ decurrit ab arce :
Et procul : o miſeri, quæ tanta inſania, cives ?
Creditis avectos hoſtes, aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm ? Sic notus Ulyſſes ?
Aut hoc incluſi ligno occultantur Achivi,
Aut hæc in noſtros fabricata eſt machina muros,
Inſpectura domos, venturaque deſuper urbi ;
Aut aliquis latet error : equo ne credite, Teucri.
Quicquid id eſt, timeo Danaos, & dona ferentes :
Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorſit : ſtetit illa tremens, uteroque recuſſo
Inſonuêre cavæ, gemitumque dedêre cavernæ.
Et, ſi fata Deûm, ſi mens non læva fuiſſet,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras :
Trojaque nunc ſtares, Priamique arx alta maneres.

Ecce, manus juvenem interea poſt terga revinctum

Paſtores magno ad Regem clamore trahebant
Dardanidæ, qui ſe ignotum venientibus ultro,
Hoc ipſum ut ſtrueret, Trojamque aperiret Achivis,
Obtulerat fidens animi, atque in utrumque paratus
Seu verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.
Undique viſendi ſtudio Trojana juventus
Circumfuſa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaûm inſidias, & crimine ab uno
Diſce omnes.

Namque ut conſpectu in medio turbatus, inermis
Conſtitit, atque oculis Phrygia agmina circumſpexit,
Heu! quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
Accipere, aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
Cui neque apud Danaos uſquam locus inſuper ipſi
Dardanidæ infenſi pœnas cum ſanguine poſcunt.
Quo gemitu converſi animi, compreſſus & omnis
Impetus: hortamur fari, quo ſanguine cretus,
Quidve ferat, memoret; quæ ſit fiducia capto.

Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur.
Cuncta equidem tibi, Rex, fuerint quæcunque, fatebor
Vera, inquit; neque me Argolica de gente negabo.
Hoc primum: nec, ſi miſerum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam, mendacemque improba finget.

Fando aliquod, ſi fortè tuas pervenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta famâ
Gloria, quem falsa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Dimiſere neci; nunc caſſum lumine lugent.
Illi me comitem & conſanguinitate propinquum
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.
Dum ſtabat regno incolumis, regnumque vigebat
Conſiliis, & nos aliquod nomenque decuſque
Geſſimus. Invidiâ poſtquam pellacis Ulyſſei
(Haud ignota loquor) ſuperis conceſſit ab oris,
Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
Et caſum inſontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: & me, fors ſi qua tuliſſet,
Si patrios unquam remeaſſem victor ad Argos,
Promiſi ultorem, & verbis odia aſpera movi.
Hinc mihi prima mali labes, hinc ſemper Ulyſſes
Criminibus terrere novis, hinc ſpargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere conſcius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante miniſtro...
Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata revolvo?
Quidve moror, ſi omnes uno ordine habetis Achivos?
Idque audire ſat eſt: jamdudum ſumite pœnas:
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.

Tum verò ardemus ſcitari, & quærere cauſas
Ignari ſcelerum tantorum, artiſque Pelaſgæ.

Proſequitur pavitans, & ficto pectore fatur.
Sæpe fugam Danai Troja cupiere relicta
Moliri, & longo feſſi decedere bello.
Feciſſentque utinam! ſæpe illos aſpera ponti
Interclufit hyems, & terruit Auſter euntes.
Præcipue cùm jam trabibus contextus acernis
Staret equus, toto ſonuerunt æthere nimbi.
Suſpenſi Eurypilum ſcitatum oracula Phœbi
Mittimus: iſque adytis hæc triſtia dicta reportat.
Sanguine placaſtis ventos, & virgine cæſâ,
Cùm primùm Iliacas, Danai, veniſtis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, animâque litandum
Argolicâ. Vulgi quæ vox ut venit ad aures,
Obſtupuere animi, geliduſque per ima cucurrit
Oſſa tremor; cui fata parent, quem poſcat Apollo.
Hìc Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quæ ſint ea numina Divûm
Flagitat: & mihi jam multi crudele canebant
Artificis ſcelus, & taciti ventura videbant.
Bis quinos ſilet ille dies, tectuſque recuſat
Prodere voce ſuâ quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Compoſitò rumpit vocem, & me deſtinat aræ.
Aſſenſere omnes: & quæ ſibi quiſque timebat,
Unius in miſeri exitium converſa tulere.

Jamque dies infanda aderat: mihi ſacra parari,
Et ſalſæ fruges, & circùm tempora vittæ.
Eripui, fateor, letho me, & vincula rupi,

Limoſoque lacu per noctem obſcurus in ulvâ
Delitui, dum vela darent, ſi forte dediſſent.
Nec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumque parentem;
Quos illi fors ad pœnas ob noſtra repoſcent
Effugia, & culpam hanc miſerorum morte piabunt.
Quod te per ſuperos, & conſcia numina veri,
Per, ſi qua eſt quæ reſtet adhuc mortalibus uſquam
Intemerata fides, oro, miſerere laborum
Tantorum, miſerere animi non digna ferentis.

His lacrymis vitam damus, & miſereſcimus ultro.
Ipſe viro primus manicas atque arcta levari
Vincla jubet Priamus, dictiſque ita fatur amicis.
Quiſquis es, amiſſos hinc jam obliviſcere Graios:
Noſter eris, mihique hæc ediſſere vera roganti.
Quò molem hanc immanis equi ſtatuere? quis auctor?
Quidve petunt? quæ religio? aut quæ machina belli?
Dixerat. Ille dolis inſtructus, & arte Pelaſgâ,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas.
Vos æterni ignes, & non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait: vos aræ, enſeſque nefandi,
Quos fugi, vittæque Deûm, quas hoſtia geſſi:
Fas mihi Graiorum ſacrata reſolvere jura,
Fas odiſſe viros, atque omnia ferre ſub auras,

Si qua tegunt : teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo promiſſis maneas, ſervataque ſerves
Troja fidem, ſi vera feram, ſi magna rependam.

Omnis ſpes Danaûm, & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis ſemper ſtetit : impius ex quo
Tydides ſed enim, ſcelerumque inventor Ulyſſes
Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladium, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi Divæ contingere vittas;
Ex illo fluere, ac retro ſublapſa referri
Spes Danaûm : fractæ vires, averſa Deæ mens.
Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris.
Vix poſitum caſtris ſimulacrum : arſere coruſcæ
Luminibus flammæ arrectis, ſalſuſque per artus
Sudor iit : terque ipſa ſolo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamque ferens haſtamque trementem.
Extemplo tentanda fugâ canit æquora Calchas :
Nec poſſe Argolicis exſcindi Pergama telis,
Omina ni repetant Argis, numenque reducant
Quod pelago & curvis ſecum avexere carinis.

Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma Deoſque parant comites, pelagoque remenſo
Improviſi aderunt. Ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine læſo
Effigiem ſtatuere, nefas quæ triſte piaret.
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem

Roboribus textis, Cœloque educere juſſit,
Ne recipi portis, aut duci in mœnia poſſit,
Neu populum antiqua ſub religione tueri.
Nam ſi veſtra manus violaſſet dona Minervæ,
Tum magnum exitium (quod Dii priùs omen in ipſum
Convertant) Priami imperio Phrygibuſque futurum.
Sin manibus veſtris veſtram aſcendiſſet in urbem,
Ultro Aſiam magno Pelopea ad mœnia bello
Venturam, & noſtros ea fata manere nepotes.
Talibus inſidiis, perjurique arte Sinonis
Credita res; captique dolis, lacrymiſque coactis;
Quos neque Tydides, nec Lariſſæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.

Hìc aliud majus miſeris, multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon ductus Neptuno ſorte ſacerdos
Solennes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(Horreſco referens) immenſis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, jubæque
Sanguineæ exſuperant undas: pars cetera pontum
Ponè legit, ſinuatque immenſa volumine terga.
Fit ſonitus ſpumante ſalo, jamque arva tenebant;
Ardenteſque oculos ſuffecti ſanguine & igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

Diffugimus viſu exſangues : illi agmine certo
Laocoonta petunt : & primùm parva duorum
Corpora natorum ſerpens amplexus uterque
Implicat, & miſeros morſu depaſcitur artus.
Poſt ipſum auxilio ſubeuntem, ac tela ferentem
Corripiunt, ſpiriſque ligant ingentibus : & jam
Bis medium amplexi, bis collo ſquamea circùm
Terga dati, ſuperant capite, & cervicibus altis.
Ille ſimul manibus tendit divellere nodos
Perfuſus ſanie vittas, atroque veneno :
Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit.
Quales mugitus, fugit cùm ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit cervice ſecurim.
At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt, ſævæque petunt Tritonidis arcem,
Sub pedibuſque Deæ, clypeique ſub orbe teguntur.

Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Inſinuat pavor ; & ſcelus expendiſſe merentem
Laocoonta ferunt, ſacrum qui cuſpide robur
Læſerit, & tergo ſceleratam intorſerit haſtam.
Ducendum ad ſedes ſimulacrum, orandaque Divæ
Numina, conclamant.
Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibuſque rotarum
Subjiciunt lapſus, & ſtupea vincula collo
Intendunt : ſcandit fatalis machina muros,
Fœta armis : circùm pueri, innuptæque puellæ
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.

Illa

Illa ſubit, mediæque minans illabitur urbi.
O patria, ô Divûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm! Quater ipſo in limine portæ
Subſtitit, atque utero ſonitum quater arma dedere.
Inſtamus tamen immemores, cæcique furore,
Et monſtrum infelix ſacrata ſiſtimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora, Dei juſſu non unquam credita Teucris.
Nos delubra Deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſta velamus fronde per urbem.

Vertitur interea Cœlum, & ruit Oceano nox,
Involvens umbra magna terramque polumque,
Myrmidonumque dolos: fuſi per mœnia Teucri
Conticuere: ſopor feſſos complectitur artus.
Et jam Argiva phalanx inſtructis navibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica ſilentia Lunæ
Littora nota petens, flammas cùm regia puppis
Extulerat: fatiſque Deûm defenſus iniquis
Incluſos utero Danaos, & pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit equus, lætique cavo ſe robore promunt
Theſſandrus, Stheneluſque duces, & dirus Ulyſſes,
Demiſſum lapſi per funem, Athamaſque Thoaſque,
Pelideſque Neoptolemus, primuſque Machaon,
Et Menelaus, & ipſe doli fabricator Epeus.
Invadunt urbem ſomno vinoque ſepultam.
Cæduntur vigiles, portiſque patentibus omnes

Accipiunt ſocios, atque agmina conſcia jungunt.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono Divûm gratiſſima ſerpit.
In ſomnis ecce ante oculos mœſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largoſque effundere fletus,
Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi, qualis erat! quantùm mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis,
Vel Danaûm Phrygios jaculatus puppibus ignes!
Squallentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ circùm plurima muros
Accepit patrios: ultro flens ipſe videbat
Compellare virum, & mœſtas expromere voces:

O lux Dardaniæ, ſpes ô fidiſſima Teucrûm,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus, Hector, ab oris
Exſpectate venis? ut te poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominumque urbiſque labores
Defeſſi aſpicimus! quæ cauſa indigna ſerenos
Fœdavit vultus, aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil: nec me quærentem vana moratur,
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate Deâ, teque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet muros: ruit alto à culmine Troja.
Sat patriæ Priamoque datum: ſi Pergama dextrâ
Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra ſuoſque tibi commendat Troja Penates.

Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Diverſo interea miſcentur mœnia luctu:
Et magis atque magis (quanquam ſecreta parentis
Anchiſæ domus, arboribuſque obtecta receſſit)
Clareſcunt ſonitus, armorumque ingruit horror.
Excutior ſomno, & ſummi faſtigia tecti
Aſcenſu ſupero, atque arrectis auribus aſto.
In ſegetem veluti cùm flamma furentibus Auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boumque labores,
Præcipiteſque trahit ſylvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

Tum vero manifeſta fides, Danaûmque pateſcunt
Inſidiæ: jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano ſuperante, domus: jam proximus ardet
Ucalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorque virûm, clangorque tubarum.
Arma amens capio, nec ſat rationis in armis;
Sed glomerare manum bello, & concurrere in ar-
cem
Cum ſociis ardent animi: furor, iraque mentem
Præcipitant, pulchrumque mori ſuccurrit in armis.

Ecce autem telis Pantheus elapſus Achivûm,

Pantheus Othryades, arcis Phœbique ſacerdos,
Sacra manu, victoſque Deos, parvumque nepotem
Ipſe trahit, curſuque amens ad littora tendit.
Quo res ſumma loco, Pantheu? quam prendimus arcem ?
Vix ea fatus eram, gemitu cùm talia reddit :
Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ : fuimus Troës, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum : ferus omnia Jupiter Argos
Tranſtulit : incensâ Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in mœnibus adſtans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miſcet
Inſultans : portis alii bipatentibus adſunt,
Millia quot magnis unquam venere Mycenis.
Obſedere alii telis anguſta viarum
Oppoſiti : ſtat ferri acies mucrone coruſco
Stricta, parata neci : vix primi prælia tentant
Portarum vigiles, & cæco Marte reſiſtunt.

Talibus Othryadæ dictis & numine Divûm
In flammas & in arma feror, quò triſtis Erynnis,
Quò fremitus vocat, & ſublatus ad æthera clamor.
Addunt ſe ſocios Ripheus, & maximus armis
Iphitus, oblati per lunam, Hypaniſque Dymaſque,
Et lateri agglomerant noſtro, jùveniſque Chorœbus
Mygdonides, illis qui ad Trojam fortè diebus
Venerat, inſano Caſſandræ incenſus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibuſque ferebat :
Infelix, qui non ſponſæ præcepta furentis

Audierat.

Quos ubi confertos audere in prælia vidi ,
Incipio ſuper his : Juvenes , fortiſſima fruſtra
Pectora , ſi vobis audentem extrema cupido eſt
Certa ſequi (quæ ſit rebus fortuna , videtis :
Exceſſere omnes adytis ariſque relictis
Dii quibus imperium hoc ſteterat) ſuccurritis urbi
Incenſæ : moriamur , & in media arma ruamus.
Una ſalus victis nullam ſperare ſalutem. †

Sic animis juvenum furor additus. Inde lupi ceu
Raptores atra in nebula , quos improba ventris
Exegit cæcos rabies , catulique relicti
Faucibus exſpectant ſiccis ; per tela , per hoſtes
Vadimus haud dubiam in mortem , mediæque te-
nemus
Urbis iter : nox atra cava circumvolat umbra.
Quis cladem illius noctis , quis funera fando
Explicet , aut poſſit lacrymis æquare labores ?
Urbs antiqua ruit , multos dominata per annos ,
Plurima perque vias ſternuntur inertia paſſim
Corpora , perque domos , & religioſa Deorum
Limina. Nec ſoli pœnas dant ſanguine Teucri :
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus ,
Victoreſque cadunt Danai : crudelis ubique
Luctus , ubique pavor , & plurima mortis imago.

Primus ſe Danaûm , magna comitante catervâ ,

Androgeos offert nobis, ſocia agmina credens,
Inſcius, atque ultro verbis compellat amicis.
Feſtinate viri: nam quæ tam ſera moratur
Segnities? alii rapiunt incenſa feruntque
Pergama: vos celſis nunc primùm à navibus itis!
Dixit: & extemplo (neque enim reſponſa dabantur
Fida ſatis) ſenſit medios delapſus in hoſtes.
Obſtupuit, retroque pedem cum voce repreſſit.
Improviſum aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepiduſque repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem:
Haud ſecus Androgeos viſu tremefactus abibat.
Irruimus, denſis & circumfundimur armis;
Ignaroſque loci paſſim, & formidine captos
Sternimus: aſpirat primo fortuna labori.
Atque hîc exultans ſucceſſu animiſque Chorœbus;
O ſocii, quà prima, inquit, fortuna ſalutis
Monſtrat iter, quàque oſtendit ſe dextra, ſequamur.
Mutemus clypeos, Danaûmque inſignia nobis
Aptemus: dolus, an virtus, quis in hoſte requirat?
Arma dabunt ipſi. Sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clypeique inſigne decorum
Induitur, laterique Argivum accommodat enſem.
Hoc Ripheus, hoc ipſe Dymas, omniſque juventus
Læta facit: ſpoliis ſe quiſque recentibus armat.
Vadimus immiſti Danais haud numine noſtro,
Multaque per cæcam congreſſi prælia noctem
Conſerimus; multos Danaûm dimittimus Orco.
Diffugiunt alii ad naves, & littora curſu

Fida petunt : pars ingentem formidine turpi
Scandunt rurſus equum, & nota conduntur in alvo.
Heu ! nihil invitis fas quemquam fidere Divis.

Ecce trahebatur paſſis Priameïa virgo
Crinibus à templo Caſſandra adytiſque Minervæ,
Ad Cœlum tendens ardentia lumina fruſtra,
Lumina, nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc ſpeciem furiatâ mente Chorœbus,
Et ſeſe medium injecit moriturus in agmen.
Conſequimur cuncti, & denſis incurrimus armis.
Hîc primùm ex alto delubri culmine telis
Noſtrorum obruimur, oriturque miſerrima cædes
Armorum facie, & Graiarum errore jubarum.
Tum Danai gemitu, atque ereptæ virginis irâ,
Undique collecti invadunt : acerrimus Ajax,
Et gemini Atridæ, Dolopumque exercitus omnis.
Adverſi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyruſque Notuſque & lætus Eois
Eurus equis : ſtridunt ſylvæ, ſævitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, ſi quos obſcura nocte per umbram
Fudimus inſidiis, totaque agitavimus urbe,
Apparent : primi clypeos, mentitaque tela
Agnoſcunt, atque ora ſono diſcordia ſignant.
Ilicet obruimur numero : primuſque Chorœbus
Penelei dextra Divæ armipotentis ad aram
Procumbit : cadit & Ripheus, juſtiſſimus unus
Qui fuit in Teucris, & ſervantiſſimus æqui :

Diis aliter viſum. Pereunt Hypaniſque Dymaſque
Confixi à ſociis : nec te tua plurima, Pantheu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro, nec tela, nec ullas
Vitaviſſe vices Danaûm, &, ſi fata fuiſſent,
Ut caderem, meruiſſe manu. Divellimur inde
Iphitus & Pelias mecum : quorum Iphitus ævo
Jam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulyſſei.
Protinus ad ſedes Priami clamore vocati.
Hîc vero ingentem pugnam, ceu cetera nuſquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe :
Sic Martem indomitum, Danaoſque ad tecta ruentes
Cernimus, obſeſſumque actâ teſtudine limen.
Hærent parietibus ſcalæ, poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clypeoſque ad tela ſiniſtris
Protecti objiciunt, prenſant faſtigia dextris.
Dardanidæ contrà turres ac tecta domorum
Culmina convellunt (his ſe, quando ultima cernunt,
Extrema jam in morte parant defendere telis)
Aurataſque trabes, veterum decora alta parentum,
Devolvunt : alii ſtrictis mucronibus imas
Obſedere fores : has ſervant agmine denſo.

Inſtaurati animi Regis ſuccurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, cæcæque fores, & pervius uſus
Tectorum

Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo, infelix quà ſe, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata ſolebat
Ad ſoceros, & avo puerum Aſtyanacta trahebat.
Evado ad ſummi faſtigia culminis, unde
Tela manu miſeri jactabant irrita Teucri.
Turrim in præcipiti ſtantem, ſummiſque ſub aſtra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaûm ſolitæ naves, & Achaïca caſtra,
Aggreſſi ferro circùm, quà ſumma labantes
Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
Sedibus, impulimuſque: ea lapſa repente ruinam
Cum ſonitu trahit, & Danaûm ſuper agmina late
Incidit: aſt alii ſubeunt; nec ſaxa, nec ullum
Telorum interea ceſſat genus.

Veſtibulum ante ipſum, primoque in limine Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruſcus ahenâ.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis novus exuviis, nitiduſque juventa
Lubrica convolvit ſublato pectore terga,
Arduus ad Solem, & linguis micat ore triſulcis.
Unà ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon, unà omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina jactant.
Ipſe inter primos correptâ dura bipenni
Limina perrumpit, poſteſque à cardine vellit

Æratos : jamque exciſâ trabe firma cavavit
Robora, & ingentem lato dedit ore feneſtram,
Apparet domus intus, & atria longa pateſcunt :
Apparent Priami, & veterum penetralia regum ;
Armatoſque vident ſtantes in limine primo.
At domus interior gemitu miſeroque tumultu
Miſcetur, penituſque cavæ plangoribus ædes
Fœmineis ululant : ferit aurea ſidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent poſtes, atque oſcula figunt.

Inſtat vi patria Pyrrhus ; nec clauſtra, nec ipſi
Cuſtodes ſufferre valent, labat ariete crebro
Janua, & emoti procumbunt cardine poſtes.
Fit via vi : rumpunt aditus, primoſque trucidant
Immiſſi Danai, & late loca milite complent:
Non ſic, aggeribus ruptis cùm ſpumeus amnis
Exiit, oppoſitaſque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, campoſque per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit. Vidi ipſe furentem
Cæde Neoptolemum, geminoſque in limine Atridas :
Vidi Hecubam : centumque nurus, Priamumque per aras
Sanguine fœdantem, quos ipſe ſacraverat, ignes.
Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum,
Barbarico poſtes auro, ſpoliiſque ſuperbi
Procubuere ; tenent Danai quà deficit ignis.

Forſitan & Priami fuerint quæ fata, requiras.
Urbis ubi captæ caſum, convulſaque vidit
Limina tectorum, & medium in penetralibus hoſtem,
Arma diu ſenior deſueta trementibus ævo
Circumdat nequicquam humeris, & inutile ferrum
Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
Ædibus in mediis, nudoque ſub ætheris axe
Ingens ara fuit, juxtaque veterrima laurus
Incumbens aræ, atque umbra complexa Penates.
Hìc Hecuba, & natæ nequicquam altaria circùm,
Præcipites atra ceu tempeſtate columbæ,
Condenſæ, & Divûm amplexæ ſimulacra ſedebant.
Ipſum autem ſumptis Priamum juvenilibus armis
Ut vidit: Quæ mens tam dira, miſerrime conjux,
Impulit his cingi telis, aut quò ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis †
Tempus eget: non, ſi ipſe meus nunc afforet Hector.
Huc tandem concede; hæc ara tuebitur omnes;
Aut moriere ſimul: Sic ore effata, recepit
Ad ſeſe, & ſacra longævum in ſede locavit.

Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites,
Unus natorum Priami, per tela, per hoſtes,
Porticibus longis fugit, & vacua atria luſtrat
Saucius: illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus
Inſequitur: jam jamque manu tenet, & premit haſtâ.
Ut tandem ante oculos evaſit & ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.

Hic Priamus, quamquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abſtinuit, nec voci iræque pepercit.
At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis
Dii (ſi qua eſt Cœlo pietas, quæ talia curet)
Perſolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita, qui nati coram me cernere lethum
Feciſti, & patrios fœdaſti funere vultus.
At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo: ſed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpuſque exangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remiſit.
Sic fatus ſenior: telumque imbelle ſine ictu
Conjecit, rauco quod protinus ære repulſum,
Et ſummo clypei nequicquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuncius ibis
Pelidæ genitori; illi mea triſtia facta,
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hæc dicens, altaria ad ipſa trementem
Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati,
Implicuitque comam læva, dextraque coruſcum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enſem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incenſam, & prolapſa videntem
Pergama, tot quondam populis, terriſque ſuperbum
Regnatorem Aſiæ: jacet ingens littore truncus,
Avulſumque humeris caput, & ſine nomine corpus.

At me tum primum ſævus circumſtetit horror:
Obſtupui: ſubiit chari genitoris imago,
Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: ſubiit deſerta Creüſa,
Et direpta domus, & parvi caſus Iüli.
Reſpicio, &, quæ ſit me circùm copia, luſtro.
Deſeruere omnes defeſſi, & corpora ſaltu
Ad terram miſere, aut ignibus ægra dedere.

Jamque adeo ſuper unus eram; cùm limina Veſtæ
Servantem, & tacitam ſecreta in ſede latentem
Tyndarida aſpicio: dant clara incendia lucem
Erranti, paſſimque oculos per cuncta ferenti.
Illa ſibi infeſtos everſa ob Pergama Teucros,
Et pœnas Danaûm, & deſerti conjugis iras
Permetuens, Trojæ & patriæ communis Erinnys,
Abdiderat ſeſe, atque aris inviſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira cadentem
Ulciſci patriam, & ſceleratas ſumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriaſque Mycenas
Aſpiciet? partoque ibit regina triumpho?
Conjugiumque, domumque, patres, natoſque videbit,
Iliadum turbâ, & Phrygiis comitata miniſtris?
Occiderit ferro Priamus? Troja arſerit igni?
Dardanium toties ſudârit ſanguine littus?
Non ita: namque, etſi nullum memorabile nomen

† Fœminea in pœna eſt, nec habet victoria laud
Extinxiſſe nefas tamen, & ſumpſiſſe merenti
Laudabor pœnas; animumque explêſſe juvabi
Ultricis flammæ, & cineres ſatiaſſe meorum.

Talia jactabam, & furiata mente ferebar:
Cùm mihi ſe, non ante oculis tam clara, vi
dam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma parens, confeſſa Deam, qualiſque vid
Cœlicolis, & quanta ſolet; dextraque prehen
Continuit, roſeoque hæc inſuper addidit ore.
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat ir
Quid furis? aut quonam noſtri tibi cura rece
Non priùs aſpicies, ubi feſſum ætate parente
Liqueris Anchiſen? ſuperet conjuxne Creüſ
Aſcaniuſque puer? quos omnes undique Gra
Circùm errant acies, &, ni mea cura reſiſta
Jam flammæ tulerint, inimicus & hauſerit en
Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacænæ,
Culpatuſve Paris; Divûm inclementia Divû
Has evertit opes, ſternitque à culmine Troj
Aſpice (namque omnem, quæ nunc obducta t
Mortales hebetat viſus tibi, & humida circùm
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Juſſa time, neu præceptis parere recuſa.)
Hîc ubi disjectas moles, avulſaque ſaxis
Saxa vides, miſtoque undantem pulvere fumu
Neptunus muros, magnoque emota trident

Fundamenta quatit, totamque à ſedibus urbem
Eruit : hîc Juno Scæas ſæviſſima portas
Prima tenet, ſociumque furens à navibus agmen
Ferro accincta vocat.
Jam ſummas arces Tritonia (reſpice) Pallas
Inſedit, nimbo effulgens, & Gorgone ſævâ.
Ipſe Pater Danais animos, vireſque ſecundas
Sufficit : ipſe Deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori :
Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat, & ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.

Apparent diræ facies, inimicaque Trojæ
Numina magna Deûm.
Tum verò omne mihi viſum conſidere in ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troja.
Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum
Cùm ferro acciſam, crebriſque bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim : illa uſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat ;
Vulneribus donec paulatim evicta ſupremum
Congemuit, traxitque jugis avulſa ruinam.

Deſcendo, ac ducente Deo flammam inter & hoſtes
Expedior : dant tela locum, flammæque recedunt.
Aſt ubi jam patriæ perventum ad limina ſedis,
Antiquaſque domos ; genitor, quem tollere in altos
Optabam primum montes, primumque petebam,

Abnegat exciſa vitam producere Troja,
Exiliumque pati. Vos ô quibus integer ævi
Sanguis, ait, ſolidæque ſuo ſtant robore vires;
Vos agitate fugam.
Me ſi cœlicolæ voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſervaſſent ſedes: ſatis una ſuperque
Vidimus excidia, & captæ ſuperavimus urbi.
Sic ô ſic poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inveniam: miſerebitur hoſtis,
Exuviaſque petet: facilis jactura ſepulcri eſt.
Jam pridem inviſus Divis, & inutilis annos
Demoror; ex quo me Divûm pater, atque hominum rex
Fulminis afflavit ventis, & contigit igni.
Talia perſtabat memorans, fixuſque manebat.
Nos contra effuſi lacrymis, conjuxque Creüſa,
Aſcaniuſque, omniſque domus, ne vertere ſecum
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque, & ſedibus hæret in iiſdem.

Rurſus in arma feror, mortemque miſerrimus opto.
Nam quod conſilium, aut quæ jam fortuna dabatur?
Mene efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
Speraſti, tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta ſuperis placet urbe relinqui,
Et ſedet hoc animo, perituræque addere Trojæ
Teque tuoſque juvat, patet iſtic janua letho.
Jamque aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus,

Natum ante ora patris,patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignes
Eripis, ut mediis hoſtem in penetralibus, utque
Aſcaniumque, patremque meum, juxtaque Creüſam,
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam?
Arma, viri, ferte arma, vocat lux ultima victos:
Reddite me Danais, ſinite inſtaurata reviſam
Prælia: nunquam omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro accingor rurſus, clypeoque ſiniſtram
Inſertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine conjux
Hærebat, parvumque patri tendebat Iülum:
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum;
Sin aliquam expertus ſumptis ſpem ponis in armis,
Hanc primùm tutare domum. Cui parvus Iülus,
Cui pater, & conjux quondam tua dicta relinquor?

Talia vociferans, gemitu tectum omne replebat:
Cùm ſubitum dictuque oritur mirabile monſtrum.
Namque manus inter, mœſtorumque ora parentum,
Ecce levis ſummo de vertice viſus Iüli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circùm tempora paſci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
At pater Anchiſes oculos ad ſidera lætus
Extulit, & Cœlo palmas cum voce tetendit.

Jupiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
Aſpice nos, hoc tantùm; &, ſi pietate meremur,
Da deinde auxilium, pater, atque hæc omina firma.

Vix ea fatus erat ſenior, ſubitoque fragore
Intonuit lævum, & de Cœlo lapſa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam ſumma ſuper labentem culmina tecti
Cernimus Idæâ claram ſe condere ſylvâ,
Signantemque vias: tum longo limite ſulcus
Dat lucem, & late circum loca ſulphure fumant.
Hîc verò victus genitor ſe tollit ad auras,
Affaturque Deos, & ſanctum ſidus adorat.
Jam jam nulla mora eſt, ſequor, &, qua ducitis, adſum.
Dii patrii, ſervate domum, ſervate nepotem:
Veſtrum hoc augurium, veſtroque in numine Troja eſt.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuſo.

Dixerat ille: & jam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiuſque æſtus incendia volvunt.
Ergo age, chare pater, cervici imponere noſtræ;
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit:
Quo res cumque cadent, unum & commune periclum,
Una ſalus ambobus erit: mihi parvus Iülus
Sit comes, & longe ſervet veſtigia conjux.
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite veſtris.

Eſt urbe egreſſis tumulus, templumque vetuſtum
Deſertæ Cereris, juxtaque antiqua cupreſſus,
Religione patrum multos ſervata per annos:
Hanc ex diverſo ſedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape ſacra manu, patrioſque Penates:
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Hæc fatus, latos humeros, ſubjectaque colla
Veſte ſuper, fulvique inſternor pelle leonis,
Succedoque oneri: dextræ ſe parvus Iülus
Implicuit, ſequiturque patrem non paſſibus æquis:
Pone ſubit conjux, ferimur per opaca locorum:
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverſo glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis
Suſpenſum, & pariter comitique onerique timentem.

Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evaſiſſe viam: ſubito cùm creber ad aures
Viſus adeſſe pedum ſonitus; genitorque per umbram
Proſpiciens, nate, exclamat, fuge, nate, propinquant:
Ardentes clypeos, atque æra micantia cerno.
Hic mihi neſcio quod trepido male numen amicum
Confuſam eripuit mentem: namque avia curſu
Dum ſequor, & nota excedo regione viarum,

Hæc ubi dicta dedit, lacrymantem & multa volentem
Dicere deſeruit, tenueſque receſſit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm;
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.

Sic demum ſocios conſumpta nocte reviſo.
Atque hîc ingentem comitum affluxiſſe novorum
Invenio admirans numerum, matreſque, viroſque,
Collectam exilio pubem, miſerabile vulgus.
Undique convenere, animis opibuſque parati,
In quaſcumque velim pelago deducere terras.

Jamque jugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ,
Ducebatque diem, Danaique obſeſſa tenebant
Limina portarum, nec ſpes opis ulla dabatur.
Ceſſi, & ſublato montem genitore petivi.

UNIV. OF MICH.

Cochin filius inv. Cl. Duflos Sculp.

PUBLII VIRGILII

MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER TERTIUS.

POSTQUAM res Aſiæ, Priamique evertere gentem
Immeritam viſum ſuperis, ceciditque ſuperbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diverſa exilia, & deſertas quærere terras
Auguriis agimur Divûm, claſſemque ſub ipſa
Antandro & Phrygiæ molimur montibus Idæ,

Incerti quò fata ferant, ubi ſiſtere detur;
Contrahimuſque viros. Vix prima inceperat æſtas,
Et pater Anchiſes dare fatis vela jubebat.
Littora tum patriæ lacrymans portuſque relinquo,
Et campos ubi Troja fuit, feror exul in altum
Cum ſociis, natoque, Penatibus, & Magnis Diis.

Terra procul vaſtis colitur Mavortia campis,
(Thraces arant) acri quondam regnata Lycurgo:
Hoſpitium antiquum Trojæ, ſociique Penates,
Dum fortuna fuit: feror huc, & littore curvo
Mœnia prima loco, fatis ingreſſus iniquis;
Æneadaſque meo nomen de nomine fingo,
Sacra Dionææ matri, Diviſque ferebam
Auſpicibus cœptorum operum, ſuperoque nitentem
Cœlicolûm regi mactabam in littore taurum.
Fortè fuit juxta tumulus, quo cornea ſummo
Virgulta, & denſis haſtilibus horrida myrtus.
Acceſſi, viridemque ab humo convellere ſylvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras:
Horrendum & dictu video mirabile monſtrum.
Nam, quæ prima ſolo, ruptis radicibus, arbos
Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttæ,
Et terram tabo maculant: mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coit formidine ſanguis.
Rurſus & alterius lentum convellere vimen
Inſequor, & cauſas penitus tentare latentes:

Ater

Ater & alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa movens animo, Nymphas venerabar agreſtes,
Gradivumque patrem, Geticis qui præſidet arvis;
Rite ſecundarent viſus, omenque levarent.
Tertia ſed poſtquam majore haſtilia niſu
Aggredior, genibuſque adverſæ obluctor arenæ,
(Eloquar, an ſileam?) gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures.
Quid miſerum, Ænea, laceras? Jam parce ſepulto,
Parce pias ſcelerare manus: non me tibi Troja
Externum tulit: haud cruor hic de ſtipite manat.
Heu! fuge crudeles terras, fuge littus avarum.
Nam Polydorus ego: hîc confixum ferrea texit
Telorum ſeges, & jaculis increvit acutis.
Tum verò ancipiti mentem formidine preſſus
Obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.

Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandârat alendum
Threïcio regi, cùm jam diffideret armis
Dardaniæ, cingique urbem obſidione videret.
Ille, ut opes fractæ Teucrûm, & fortuna receſſit,
Res Agamemnonias victriciaque arma ſecutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis,

Audite, ô proceres, ait, & ſpes diſcite veſtras.
Creta Jovis magni medio jacet inſula ponto,
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula noſtræ:
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna;
Maximus unde pater, (ſi rite audita recordor)
Teucrus Rhœteas primùm eſt advectus ad oras,
Optavitque locum regno: nondum Ilium, & arces
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra,
Idæumque nemus: hinc fida ſilentia ſacris,
Et juncti currum dominæ ſubière leones.
Ergo agite, &, Divûm ducunt quà juſſa ſequamur:
Placemus ventos, & Gnoſſia regna petamus:
Nec longo diſtant curſu: modò Jupiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretæis ſiſtet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,
Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis
Idomenea ducem, deſertaque littora Cretæ,
Hoſte vacare domos, ſedeſque adſtare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donyſam,
Olearon, niveamque Paron, ſparſaſque per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta conſita terris.

Nauticus exoritur vario certamine clamor:
Hortantur ſocii Cretam proavoſque petamus.
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes,
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,
Pergameamque voco,& lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.

Jamque fere ſicco ſubductæ littore puppes;
Connubiis arviſque novis operata juventus:
Jura domoſque dabam: ſubitò cùm tabida membris,
Corrupto Cœli tractu, miſerandaque venit
Arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora: tum ſteriles exurere Sirius agros.
Arebant herbæ, & victum ſeges ægra negabat.
Rurſus ad oraclum Ortygiæ Phœbumque remenſo
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quem feſſis finem rebus ferat; unde laborum
Tentare auxilium jubeat, quò vertere curſus.

Nox erat, & terris animalia ſomnus habebat:
Effigies ſacræ Divûm, Phrygiique Penates,
Quos mecum à Troja, mediiſque ex ignibus urbis
Extuleram, viſi ante oculos adſtare jacentis
In ſomnis, multo manifeſti lumine, quà ſe
Plena per inſertas fundebat luna feneſtras.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis.

Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,
Hic canit, & tua nos en ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardaniâ incensâ, tuaque arma ſecuti;
Nos tumidum ſub te permenſi claſſibus æquor;
Iidem venturos tollemus in aſtra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus: tu mœnia magnis
Magna para, longumque fugæ ne linque laborem.
Mutandæ ſedes: non hæc tibi littora ſuaſit
Delius, aut Cretæ juſſit conſidere Apollo.
Eſt locus (Heſperiam Graii cognomine dicunt)
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ:
Œnotrii coluêre viri: nunc fama minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
Hæ nobis propriæ ſedes: hinc Dardanus ortus,
Iaſiuſque pater, genus à quo principe noſtrum.
Surge age, & hæc lætus longævo dicta parenti
Haud dubitanda refer. Corythum, terraſque require
Auſonias: Dictæa negat tibi Jupiter arva.

Talibus attonitus viſis, ac voce Deorum,
(Nec ſopor illud erat, ſed coram agnoſcere vultus,
Velataſque comas, præſentiaque ora videbar;
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor)
Corripio è ſtratis corpus, tendoque ſupinas
Ad Cœlum cum voce manus, & munera libo
Intemerata focis: perfecto lætus honore
Anchiſen facio certum remque ordine pando.

Rurſum in ſeceſſu longo, ſub rupe cavata,
Arboribus clauſi circùm atque horrentibus umbris,
Inſtruimus menſas, ariſque reponimus ignem.
Rurſum ex diverſo Cœli cœciſque latebris
Turba ſonans prædam pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. Sociis tunc arma capeſſant
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.
Haud ſecus ac juſſi faciunt, tectoſque per herbam
Diſponunt enſes, & ſcuta latentia condunt.
Ergo ubi delapſæ ſonitum per curva dedêre
Littora, dat ſignum ſpecula Miſenus ab alta
Ære cavo: invadunt ſocii, & nova prælia tentant,
Obſcœnas pelagi ferro fœdare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt, celerique fuga ſub ſidera lapſæ
Semeſam prædam & veſtigia fœda relinquunt.

Una in præcelſa conſedit rupe Celæno,
Infelix vates, rupitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro cæde boum ſtratiſque juvencis,
Laomedontiadæ, bellumne inferre paratis,
Et patrio inſontes Harpyias pellere regno?
Accipite ergo, animis atque hæc mea figite dicta.
Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus
Apollo
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam curſu petitis: ventiſque vocatis
Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit.
Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem,

Quàm vos dira fames, noſtræque injuria cædis
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.

Dixit, & in ſylvam pennis ablata refugit.
At ſociis ſubita gelidus formidine ſanguis
Diriguit: cecidère animi; nec jam amplius armis,
Sed votis precibuſque jubent expoſcere pacem,
Sive Deæ, ſeu ſint diræ, obſcœnæque volucres.
At pater Anchiſes, paſſis de littore palmis,
Numina magna vocat, meritoſque indicit honores:
Dii, prohibete minas; Dii, talem avertite caſum,
Et placidi ſervate pios! Tum littore funem
Diripere, excuſſoſque jubet laxare rudentes.

Tendunt vela Noti: fugimus ſpumantibus undis,
Quà curſum ventuſque gubernatorque vocabant.
Jam medio apparet fluctu nemoroſa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, & Neritos ardua ſaxis.
Effugimus ſcopulos Ithacæ, Laërtia regna,
Et terram altricem ſævi execramur Ulyſſis.
Mox & Leucatæ nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, & parvæ ſuccedimus urbi.
Anchora de prora jacitur; ſtant littore puppes.
Ergo inſperata tandem tellure potiti,
Luſtramurque Jovi, votiſque incendimus aras,
Actiaque Iliacis celebramus littora ludis.

Exercent patrias, oleo labente, palæſtras
Nudati ſocii: juvat evaſiſſe tot urbes
Argolicas, medioſque fugam tenuiſſe per hoſtes.

Interea magnum Sol circumvolvitur annum;
Et glacialis hyems Aquilonibus aſperat undas.
Ære cavo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis figo, & rem carmine ſigno:
Æneas hæc de Danaïs victoribus arma.
Linquere tum portus jubeo, & conſidere tranſtris.
Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.

Protinus aërias Phæacum abſcondimus arces,
Littoraque Epiri legimus, portuque ſubimus
Chaonio, & celſam Buthroti aſcendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbes,
Conjugio Æacidæ Pyrrhi ſceptriſque potitum,
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui; miroque incenſum pectus amore
Compellare virum, & caſus cognoſcere tantos.
Progredior portu, claſſes & littora linquens.

Solennes tum fortè dapes, & triſtia dona,
Ante urbem, in luco, falſi Simoëntis ad undam,
Libabat cineri Andromache, maneſque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem ceſpite inanem,
Et geminas, cauſam lacrymis, ſacraverat aras.
Ut me conſpexit venientem, & Troïa circum

Arma amens vidit, magnis exterrita monſtris
Diriguit viſu in medio; calor oſſa reliquit:
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur.
Verane te facies, verus mihi nuncius affers,
Nate Deâ? Vivisne? Aut, ſi lux alma receſſit,
Hector ubi eſt? Dixit, lacrymaſque effudit, & omnem
Implevit clamore locum. Vix pauca furenti
Subjicio, & raris turbatus vocibus hiſco:
Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco:
Ne dubita; nam vera vides.
Heu! quis te caſus dejectam conjuge tanto
Excipit, aut quæ digna ſatis fortuna reviſit?
Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia ſervas?

Dejecit vultum, & demiſſa voce locuta eſt:
O felix una ante alias Priameia virgo,
Hoſtilem ad tumulum Trojæ ſub mœnibus altis
Juſſa mori, quæ ſortitus non pertulit ullos,
Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patria incenſa, diverſa per æquora vectæ,
Stirpis Achilleæ faſtus, juvenemque ſuperbum
Servitio enixæ tulimus, qui deinde ſecutus
Ledæam Hermionem, Lacedæmonioſque hymenæos,
Me famulam, famuloque Heleno tranſmiſit habendam.

Aſt illum, ereptæ magno inflammatus amore
Conjugis, & ſcelerum furiis agitatus Oreſtes
Excipit incautum, patriaſque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi, regnorum reddita ceſſit
Pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano à Chaone dixit,
Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quæ fata dedêre,
Aut quis te ignarum noſtris Deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius? ſuperatne, & veſcitur aura?
Quem tibi jam Trojâ . . . . .
Ecquæ jam puero eſt amiſſæ cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem, animoſque viriles
Et pater Æneas, & avunculus excitat Hector?

Talia fundebat lacrymans, longoſque ciebat
Incaſſum fletus; cùm ſeſe à mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus offert;
Agnoſcitque ſuos, lætuſque ad mœnia ducit,
Et multum lacrymas verba inter ſingula fundit.
Procedo, & parvam Trojam, ſimulataque magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scææque amplector limina portæ.
Nec non & Teucri ſocia ſimul urbe fruuntur.
Illos porticibus Rex accipiebat in amplis.
Aulaï in medio libabant pocula Bacchi,

Impoſitis auro dapibus, paterasque tenebant.

Jamque dies alterque dies proceſſit, & auræ
Vela vocant, tumidoque inflatur carbaſus Auſtro.
His vatem aggredior dictis, ac talia quæſo:
Trojugena, interpres Divûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ,
Fare age (namque omnem curſum mihi proſpera dixit
Religio, & cuncti ſuaſerunt numine Divi
Italiam petere, & terras tentare repoſtas:
Sola novum dictuque nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & triſtes denunciat iras,
Obſcœnamque famem) quæ prima pericula vito?
Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?

Hîc Helenus, cæſis primum de more juvencis,
Exorat pacem Divûm, vittaſque reſolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,
Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit,
Atque hæc deinde canit divino ex ore ſacerdos:
Nate Deâ (nam te majoribus ire per altum
Auſpiciis manifeſta fides: ſic fata Deûm Rex
Sortitur, volvitque vices: is vertitur ordo)
Pauca tibi è multis, quo tutior hoſpita luſtres
Æquora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis (prohibent nam cetera Parcæ
Scire Helenum, farique vetat Saturnia Juno)

Principio Italiam, quam tu jam rère propinquam,
Vicinoſque, ignare, paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris:
Ante & Trinacria lentandus remus in unda;
Et ſalis Auſonii luſtrandum navibus æquor,
Infernique lacus, Æææque inſula Circes,
Quam tuta poſſis urbem componere terra.
Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
Cùm tibi ſollicito, ſecreti ad fluminis undam,
Littoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fœtus enixa, jacebit,
Alba, ſolo recubans, albi circùm ubera nati;
Is locus urbis erit; requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros:
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italique hanc littoris oram,
Proxima quæ noſtri perfunditur æquoris æſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Grajis.
Hîc & Naricii poſuerunt mœnia Locri,
Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hîc illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ ſubnixa Petilia muro.
Quin, ubi tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in littore ſolves;
Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter ſanctos ignes in honore Deorum
Hoſtilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto,
Hac caſti maneant in religione nepotes.

Aſt ubi digreſſum Siculæ te admoverit oræ
Ventus, & anguſti rareſcent clauſtra Pelori:
Læva tibi tellus, & longo læva petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge littus, & undas.
Hæc loca vi quondam, & vaſta convulſa ruina
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt, cùm protinus utraque tellus
Una foret: venit medio vi pontus, & undis
Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque & urbes
Littore diductas anguſto interluit æſtu.
Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charibdis
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat undâ.
At Scyllam cœcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem, & naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema, immani corpore priſtix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circumflectere curſus,
Quàm ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, & cœruleis canibus reſonantia ſaxa.

Præterea (ſi qua eſt Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum ſi veris implet Apollo)
Unum illud tibi, nate Deâ, præque omnibus unum

Prædicam, & repetens iterumque iterumque monebo.
Junonis magnæ primùm prece numen adora:
Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus ſupera donis: ſic denique victor
Trinacria fines Italos mittère relicta.

Huc ubi delatus Cumæam acceſſeris urbem,
Divinoſque lacus, & averna ſonantia ſylvis,
Inſanam vatem aſpicies, quæ rupe ſub ima
Fata canit, foliiſque notas & nomina mandat.
Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit.
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
Verùm eadem verſo tenuis cùm cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit janua frondes,
Nunquam deinde cavo volitantia prendere ſaxo,
Nec revocare ſitus, aut jungere carmina curat:
Inconſulti abeunt, ſedemque odère Sibyllæ.
Hîc tibi ne qua moræ fuerint diſpendia tanti,
(Quamvis increpitent ſocii, & vi curſus in altum
Vela vocet, poſſiſque ſinus implere ſecundos)
Quin adeas vatem, precibuſque oracula poſcas;
Ipſa canat, vocemque volens atque ora reſolvat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiaſque feraſque laborem,

Expediet, curſuſque dabit venerata ſecundos.
Hæc ſunt quæ noſtra liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Trojam.

Quæ poſtquam vates ſic ore effatus amico eſt,
Dona dehinc auro gravia, ſectoque elephanto
Imperat ad naves ferri, ſtipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæoſque lebetas,
Loricam conſertam hamis, auroque trilicem,
Et conum inſignis galeæ, criſtaſque comantes,
Arma Neoptolemi. Sunt & ſua dona parenti.
Addit equos, additque duces.
Remigium ſupplet; ſocios ſimul inſtruit armis.

Interea claſſem velis aptare jubebat
Anchiſes, fieret vento mora ne qua ferenti;
Quem Phœbi interpres multo compellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo,
Cura Deûm, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Auſoniæ tellus, hanc arripe velis:
Et tamen hanc pelago præterlabare neceſſe eſt:
Auſoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, ô felix nati pietate: quid ultra
Provehor, & fando ſurgentes demoror auſtros?

Nec minùs Andromache digreſſu mœſta ſupremo
Fert picturatas auri ſubtemine veſtes,

Et Phrygiam Aſcanio chlamydem ; nec cedit honori ,
Textilibuſque onerat donis , ac talia fatur :
Acccipe & hæc , manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer , & longum Andromaches teſtentur amorem
Conjugis Hectoreæ : cape dona extrema tuorum ,
O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago.
Sic oculos , ſic ille manus , ſic ora ferebat ;
Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo.

Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis :
Vivite : felices , quibus eſt fortuna peracta
Jam ſua : nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies , nullum maris æquor arandum ,
Arva neque Auſoniæ ſemper cedentia retro
Quærenda : effigiem Xanthi , Trojamque videtis ,
Quam veſtræ fecêre manus : melioribus opto
Auſpiciis , & quæ fuerit minùs obvia Grajis,
Si quando Tybrim , vicinaque Tybridis arva
Intrâro , gentique meæ data mœnia cernam ,
Cognatas urbes olim , populoſque propinquos
Epiro , Heſperiâ , quibus idem Dardanus auctor ,
Atque idem caſus , unam faciemus utramque
Trojam animis : maneat noſtros ea cura nepotes.

Provehimur pelago , vicina Ceraunia juxta :
Unde iter Italiam , curſuſque breviſſimus undis.

Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad undam,
Sortiti remos, paſſimque in littore ſicco
Corpora curamus: feſſos ſopor irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis acta ſubibat:
Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia Cœlo,
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones,
Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta videt Cœlo conſtare ſereno,
Dat clarum è puppi ſignum: nos caſtra movemus,
Tentamuſque viam, & velorum pandimus alas.

Jamque rubeſcebat ſtellis aurora fugatis,
Cùm procul obſcuros colles humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates:
Italiam læto ſocii clamore ſalutant.
Tum pater Anchiſes magnum cratera coronâ
Induit, implevitque mero, Divoſque vocavit
Stans celſa in puppi.
Dii maris & terræ, tempeſtatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, & ſpirate ſecundi.
Crebreſcunt optatæ auræ, portuſque pateſcit
Jam propior, templumque apparet in arce Minervæ.
Vela legunt ſocii, & proras ad littora torquent.

Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum:
Objectæ ſalſa ſpumant aſpergine cautes:
Ipſe latet; gemino demittunt brachia muro
Turriti ſcopuli, refugitque à littore templum.

Quatuor hîc, primum omen, equos in gramine vidi
Tondentes campum late, candore nivali.
Et pater Anchiſes: Bellum, ô terra hoſpita, portas:
Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur.
Sed tamen iidem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & fræna jugo concordia ferre;
Spes eſt pacis, ait, tum numina ſancta precamur
Palladis armiſonæ, quæ prima accepit ovantes:
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu;
Præceptiſque Heleni, dederat quæ maxima, rite
Junoni Argivæ juſſos adolemus honores.
Haud mora, continuo perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum,
Grajugenûmque domos ſuſpectaque linquimus arva.

Hinc ſinus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti
Cernitur: attollit ſe diva Lacinia contra,
Cauloniſque arces, & navifragum Scylacæum.
Tum procul è fluctu Trinacria cernitur Ætna,
Et gemitum ingentem pelagi, pulſataque ſaxa

Audimus longe, fractaſque ad littora voces
Exultantque vada, atque æſtu miſcentur are
Et pater Anchiſes: Nimirum hæc illa Charyl
Hos Helenus ſcopulos, hæc ſaxa horrenda
bat.
Eripite, ô ſocii, pariterque inſurgite remis
Haud minùs ac juſſi faciunt: primuſque ru
tem
Contorſit lævas proram Palinurus ad undas.
Lævam cuncta cohors remis ventiſque petiv

Tollimur in Cœlum curvato gurgite, & i
Subducta ad manes imos deſcendimus unda.
Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedė
Ter ſpumam eliſam & rorantia vidimus aſt

Interea feſſos ventus cum Sole reliquit;
Ignarique viæ Cyclopum allabimur oris.
Portus ab acceſſu ventorum immotus, & ing
Ipſe; ſed horrificis juxta tonat Ætna ruinis
Interdumque atram prorumpit ad æthera nul
Turbine fumantem piceo & candente favill
Attollitque globos flammarum, & ſidera lan
Interdum ſcopulos avulſaque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæſtuat
Fama eſt Enceladi ſemuſtum fulmine corpu
Urgeri mole hac, ingentemque inſuper Æ
Impoſitam, ruptis flammam expirare cami

Et, feſſum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & Cœlum ſubtexere fumo.

Noctem illam tecti in ſylvis immania monſtra
Perferimus: nec, quæ ſonitum det cauſa, videmus.
Nam neque erant aſtrorum ignes, nec lucidus æthrâ
Ultimo ad ſidereâ polus: obſcuro ſed nubila Cœlo,
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Poſtera jamque dies primo ſurgebat Eoo,
Humentemque aurora polo dimoverat umbram:
Cum ſubito è ſylvis, macie confecta ſupremâ
Ignoti nova forma viri, miſerandaque cultu
Procedit, ſupplexque manus ad littora tendit.
Reſpicimus: dira illuvies, immiſſaque barba,
Conſertum tegmen ſpinis: at cetera Graius,
Et quondam patriis ad Trojam miſſus in armis.
Iſque ubi Dardanios habitus, & Troïa vidit
Arma procul, paulum aſpectu conterritus hæſit,
Continuitque gradum: mox ſeſe ad littora præceps
Cum fletu precibuſque tulit: per ſidera teſtor,
Per ſuperos, atque hoc Cœli ſpirabile lumen,
Tollite me, Teucri; quaſcumque abducite terras:
Hoc ſat erit. Scio me Danais è claſſibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiiſſe penates.
Pro quo, ſi ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
Spargite me in fluctus, vaſtoque immergite ponto.

Si pereo, manibus hominum periiſſe juvabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibuſque volutans
Hærebat. Quis ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni, atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur:

Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulyſſei,
Nomine Achemenides, Trojam, genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſetque utinam fortuna!) profectus.
Hîc me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruêre: domus ſanie dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens: ipſe arduus, altaque pulſat
Sidera (Dii talem terris avertite peſtem)
Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli:
Viſceribus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cùm corpora noſtra
Prenſa manu magnâ medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum, ſanieque aſperſa natarent
Limina: vidi atro cùm membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud impune quidem: nec talia paſſus Ulyſſes:
Oblituſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Nam

Nam ſimul expletus dapibus, vinoque ſepultus
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, ſaniem eructans ac fruſta cruento
Per ſomnum commiſta mero: nos magna precati
Numina, ſortitique vices, unà undique circùm
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar;
Et tandem læti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, ô miſeri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite.
Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva hæc habitant ad littora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam lunæ ſe cornua lumine complent,
Cùm vitam in ſylvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremiſco.
Victum infelicem, baccas lapidoſaque corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia colluſtrans, hanc primùm ad littora claſſem
Conſpexi venientem: huic me, quæcumque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potiùs quocumque abſumite letho.

Vix ea fatus erat, ſummo cùm monte videmus

Si pereo, manibus hominum periiſſe juvabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibuſque volutans
Hærebat. Quis ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni, atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur:

Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulyſſei,
Nomine Achemenides, Trojam, genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſetque utinam fortuna!) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruère: domus ſanie dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens: ipſe arduus, altaque pulſat
Sidera (Dii talem terris avertite peſtem)
Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli:
Viſceribus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cùm corpora noſtro
Prenſa manu magnâ medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum, ſanieque aſperſa natarent
Limina: vidi atro cùm membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud impune quidem: nec talia paſſus Ulyſſes:
Oblituſvé ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Nam

Nam ſimul expletus dapibus, vinoque ſepultus
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, ſaniem eructans ac fruſta cruento
Per ſomnum commiſta mero: nos magna precati
Numina, ſortitique vices, unà undique circùm
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar;
Et tandem læti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, ô miſeri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite.
Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva hæc habitant ad littora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam lunæ ſe cornua lumine complent,
Cùm vitam in ſylvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremiſco.
Victum infelicem, baccas lapidoſaque corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia colluſtrans, hanc primùm ad littora claſſem
Conſpexi venientem: huic me, quæcumque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potiùs quocumque abſumite letho.

Vix ea fatus erat, ſummo cùm monte videmus

Si pereo, manibus hominum periiſſe juvabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibuſque volutans
Hærebat. Quis ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni, atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur:

Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulyſſei,
Nomine Achemenides, Trojam, genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſetque utinam fortuna!) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruère: domus ſanie dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens: ipſe arduus, altaque pulſat
Sidera (Dii talem terris avertite peſtem)
Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli:
Viſceribus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cùm corpora noſtra
Prenſa manu magnâ medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum, ſanieque aſperſa natarent
Limina: vidi atro cùm membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud impune quidem: nec talia paſſus Ulyſſes:
Oblituſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Nam

Nam ſimul expletus dapibus, vinoque ſepultus
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, ſaniem eructans ac fruſta cruento
Per ſomnum commiſta mero: nos magna precati
Numina, ſortitique vices, unà undique circùm
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar;
Et tandem læti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, ô miſeri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite.
Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva hæc habitant ad littora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam lunæ ſe cornua lumine complent,
Cùm vitam in ſylvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremiſco.
Victum infelicem, baccas lapidoſaque corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia colluſtrans, hanc primùm ad littora claſſem
Conſpexi venientem: huic me, quæcumque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potiùs quocumque abſumite letho.

Vix ea fatus erat, ſummo cùm monte videmus

Si pereo, manibus hominum periiſſe juvabit.
Dixerat : & genua amplexus, genibuſque volutans
Hærebat. Quis ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni, atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur:

Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulyſſei,
Nomine Achemenides, Trojam, genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſetque utinam fortuna!) profectus.
Hîc me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruêre : domus ſanie dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens : ipſe arduus, altaque pulſat
Sidera (Dii talem terris avertite peſtem)
Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli :
Viſceribus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cùm corpora noſtro
Prenſa manu magnâ medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum, ſanieque aſperſa natarent
Limina : vidi atro cùm membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud impune quidem : nec talia paſſus Ulyſſes :
Oblitusve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Nam

Nam ſimul expletus dapibus, vinoque ſepultus
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, ſaniem eructans ac fruſta cruento
Per ſomnum commiſta mero: nos magna precati
Numina, ſortitique vices, unà undique circùm
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar;
Et tandem læti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, ô miſeri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite.
Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva hæc habitant ad littora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam lunæ ſe cornua lumine complent,
Cùm vitam in ſylvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremiſco.
Victum infelicem, baccas lapidoſaque corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia colluſtrans, hanc primùm ad littora claſſem
Conſpexi venientem: huic me, quæcumque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potiùs quocumque abſumite letho.

Vix ea fatus erat, ſummo cùm monte videmus

Accipit: hîc, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu, genitorem, omnis curæ caſuſque levamen,
Amitto Anchiſen: hic me, pater optime, feſſum
Deſeris, heu, tantis nequicquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, cùm multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digreſſum veſtris Deus appulit oris.

Sic pater Æneas, intentis omnibus, unus
Fata renarrabat Divûm, curſuſque docebat.
Conticuit tandem, factoquc hîc fine quievit.

UNIV. OF MICH.

Eneida. L. IV.

Cochin filius inv. Cl. Duflos Sculp.

PUBLII VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER QUARTUS.

AT Regina gravi jamdudum ſaucia cura
Vulnus alit venis, & cœco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multuſque recurſat
Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
Verbaque, nec placidam membris dat cura quietem.
Poſtera Phœbea luſtrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram,
Cùm ſic unanimem alloquitur maleſana ſororem.

Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent ?
Quis novus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes ?
Quem ſeſe ore ferens ! quàm forti pectore & armis !
Credo equidem (nec vana fides) genus eſſe Deorum:
Degeneres animos timor arguit. Heu, quibus ille
Jactatus fatis ! quæ bella exhauſta canebat :
Si mihi non animo fixum immotumque ſederet,
Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali,
Poſtquam primus amor deceptam morte fefellit ;
Si non pertæſum thalami tædæque fuiſſet,
Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ.
Anna (fatebor enim) miſeri poſt fata Sichæi
Conjugis, & ſparſos fraterna cæde penates,
Solus hic inflexit ſenſus, animumque labantem
Impulit : agnoſco veteris veſtigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem priùs ima dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante, pudor, quàm te violo, aut tua jura reſolvo !
Ille meos, primus qui me ſibi junxit, amores
Abſtulit : ille habeat ſecum, ſervetque ſepulcro.
Sic effata ſinum lacrymis implevit obortis.

Anna refert : O luce magis dilecta ſorori,
Solane perpetua mœrens carpere juventa,
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris ?
Id cinerem aut manes credis curare ſepultos ?
Eſto : ægram nulli quondam flexere mariti,

Non Libyæ, non ante Tyro; deſpectus Iarbas,
Ductoreſque alii, quos Africa terra triumphis
Dives alit: placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem quorum conſederis arvis?
Hinc Getulæ urbes, genus inſuperabile bello,
Et Numidæ infræni cingunt, & inhoſpita Syrtis:
Hinc deſerta ſiti regio lateque furentes
Barcæi. Quid bella Tyro ſurgentia dicam,
Germanique minas?
Diis equidem auſpicibus reor, & Junone ſecunda
Huc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
Quam tu urbem, ſoror, hanc cernes! quæ ſurgere regna
Conjugio tali? Teucrûm comitantibus armis,
Punica ſe quantis attollet gloria rebus!
Tu modò poſce Deos veniam, ſacriſque litatis
Indulge hoſpitio, cauſaſque innecte morandi;
Dum pelago deſævit hyems, & aquoſus Orion,
Quaſſatæque rates, & non tractabile Cœlum.

His dictis incenſum animum inflammavit amore,
Spemque dedit dubiæ menti, ſolvitque pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœboque, patrique Lyæo;
Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ.
Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fundit,
Aut ante ora Deûm pingues ſpatiatur ad aras,

Inſtauratque diem donis, pecudumque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.
Heu vatum ignaræ mentes! quid vota furentem,
Quid delubra juvant? eſt mollis flamma medullas
Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus.

Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens: qualis conjecta cerva ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius: illa fugâ ſylvas, ſaltuſque peragrat
Dictæos; hæret lateri lethalis arundo.
Nunc media Ænean ſecum per mœnia ducit,
Sidoniaſque oſtentat opes, urbemque paratam:
Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit.
Nunc eadem, labente die, convivia quærit,
Iliacoſque iterum demens audire labores
Expoſcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Poſt ubi digreſſi, lumenque obſcura viciſſim
Luna premit, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos,
Sola domo mœret vacua, ſtratiſque relictis
Incubat: illum abſens abſentem auditque videtque:
Aut gremio Aſcanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum ſi fallere poſſit amorem.
Non cœptæ aſſurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portuſve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina Cœlo.

Quam

Quam ſimul ac tali perſenſit peſte teneri
Cara Jovis conjux, nec famam obſtare furori,
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis.
Egregiam verò laudem & ſpolia ampla refertis
Tuque puerque tuus, magnum & memorabile no-
men,
Una dolo Divûm ſi fœmina victa duorum eſt.
Nec me adeo fallit, veritam te mœnia noſtra,
Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quò nunc certamine tanto?
Quin potius pacem æternam pactoſque Hymenæos
Exercemus? Habes tota quod mente petiſti:
Ardet amans Dido, traxitque per oſſa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribuſque rega-
mus
Auſpiciis: liceat Phrygio ſervire marito,
Dotaleſque tuæ Tyrios permittere dextræ.

Olli (ſenſit enim ſimulata mente locutam,
Quò regnum Italiæ Libycas averteret oras)
Sic contra eſt ingreſſa Venus: Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modò, quod memoras, factum fortuna ſequatur.
Sed fatis incerta feror, ſi Jupiter unam
Eſſe velit Tyriis urbem, Trojaque profectis,
Miſcerive probet populos, aut fœdera jungi.
Tu conjux: tibi fas animum tentare precando.
Perge, ſequar. Tum ſic excepit regia Juno.
Mecum erit iſte labor: nunc quâ ratione quod inſtat

Conficeri poſſit, paucis, adverte, docebo.
Venatum Æneas unàque miſerrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, radiiſque retexerit orbem.
His ego nigrantem commiſta grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, ſaltuſque indagine cingunt,
Deſuper infundam, & tonitru Cœlum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opaca.
Speluncam Dido, dux & Trojanus eandem
Devenient: adero, & tua ſi mihi certa voluntas,
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenæus erit. Non adverſata petenti
Annuit, atque dolis riſit Cytherea repertis.

Oceanum interea ſurgens Aurora reliquit:
It portis, jubare exorto, delecta juventus:
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro,
Maſſylique ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum exſpectant: oſtroque inſignis & auro
Stat ſonipes, ac fræna ferox ſpumantia mandit.
Tandem progreditur, magna ſtipante caterva,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo,
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.
Nec non & Phrygii comites, & lætus Iülus
Incedunt. Ipſe ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe ſocium Æneas, atque agmina jungit.
Qualis, ubi hybernam Lyciam, Xantique fluenta

Deſerit, ac Delum maternam inviſit Apollo,
Inſtauratque choros; miſtique altaria circùm
Cretesque, Dryopesque fremunt, pictique Agathyrſi:
Ipſe jugis Cynthi graditur, mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela ſonant humeris. Haud illo ſegnior ibat
Æneas, tantum egregio decus enitet ore.

Poſtquam altos ventum in montes atque invia luſtra,
Ecce feræ ſaxi dejectæ vertice capræ
Decurrère jugis: alia de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fugâ glomerant, monteſque relinquunt.
At puer Aſcanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo, jamque hos curſu, jam prætetit illos:
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum deſcendere monte leonem.

Interea magno miſceri murmure Cœlum
Incipit: inſequitur commiſta grandine nimbus.
Et Tyrii comites paſſim, & Trojana juventus,
Dardaniuſque nepos Veneris, diverſa per agros
Tecta metu petiere: ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido, dux & Trojanus eandem
Deveniunt: prima & Tellus, & pronuba Juno
Dant ſignum: fulſere ignes, & conſcius æther
Connubii, ſummoque ulularunt vertice Nymphæ.

Ille dies primus lethi, primuſque malorum
Cauſa fuit. Neque enim ſpecie famave movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem:
Conjugium vocat; hoc prætexit nomine culpam.

Extemplo Libyæ magnas it fama per urbes,
Fama, malum, quo non aliud velocius ullum;
Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo:
Parva metu primo, mox ſeſe attollit in auras,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, irâ irritata Deorum,
Extremam (ut perhibent) Cæo, Enceladoque ſororem
Progenuit, pedibus celerem & pernicibus alis:
Monſtrum horrendum, ingens, cui, quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi ſubter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures.
Nocte volat Cœli medio, terræque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes,
Tam ficti pravique tenax, quàm nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos ſermone replebat
Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat:
Veniſſe Ænean, Trojano à ſanguine cretum,
Cui ſe pulchra viro dignetur jungere Dido:
Nunc hyemem inter ſe luxu, quàm longa, fovere,
Regnorum immemores, turpique cupidine captos.

Hæc paſſim Dea fœda virûm diffundit in ora.

Protinus ad regem curſus detorquet Iarbam,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Ammone ſatus raptâ Garamantide Nymphâ,
Templa Jovi centum latis immania regnis,
Centum aras poſuit, vigilemque ſacraverat ignem,
Excubias Divûm æternas, pecudumque cruore
Pingue ſolum, & variis florentia limina ſertis.
Iſque amens animi, & rumore accenſus amaro
Dicitur ante aras, media inter numina Divûm,
Multa Jovem manibus ſupplex oraſſe ſupinis.
Jupiter omnipotens, cui nunc Mauruſia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem.
Aſpicis hæc! An te, genitor, cùm fulmina torques,
Nequicquam horremus, cæcique in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miſcent?
Fœmina, quæ noſtris errans in finibus, urbem
Exiguam pretio poſuit, cui littus arandum,
Cuique loci leges dedimus, connubia noſtra
Repulit, ac dominum Ænean in regna recepit.
Et nunc ille Paris, cum ſemiviro comitatu,
Mœonia mentum mitra, crinemque madentem
Subnixus, rapto potitur: nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.

Talibus orantem dictis, araſque tenentem
Audiit Omnipotens, oculoſque ad mœnia torſit
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.

Tunc ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat,
Vade, age, nate, voca Zephyros, & labere pennis:
Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Exſpectat, fatiſque datas non reſpicit urbes,
Alloquere, & celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
Promiſit, Graiûmque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam imperiis belloque frementem
Italiam regeret, genus alto à ſanguine Teucri
Proderet, ac totum ſub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe ſua molitur laude laborem,
Aſcanione pater Romanas invidet arces?
Quid ſtruit? aut qua ſpe inimica in gente moratur,
Nec prolem Auſoniam & Lavinia reſpicit arva?
Naviget, hæc ſumma eſt: hic noſtri nuncius eſto.

Dixerat. Ille patris magni parere parabat
Imperio; & primùm pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimem alis, ſive æquora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit:
Dat ſomnos adimitque, & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila. Jamque volans, apicem & latera ardua cernit
Atlantis duri, Cœlum qui vertice fulcit,

Atlantis, cinctum aſſidue cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulſatur, & imbri.
Nix humeros infuſa tegit: tum flumina mento
Præcipitant ſenis, & glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit: hinc toto præceps ſe corpore ad undas
Miſit, avi ſimilis, quæ circùm littora, circùm
Piſcoſos ſcopulos, humilis volat æquora juxta.
Haud aliter terras inter Cœlumque volabat,
Littus arenoſum Libyæ, ventoſque ſecabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.
Ut primum alatis tetigit magalia plantis,
Ænean fundantem arces, ac tecta novantem
Conſpicit: atque illi ſtellatus jaſpide fulva
Enſis erat, Tyrioque ardebat murice læna
Demiſſa ex humeris; dives quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
Continuo invadit: Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
Exſtruis! heu regni, rerumque oblite tuarum!
Ipſe Deûm tibi me claro demittit Olympo
Regnator, Cœlum & terras qui numine torquet!
Ipſe hæc ferre jubet celeres mandata per auras.
Quid ſtruis, aut qua ſpe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe tua moliris laude laborem,
Aſcanium ſurgentem, & ſpes hæredis Iuli
Reſpice, cui regnum Italiæ, Romanaque tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus,

Mortales viſus medio ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.

At verò Æneas aſpectu obmutuit amens,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.
Ardet abire fugâ, dulceſque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu, imperioque Deorum.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat affatu? quæ prima exordia ſumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit
illuc,
In parteſque rapit varias, perque omnia verſat.
Hæc alternanti potior ſententia viſa eſt.
Mneſthea, Sergeſtumque vocat, fortemque Cloan-
thum:
Claſſem aptent taciti, ſocios ad littora cogant,
Arma parent, & quæ ſit rebus cauſa novandis
Diſſimulent, ſeſe interea (quando optima Dido
Neſciat, & tantos rumpi non ſperet amores)
Tentaturum aditus, & quæ molliſſima fandi
Tempora, qui rebus dexter modus. Ocius omnes
Imperio læti parent, ac juſſa faceſſunt.

At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
Præſenſit, motuſque excepit prima futuros,
Omnia tuta timens: eadem impia Fama furenti
Detulit, armari claſſem, curſumque parari.
Sævit inops animi, totamque incenſa per urbem
Bacchatur: qualis commotis excita ſacris

Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cithæron.

Tandem his Æneam compellat vocibus ultro:
Diſſimulare etiam ſperaſti, perfide, tantum
Poſſe nefas, tacituſque mea decedere terra?
Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido.
Quin etiam hyberno moliris ſidere claſſem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum,
Crudelis! Quid, ſi non arva aliena, domoſque
Ignotas peteres, & Troja antiqua maneret,
Troja per undoſum peteretur claſſibus æquor?
Mene fugis? Per ego has lacrymas, dextramque tuam, te,
(Quando aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum, miſerere domûs labentis, & iſtam,
Oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycæ gentes, Nomadumque tyranni
Odere, infenſi Tyrii: te propter eundem
Extinctus pudor, &, quâ ſolâ ſidera adibam,
Fama prior. Cui me moribundam deſeris, hoſpes?
Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater
Deſtruat, aut captam ducat Getulus Iarbas?
Saltem, ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles: ſi quis mihi parvulus aulâ

Luderet Æneas, qui te tantum ore referret,
Non equidem omnino capta, aut deſerta viderer.

Dixerat. Ille Jovis monitis immota tenebat
Lumina, & obnixus curam ſub corde premebat.
Tandem pauca refert. Ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, nunquam, Regina, negabo
Promeritam; nec me meminiſſe pigebit Eliſæ,
Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus.
Pro re pauca loquar: Nec ego hanc abſcondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec conjugis unquam
Prætendi tædas, aut hæc in fœdera veni.
Me ſi fata meis paterentur ducere vitam
Auſpiciis, & ſponte mea componere curas,
Urbem Trojanam primùm, dulceſque meorum
Reliquias colerem: Priami tecta alta manerent,
Et recidiva manu poſuiſſem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
Italiam Lyciæ juſsêre capeſſere ſortes.
Hic amor, hæc patria eſt: ſi te Carthaginis arces
Phœniſſam, Libycæque aſpectus detinet urbis,
Quæ tandem Auſoniâ Teucros conſidere terrâ
Invidia eſt? & nos fas extera quærere regna.
Me patris Anchiſæ, quoties humentibus umbris
Nox operit terras, quoties aſtra ignea ſurgunt,
Admonet in ſomnis & turbida terret imago.
Me puer Aſcanius, capitiſque injuria chari,
Quem regno Heſperiæ fraudo & fatalibus arvis.
Nunc etiam interpres Divûm Jove miſſus ab ipſo

(Teſtor utrumque caput) celeres mandata per auras
Detulit : ipſe Deum manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros , vocemque his auribus hauſi.
Deſine meque tuis incendere teque querelis :
Italiam non ſponte ſequor.

Talia dicentem jamdudum averſa tuetur ,
Huc illuc volvens oculos , totumque pererrat
Luminibus tacitis , & ſic accenſa precatur.
Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus auctor ,
Perfide : ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus , Hyrcanæque admorunt ubera tigres.
Nam quid diſſimulo, aut quæ me ad majora reſervo ?
Num fletu ingemuit noſtro ? num lumina flexit ?
Num lacrymas victus dedit, aut miſeratus amantem
eſt ?
Quæ quibus anteferam? jam jam nec maxima Juno ,
Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.
Nuſquam tuta fides. Ejectum littore , egentem
Excepi , & regni demens in parte locavi ;
Amiſſam claſſem , ſocios à morte reduxi :
Heu furiis incenſa feror ! Nunc augur Apollo ,
Nunc Lyciæ ſortes , nunc & Jove miſſus ab ipſo
Interpres Divûm fert horrida juſſa per auras.
Scilicet is Superis labor eſt : ea cura quietos
Sollicitat. Neque te teneo , neque dicta refello.
I , ſequere Italiam ventis , pete regna per undas.
Spero equidem mediis , ſi quid pia numina poſſunt ,
Supplicia hauſurum ſcopulis , & nomine Dido

Sæpe vocaturum : ſequar atris ignibus abſens ;
Et cùm frigida mors animâ ſeduxerit artus ,
Omnibus umbra locis adero : dabis , improbe , pœnas.
Audiam , & hæc manes veniet mihi fama ſub imos.

His medium dictis ſermonem abrumpit , & auras
Ægra fugit , ſeque ex oculis avertit & aufert ,
Linquens multa metu cunctantem , & multa parantem
Dicere : ſuſcipiunt famulæ , collapſaque membra
Marmoreo referunt thalamo , ſtratiſque reponunt.

At pius Æneas , quamquam lenire dolentem
Solando cupit , & dictis avertere curas ,
Multa gemens , magnoque animum labefactus amore ,
Juſſa tamen Divûm exequitur , claſſemque reviſit.
Tum verò Teucri incumbunt , & littore celſas
Deducunt toto naves , natat uncta carina ;
Frondenteſque ferunt remos , & robora ſylvis
Infabricata , fugæ ſtudio.
Migrantes cernas , totaque ex urbe ruentes.
Ac veluti ingentem formicæ farris acervum
Cùm populant , hyemis memores , tectoque reponunt :
It nigrum campis agmen , prædamque per herbas
Convectant calle anguſto : pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris ; pars agmina cogunt ,

Caſtigantque moras : opere omnis ſemita fervet.

Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia ſenſus,
Quoſve dabas gemitus, cùm littora fervere late
Proſpiceres arce ex ſumma, totumque videres
Miſceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe Amor, quid non mortalia pectora cogis!
Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
Cogitur, & ſupplex animos ſubmittere amori,
Ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat.

Anna, vides toto properari littore circùm:
Undique convenere: vocat jam carbaſus auras,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre, ſoror, potero. Miſeræ hoc tamen unum
Exſequere, Anna, mihi: ſolam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere ſenſus:
Sola viri molles aditus & tempora noras.
I, ſoror, atque hoſtem ſupplex affare ſuperbum.
Non ego cum Danais Trojanam exſcindere gentem
Aulide juravi, claſſemve ad Pergama miſi;
Nec patris Anchiſæ cinerem maneſve revelli:
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
Quò ruit? extremum hoc miſeræ det munus amanti:
Exſpectet facilemque fugam ventoſque ferentes.
Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro,
Nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat.
Tempus inane peto, requiem, ſpatiumque furori,

Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam (miſerere ſororis)
Quam mihi cùm dederis, cumulatum morte remit-
tam.

Talibus orabat, taleſque miſerrima fletus
Fertque refertque ſoror : ſed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obſtant, placidaſque viri Deus obſtruit aures.
Ac velut annoſam valido cùm robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant : it ſtridor, & alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes :
Ipſa hæret ſcopulis, & quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in Tartara tendit.
Haud ſecus aſſiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno perſentit pectore curas.
Mens immota manet, lacrymæ volvuntur inanes.

Tum vero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat : tædet Cœli convexa tueri.
Quò magis inceptum peragat, lucemque relin-
quat,
Vidit, thuricremis cùm dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigreſcere ſacros,
Fuſaque in obſcœnum ſe vertere vina cruorem.
Hoc viſum nulli, non ipſi effata ſorori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,

Velleribus niveis & feſta fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces & verba vocantis
Viſa viri, nox cùm terras obſcura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaque præterea vatum prædicta priorum
Terribili monitu horrificant: agit ipſe furentem
In ſomnis ferus Æneas, ſemperque relinqui
Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios deſerta quærere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et Solem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:
Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, ultriceſque ſedent in limine Diræ.

Ergo ubi concepit furias evicta dolore,
Decrevitque mori, tempus ſecum ipſa modumque
Exigit, & mœſtam dictis aggreſſa ſororem,
Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat.
Inveni, germana, viam (gratare ſorori)
Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſolvat amantem.
Oceani finem juxta Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum:
Hinc mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,
Heſperidum templi cuſtos, epulaſque draconi
Quæ dabat, & ſacros ſervabat in arbore ramos;

Spargens humida mella, ſoporiferumque papaver.
Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes
Quas velit, aſt aliis duras immittere curas;
Siſtere aquam fluviis, & vertere ſidera retro;
Nocturnoſque ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.
Teſtor, cara, Deos, & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artes.
Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige, & arma viri, thalamo quæ fixa reliquit
Impius, exuviaſque omnes, lectumque jugalem,
Quo perii, ſuper imponas: abolere nefandi
Cuncta viri monumenta jubet monſtratque ſacerdos.
Hæc effata ſilet: pallor ſimul occupat ora.
Non tamen Anna novis prætexere funera ſacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timet, quàm morte Sichæi.
Ergo juſſa parat.

At regina, pyrâ penetrali in ſede ſub auras
Erectâ ingenti, tædis, atque ilice ſectâ,
Intenditque locum ſertis, & fronde coronat
Funereâ: ſuper exuvias, enſemque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circùm, & crines effuſa ſacerdos
Tercentum tonat ore Deos, Erebumque Chaoſque,
Tergeminamque Hecatem, tria virginis ora Dianæ.
Sparſerat & latices ſimulatos fontis Averni,
Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis

Pubentes

Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni:
Quæritur & naſcentis equi de fronte revulſus,
Et matri præreptus amor.
Ipſa molâ, manibuſque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veſte recinctâ,
Teſtatur moritura Deos, & conſcia fati
Sidera: tum, ſi quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, juſtumque memorque, precatur.

Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſylvæque & ſæva quierant
Æquora; cùm medio volvuntur ſidera lapſu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes pictæque volucres,
Quæque lacus late liquidos, quæque aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœniſſa, nec unquam
Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem
Accipit: ingeminant curæ, rurſuſque reſurgens
Sævit amor, magnoque irarum fluctuat æſtu:
Sic adeo inſiſtit, ſecumque ita corde volutat.
En quid agam? rurſuſne procos irriſa priores
Experiar, Nomadumque petam connubia ſupplex?
Quos ego ſum toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes, atque ultima Teucrûm
Juſſa ſequar? quiane auxilio juvat ante levatos,
Et bene apud memores veteris ſtat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) ſinet, ratibuſque ſuperbis

Inviſam accipiet ? Neſcis heu perdita, necdum
Laomedonteæ ſentis perjuria gentis ?
Quid tum ? ſola fugâ nautas comitabor ovantes ?
An Tyriis, omnique manu ſtipata meorum
Inferar, & quos Sidoniâ vix urbe revelli,
Rurſus agam pelago, & ventis dare vela jubebo ?
Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem.
Tu lacrymis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hoſti.
Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam
Degere more feræ, tales nec tangere curas ?
Non ſervata fides cineri promiſſa Sichæo.

Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus.
Æneas celſa in puppi, jam certus eundi,
Carpebat ſomnos, rebus jam rite paratis.
Huic ſe forma Dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in ſomnis, rurſuſque ita viſa monere eſt;
Omnia Mercurio ſimilis, vocemque coloremque,
Et crines flavos, & membra decora juventæ.
Nate Deâ, potes hoc ſub caſu ducere ſomnos ?
Nec quæ circumſtent te deinde pericula cernis
Demens, nec Zephyros audis ſpirare ſecundos ?
Illa dolos, dirumque nefas in pectore verſat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat æſtu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare poteſtas ?
Jam mare turbari trabibus, ſævaſque videbis
Collucere faces, jam fervere littora flammis,

Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eïa age, rumpe moras: varium & mutabile ſemper †
Fœmina. Sic fatus nocti ſe immiſcuit atræ.

Tum vero Æneas ſubitis exterritus umbris
Corripit è ſomno corpus, ſocioſque fatigat:
Præcipites vigilate, viri, & conſidite tranſtris,
Solvite vela citi. Deus æthere miſſus ab alto,
Feſtinare fugam, tortoſque incidere funes
Ecce iterum ſtimulat: ſequimur te, ſancte Deorum,
Quiſquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adſis ô, placiduſque juves, & ſidera Cœlo
Dextra feras. Dixit, vaginaque eripit enſem
Fulmineum, ſtrictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes ſimul ardor habet: rapiuntque, ruuntque.
Littora deſeruere, latet ſub claſſibus æquor:
Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.

Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Regina è ſpeculis ut primum albeſcere lucem
Vidit, & æquatis claſſem procedere velis,
Littoraque & vacuos ſenſit ſine remige portus;
Terque quaterque manu pectus percuſſa decorum,
Flaventeſque abſciſſa comas: Proh Jupiter! ibit
Hic, ait, & noſtris illuſerit advena regnis?
Non arma expedient, totaque ex urbe ſequentur,
Diripientque rates alii navalibus? Ite,

Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.
Quid loquor? aut ubi ſum? quæ mentem inſania mutat?
Infelix Dido, nunc te fata impia tangunt.
Tum decuit, cùm ſceptra dabas: En dextra, fideſque,
Quem ſecum patrios aiunt portare Penates,
Quem ſubiiſſe humeris confectum ætate parentem.
Non potui abreptum divellere corpus, & undis
Spargere, non ſocios, non ipſum abſumere ferro
Aſcanium, patriiſque epulandum apponere menſis?
Verum anceps pugnæ fuerat fortuna: fuiſſet;
Quem metui moritura? faces in caſtra tuliſſem,
Impleſſemque foros flammis; natumque, patremque,
Cum genere extinxem: memet ſuper ipſa dediſſem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Tuque harum interpres curarum, & conſcia Juno,
Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbes,
Et Diræ ultrices, & Dii morientis Eliſæ,
Accipite hæc, meritumque malis advertite numen,
Et noſtras audite preces: ſi tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt,
Et, ſi fata Jovis poſcunt, hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, complexu avulſus Iüli,

Auxilium imploret, videatque indigna ſuorum
Funera: nec, cùm ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Hæc precor: hanc vocem extremam cum ſanguine fundo.
Tum vos, ô Tyrii, ſtirpem & genus omne futurum
Exercete odiis, cinerique hæc mittite noſtro
Munera: nullus amor populis, nec fœdera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus ultor,
Qui face Dardanios ferroque ſequare colonos.
Nunc, olim, quocumque dabunt ſe tempore vires,
Littora littoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis: pugnent ipſique nepoteſque.

Hæc ait: & partes animum verſabat in omnes,
Inviſam quærens quam primum abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem affata Sichæi:
Namque ſuam patriâ antiquâ cinis ater habebat.
Annam, chara mihi nutrix, huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluviali ſpargere lympha,
Et pecudes ſecum, & monſtrata piacula ducat.
Sic veniat: tuque ipſa piâ tege tempora vittâ.
Sacra Iovi Stygio quæ rite incepta paravi,
Perficere eſt animus, finemque imponere curis,
Dardaniique rogum capitis permittere flammæ.
Sic ait: illa gradum ſtudio celerabat anili.

Difficileſque obitus, Irim demiſit Olympo,
Quæ luctantem animam, nexoſque reſolveret artus.
Nam, quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore,
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per Cœlum roſcida pennis,
Mille trahens varios adverſo Sole colores,
Devolat, & ſupra caput aſtitit. Hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo.
Sic ait, & dextrâ crinem ſecat: omnis & unà
Dilapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

UNIV. OF MICH.

Cochin fil. inv. Cl. Duflos Sculp.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
ÆNEIDOS
LIBER QUINTUS.

INTEREA medium Æneas jam claſſe tenebat
Certus iter, fluctuſque atros aquilone ſecabat,
Mœnia reſpiciens, quæ jam infelicis Eliſæ
Collucent flammis. Quæ tantum accenderit ignem,
Cauſa latet: duri magno ſed amore dolores
Polluto, notumque, furens quid fœmina poſſit,

Triſte per augurium Teucrorum pectora ducunt.

Ut pelagus tenuere rates, nec jam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undique, & undique Cœlum:
Olli cæruleus ſupra caput adſtitit imber,
Noctem hyememque ferens, & inhorruit unda tenebris.
Ipſe gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quidve, Pater Neptune, paras? Sic deinde locutus,
Colligere arma jubet, validiſque incumbere remis,
Obliquatque ſinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Ænea, non, ſi mihi Jupiter auctor
Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere Cœlo.
Mutati tranſverſa fremunt, & veſpere ab atro
Conſurgunt venti, atque in nubem cogitur aër:
Nec nos obniti contra, neque tendere tantùm
Sufficimus: ſuperat quoniam Fortuna, ſequamur;
Quoque vocat, vertamus iter: nec littora longè
Fida reor fraterna Erycis portuſque Sicanos,
Si modò rite memor ſervata remetior aſtra.
Tum pius Æneas: Equidem ſic poſcere ventos
Jamdudum, & fruſtra cerno te tendere contra.
Flecte viam velis: an ſit mihi gratior ulla,
Quoque magis feſſas optem dimittere naves,
Quàm quæ Dardanium tellus mihi ſervat Aceſten,
Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa?
Hæc ubi dicta, petunt portus, & vela ſecundi
Intendunt zephyri: fertur cita gurgite claſſis,

Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.

At procul excelſo miratus vertice montis
Adventum ſociaſque rates, occurrit Aceſtes,
Horridus in jaculis & pelle Libyſtidis urſæ;
Troïa Criniſo conceptum flumine mater
Quem genuit. Veterum non immemor ille parentum
Gratatur reduces, & gaza lætus agreſti
Excipit, ac feſſos opibus ſolatur amicis.

Poſtera cùm primo ſtellas oriente fugarat
Clara dies, ſocios in cœtum littore ab omni
Advocat Æneas, tumulique ex aggere fatur:
Dardanidæ magni, genus alto à ſanguine Divûm,
Annuus exactis completur menſibus orbis,
Ex quo reliquias, divinique oſſa parentis
Condidimus terrâ, mœſtaſque ſacravimus aras.
Jamque dies, ni fallor, adeſt, quem ſemper acerbum,
Semper honoratum (ſic Dii voluiſtis) habebo.
Hunc ego Gætulis agerem ſi Syrtibus exul,
Argolicove mari depreſſus & urbe Mycenæ,
Annua vota tamen, ſolenneſque ordine pompas
Exſequerer, ſtrueremque ſuis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipſius & oſſa parentis
(Haud equidem ſine mente, reor, ſine numine Divûm)
Adſumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & lætum cuncti celebremus honorem:

Poſcamus ventos, atque hæc me ſacra quotannis
Urbe velit poſitâ templis ſibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Trojâ generatus Aceſtes
Dat numero capita in naves: adhibete Penates
Et patrios epulis, & quos colit hoſpes Aceſtes.
Præterea ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiiſque retexerit orbem,
Prima citæ Teucris ponam certamina claſſis,
Quique pedum curſu valet, & qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior levibuſque ſagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere ceſtu:
Cuncti adſint, meritæque exſpectent præmia palmæ;
Ore favete omnes, & cingite tempora ramis.

Sic fatus, velat maternâ tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Aceſtes,
Hoc puer Aſcanius: ſequitur quos cetera pubes.
Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterva.
Hîc duo rite mero libans carcheſia Baccho,
Fundit humi; duo lacte novo, duo ſanguine ſacro:
Purpureoſque jacit flores, ac talia fatur:
Salve, ſancte parens, iterum ſalvete, recepti
Nequicquam cineres, animæque umbræque paternæ.
Non licuit fines Italos fataliaque arva,
Nec tecum Auſonium, quicumque eſt, quærere Tybrim.

Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis

Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit.
Amplexus placidè tumulum, lapſuſque per aras :
Cæruleæ cui terga notæ, maculoſus & auro
Squamam incendebat fulgor : ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverſo Sole colores.
Obſtupuit viſu Æneas : ille agmine longo
Tandem inter pateras, & levia pocula ſerpens,
Libavitque dapes, rurſuſque innoxius imo
Succeſſit tumulo, & depaſta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori inſtaurat honores,
Incertus geniumne loci famulumne parentis
Eſſe putet : cædit quinas de more bidentes,
Totque ſues, totidem nigrantes terga juvencos :
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchiſæ magni, maneſque Acheronte remiſſos.
Nec non & ſocii, quæ cuique eſt copia, læti
Dona ferunt, onerantque aras, mactantque juvencos.
Ordine ahena locant alii, fuſique per herbam
Subjiciunt verubus prunas, & viſcera torrent.

Exſpectata dies aderat, nonamque ſerenâ
Auroram Phaëtontis equi jam luce vehebant :
Famaque finitimos & clari nomen Aceſtæ
Excierat ; læto complerant littora cœtu,
Viſuri Æneadas, pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circoque locantur
In medio ſacri tripodes, virideſque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armaque, & oſtro
Perfuſæ veſtes, argenti aurique talenta :

Et tuba commiſſos medio canit aggere ludos.

Prima pares ineunt gravibus certamina remis
Quatuor ex omni delectæ claſſe carinæ.
Velocem Mneſtheus agit acri remige Priſtin:
Mox Italus Mneſtheus, genus à quo nomine Memmî:
Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram,
Urbis opus; triplici pubes quam Dardana verſu
Impellunt; terno conſurgunt ordine remi.
Sergeſtuſque, domus tenet à quo Sergia nomen,
Centauro invehitur magnâ; Scyllaque Cloanthus
Cærulea, genus unde tibi, Romane Cluenti.

Eſt procul in pelago ſaxum, ſpumantia contra
Littora, quod tumidis ſubmerſum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt ubi ſidera Cori:
Tranquillo ſilet, immotâque attollitur undâ
Campus, & apricis ſtatio gratiſſima mergis.
Hîc viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit ſignum nautis pater, unde reverti
Scirent, & longos ubi circumflectere curſus.

Tum loca ſorte legunt, ipſique in puppibus auro
Ductores longe effulgent oſtroque decori.
Cetera populea velatur fronde juventus,
Nudatoſque humeros oleo perfuſa niteſcit:
Conſidunt tranſtris, intentaque brachia remis
Intenti exſpectant ſignum, exſultantiaque haurit

Corda pavor pulſans, laudumque arrecta cupido.
Inde, ubi clara dedit ſonitum tuba, finibus omnes,
Haud mora, proſiluere ſuis: ferit æthera clamor
Nauticus: adductis ſpumant freta verſa lacertis.
Infindunt pariter ſulcos, totumque dehiſcit
Convulſum remis, roſtriſque tridentibus æquor.
Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus:
Nec ſic immiſſis aurigæ undantia lora
Concuſſere jugis, pronique in verbera pendent.
Tum plauſu fremituque virûm, ſtudiiſque faventum
Conſonat omne nemus, vocemque incluſa volutant
Littora: pulſati colles clamore reſultant.

Effugit ante alios, primuſque elabitur undis
Turbam inter fremitumque Gyas: quem deinde
Cloanthus
Conſequitur, melior remis, ſed pondere pinus
Tarda tenet: poſt hos æquo diſcrimine Priſtis,
Centauruſque locum tendunt ſuperare priorem.
Et nunc Priſtis habet, nunc victam præterit ingens
Centaurus: nunc unà ambæ junctiſque feruntur
Frontibus, & longâ ſulcant vada ſalſa carinâ.
Jamque propinquabant ſcopulo, metamque tenebant,
Cùm princeps, medioque Gyas in gurgite victor,
Rectorem navis compellat voce Menœten:
Quò tantùm mihi dexter abis? huc dirige curſum:
Littus ama, & lævas ſtringat ſine palmula cautes:

Altum alii teneant. Dixit : ſed cæca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quò diverſus abis ? iterum pete ſaxa, Menœte :
Cum clamore Gyas revocabat : & ecce Cloanthum
Reſpicit inſtantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyæ, ſcopuloſque ſonantes
Radit iter lævum interior, ſubituſque priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum verò exarſit juveni dolor oſſibus ingens,
Nec lacrymis caruere genæ; ſegnemque Menœten
Oblitus decoriſque ſui, ſociûmque ſalutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.
Ipſe gubernaclo rector ſubit, ipſe magiſter;
Hortaturque viros, clavumque ad littora torquet.
At gravis ut fundo vix tandem redditus imo eſt
Jam ſenior, madidaque fluens in veſte Menœtes,
Summa petit ſcopuli, ſiccaque in rupe reſedit.
Illum & labentem Teucri, & riſere natantem;
Et ſalſos rident revomentem pectore fluctus.

Hìc læta extremis ſpes eſt accenſa duobus,
Sergeſto, Mneſtheoque, Gyan ſuperare morantem.
Sergeſtus capit ante locum, ſcopuloque propinquat;
Nec tota tamen ille prior præeunte carina :
Parte prior, partem roſtro premit æmula Priſtis.
At media ſocios incedens nave per ipſos,
Hortatur Mneſtheus : Nunc, nunc inſurgite remis,
Hectorei ſocii, Trojæ quos ſorte ſuprema
Delegi comites : nunc illas promite vires,

Nunc animos, quibus in Gætulis Syrtibus uſi,
Ionioque mari, Maleæque ſequacibus undis.
Non jam prima peto Mneſtheus, neque vincere certo:
Quanquam ô! ſed ſuperent quibus hoc, Neptune, dediſti.
Extremos pudeat rediiſſe: hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas. Olli certamine ſummo
Procumbunt: vaſtis tremit ictibus ærea puppis,
Subtrahiturque ſolum: tum creber anhelitus artus,
Aridaque ora quatit: ſudor fluit undique rivis.

Attulit ipſe viris optatum caſus honorem.
Namque furens animi dum proram ad ſaxa ſuburget
Interior, ſpatioque ſubit Sergeſtus iniquo,
Infelix ſaxis in procurrentibus hæſit.
Concuſſæ cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illiſaque prora pependit.
Conſurgunt nautæ, & magno clamore morantur:
Ferrataſque trudes, & acuta cuſpide contos
Expediunt, fractoſque legunt in gurgite remos.
At lætus Mneſtheus, ſucceſſuque acrior ipſo,
Agmine remorum celeri, ventiſque vocatis,
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis ſpeluncâ ſubito commota columba,
Cui domus & dulces latebroſo in pumice nidi,
Fertur in arva volans, plauſumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem: mox aëre lapſa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas:

Sic Mneſtheus, ſic ipſa fugâ ſecat ultima Priſtis
Æquora, ſic illam fert impetus ipſe volantem.
Et primùm in ſcopulo luctantem deſerit alto
Sergeſtum, brevibuſque vadis, fruſtraque vocantem
Auxilia, & fractis diſcentem currere remis.
Inde Gyan, ipſamque ingenti mole Chimæram
Conſequitur: cedit, quoniam ſpoliata magiſtro eſt.

Solus jamque ipſo ſupereſt in fine Cloanthus,
Quem petit, & ſummis adnixus viribus urget.
Tum verò ingeminat clamor, cunctique ſequentem
Inſtigant ſtudiis: reſonatque fragoribus æther.
Hi proprium decus, & partum indignantur honorem,
Ni teneant, vitamque volunt pro laude paciſci.
Hos ſucceſſus alit: poſſunt, quia poſſe videntur.
Et fors æquatis cepiſſent præmia roſtris,
Ni palmas ponto tendens utraſque Cloanthus
Fudiſſetque preces, Divoſque in vota vocaſſet.
Dii, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit: eumque imis ſub fluctibus audiit omnis
Nereïdum Phorcique chorus, Panopeaque virgo;
Et pater ipſe manu magna Portunus euntem
Impulit: illa Noto citiùs, volucrique ſagitta
Ad terram fugit, & portu ſe condidit alto.

Tum ſatus Anchiſâ, cunctiſque ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro:
Muneraque in naves ternos optare juvencos,
Vinaque, & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipſis præcipuos ductoribus addit honores;
Victori chlamydem auratam, quam plurima circùm
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit:
Intextuſque puer frondoſâ regius Idâ
Veloces jaculo cervos, curſuque fatigat
Acer, anhelanti ſimilis; quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longævi palmas nequicquam ad ſidera tendunt
Cuſtodes, ſævitque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute ſecundum,
Levibus huic hamis conſertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor, apud rapidum Simoënta ſub Ilio alto,
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagariſque ferebant.
Multiplicem, connixi humeris: indutus at olim
Demoleus curſu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas,
Cymbiaque argento perfecta, atque aſpera ſignis.

Jamque adeo donati omnes, opibuſque ſuperbi
Puniceis ibant evincti tempora tæniis:
Cùm ſævo è ſcopulo multa vix arte revulſus,
Amiſſis remis, atque ordine debilis uno,

Irriſam ſine honore ratem Sergeſtus agebat.
Qualis ſæpe viæ deprenſus in aggere ſerpens
Ærea quem obliquum rota tranſiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit ſaxo lacerumque viator:
Nequicquam longos fugiens dat corpore tortus,
Parte ferox, ardenſque oculis, & ſibila colla
Arduus attollens; pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodos, ſeque in ſua membra plicantem.
Tali remigio navis ſe tarda movebat,
Vela facit tamen, & plenis ſubit oſtia velis.
Sergeſtum Æneas promiſſo munere donat,
Servatam ob navem lætus ſociosſque reductos.
Olli ſerva datur operum haud ignara Minervæ,
Creſſa genus, Pholoë, geminique ſub ubere nati.

Hoc pius Æneas miſſo certamine tendit
Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
Cingebant ſylvæ; mediaque in valle theatri
Circus erat, quò ſe multis cum millibus heros
Conſeſſu medium tulit, exſtructoque reſedit.
Hic, qui fortè velint rapido contendere curſu,
Invitat pretiis animos, & præmia ponit.
Undique conveniunt Teucri miſtique Sicani:
Niſus, & Euryalus primi.
Euryalus formâ inſignis, viridique juventâ;
Niſus amore pio pueri; quos deinde ſecutus
Regius egregia Priami de ſtirpe Diores.
Hunc Salius, ſimul & Patron: quorum alter Acarnàn,

Alter ab Arcadio, Tegeææ ſanguine gentis.
Tum duo Trinacrii juvenes, Helymus, Panopeſque;
Aſſueti ſylvis, comites ſenioris Aceſtæ,
Multi præterea quos fama obſcura recondit.

Æneas quibus in mediis ſic deinde locutus:
Accipite hæc animis, lætaſque advertite mentes.
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
Gnoſia bina dabo levato lucida ferro
Spicula, cælatamque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos. Tres præmia primi
Accipient, flavaque caput nectentur oliva.
Primus equum phaleris inſignem victor habeto
Alter Amazoniam pharetram, plenamque ſagittis
Threïciis, lato quam circùm amplectitur auro
Balteus, & tereti ſubnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.

Hæc ubi dicta, locum capiunt: ſignoque repente
Corripiunt ſpatia audito, limenque relinquunt
Effuſi, nimbo ſimiles; ſimul ultima ſignant.
Primus abit, longeque ante omnia corpora Niſus
Emicat, & ventis & fulminis ocyor alis.
Proximus huic, longo ſed proximus intervallo,
Inſequitur Salius; ſpatio poſt deinde relicto,
Tertius Euryalus.
Euryalumque Elymus ſequitur: quo deinde ſub ipſo

Talis prima Dares caput altum in prælia tollit;
Oſtenditque humeros latos, alternaque jactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quiſquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibuſque inducere ceſtus.
Ergo alacris, cunctoſque putans excedere palmâ,
Æneæ ſtetit ante pedes: nec plura moratus,
Tum lævâ taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate Deâ, ſi nemo audet ſe credere pugnæ,
Quæ finis ſtandi? quò me decet uſque teneri?
Ducere dona jube. Cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ, reddique viro promiſſa jubebant.
Hìc gravis Entellum dictis caſtigat Aceſtes,
Proximus ut viridante toro conſederat herbæ:
Entelle, Heroum quondam fortiſſime fruſtra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona ſines? ubi nunc nobis Deus ille magiſter
Nequicquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, & ſpolia illa tuis pendentia tectis?
Ille ſub hæc: non laudis amor, nec gloria ceſſit
Pulſa metu: ſed enim gelidus tardante ſenecta
Sanguis hebet, frigentque effœtæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quâque improbus iſte
Exſultat fidens, ſi nunc foret illa juventa,
Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
Veniſſem: nec dona moror. Sic deinde locutus,

In medium geminos immani pondere ceſtus
Projecit, quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obſtupuêre animi: tantorum ingentia ſeptem
Terga boum plumbo inſuto ferroque rigebant.
Ante omnes ſtupet ipſe Dares, longeque recuſat:
Magnanimuſque Anchiſiades, & pondus, & ipſa
Huc illuc vinclorum immenſa volumina verſat.
Tum ſenior tales referebat pectore voces:
Quid, ſi quis ceſtus, ipſius & Herculis arma
Vidiſſet, triſtemque hoc ipſo in littore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat:
Sanguine cernis adhuc ſparſoque infecta cerebro.
His magnum Alciden contra ſtetit: his ego ſuetus,
Dum melior vires ſanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat ſparſa ſenectus.
Sed, ſi noſtra Dares hæc Troïus arma recuſat,
Idque pio ſedet Æneæ, probat auctor Aceſtes,
Æquemus pugnas. Erycis tibi terga remitto:
Solve metus, & tu Trojanos exue ceſtus.

Hæc fatus, duplicem ex humeris dejecit amictum:
Et magnos membrorum artus, magna oſſa, lacertoſque
Exuit, atque ingens media conſiſtit arena.
Tum ſatus Anchiſâ ceſtus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.

Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad ſuperas interritus extulit auras.
Abduxêre retro longe capita ardua ab ictu,
Immiſcentque manus manibus, pugnamque laceſſunt.
Ille pedum melior motu, fretuſque juventâ:
Hic membris & mole valens: ſed tarda trementi
Genua labant: vaſtos quatit æger anhelitus artus.
Multa viri nequicquam inter ſe vulnera jactant:
Multa cavo lateri ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus, erratque aures & tempora circùm
Crebra manus: duro crepitant ſub vulnere malæ.
Stat gravis Entellus, niſuque immotus eodem,
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celſam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana ſedet circùm caſtella ſub armis;
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum, & variis aſſultibus irritus urget.

Oſtendit dextram aſſurgens Entellus, & alte
Extulit: ille ictum venientem à vertice velox
Prævidit, celerique elapſus corpore ceſſit.
Entellus vires in ventum effudit, & ultro
Ipſe gravis, graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho
Aut Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.
Conſurgunt ſtudiis Teucri, & Trinacria pubes:
It clamor Cœlo: primuſque accurrit Aceſtes,

Æquævumque ab humo miſerans attollit amicum.
At non tardatus caſu, neque territus heros
Acrior ad pugnam redit, ac vim ſuſcitat ira:
Tum pudor incendit vires, & conſcia virtus.
Præcipitemque Daren ardens agit æquore toto,
Nunc dextrâ ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtrâ,
Nec mora, nec requies: quàm multa grandine nimbi
Culminibus crepitant, ſic denſis ictibus heros
Creber utraque manu pulſat, verſatque Dareta.

Tum pater Æneas procedere longiùs iras,
Et ſævire animis Entellum haud paſſus acerbis;
Sed finem impoſuit pugnæ, feſſumque Dareta
Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur:
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, converſaque numina ſentis?
Cede Deo. Dixitque, & prælia voce diremit.
Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem,
Jactantemque utroque caput, craſſumque cruorem
Ore rejectantem miſtoſque in ſanguine dentes,
Ducunt ad naves; galeamque enſemque vocati
Accipiunt: palmam Entello, taurumque relinquunt.
Hic victor, ſuperans animis, tauroque ſuperbus,
Nate Dea, voſque hæc, inquit, cognoſcite Teucri,
Et mihi quæ fuerint juvenili in corpore vires,

Et qua ſervetis revocatum à morte Dareta.
Dixit, & adverſi contra ſtetit ora juvenci,
Qui donum aſtabat pugnæ; duroſque reductâ
Libravit dextrâ media inter cornua ceſtus
Arduus, effractoque illiſit in oſſa cerebro.
Sternitur, exanimiſque tremens procumbit humi bos.
Ille ſuper tales effudit pectore voces:
Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
Perſolvo: hîc victor ceſtus artemque repono.

Protinus Æneas celeri certare ſagitta
Invitat, qui fortè velint, & præmia ponit:
Ingentique manu malum de nave Sereſti
Erigit, & volucrem trajecto in fune columbam,
Quò tendant ferrum, malo ſuſpendit ab alto.
Convenêre viri, dejectamque ærea ſortem
Accepit galea: & primus clamore ſecundo
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis;
Quem modò navali Mneſtheus certamine victor
Conſequitur, viridi Mneſtheus evinctus oliva.
Tertius Eurytion, tuus ô clariſſime frater
Pandare, qui quondam juſſus confundere fœdus,
In medios telum torſiſti primus Achivos.
Extremus, galeaque ima ſubſedit Aceſtes:
Auſus & ipſe manu juvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro ſe quiſque viri, & depromunt tela pharetris.

Primaque per Cœlum, nervo ſtridente, ſagitta
Hyrtacidæ juvenis volucres diverberat auras:
Et venit, adverſique infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, & ingenti ſonuerunt omnia plauſu.
Poſt acer Mneſtheus adducto conſtitit arcu,
Alta petens, pariterque oculos telumque tetendit.
Aſt ipſam miſerandus avem contingere ferro
Non valuit: nodos & vincula linea rupit,
Queis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa notos, atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus jamdudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit:
Jam vacuo lætam Cœlo ſpeculatus, & alis
Plaudentem nigra figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in aſtris
Aëriis, fixamque refert delapſa ſagittam.

Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes,
Qui tamen æthereas telum contorſit in auras,
Oſtentans artem pariter arcumque ſonantem.
Hic oculis ſubitò objicitur, magnoque futurum
Augurio monſtrum: docuit poſt exitus ingens,
Seraque terrifici cecinerunt omina vates.
Namque volans liquidis in nubibus arſit arundo,
Signavitque viam flammis, tenueſque receſſit
Conſumpta in ventos: Cœlo ceu ſæpe refixa
Tranſcurrunt, crinemque volantia ſidera ducunt.
Attonitis hæſêre animis, Superoſque precati

Trinacrii Teucrique viri: nec maximus omen
Abnuit Æneas, ſed lætum amplexus Aceſten,
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
Sume, Pater, nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auſpiciis exortem ducere honorem.
Ipſius Anchiſæ longævi hoc munus habebis,
Cratera impreſſum ſignis, quem Thracius olim
Anchiſæ genitori in magno munere Ciſſeus
Ferre ſui dederat monumentum & pignus amoris.
Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro,
Et primum ante omnes victorem appellat Aceſten.
Nec bonus Eurytion prælato invidet honori,
Quamvis ſolus avem Cœlo dejecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.

At pater Æneas, nondum certamine miſſo,
Cuſtodem ad ſeſe, comitemque impubis Iuli
Epytiden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem:
Vade age, & Aſcanio, ſi jam puerile paratum
Agmen habet ſecum, curſuſque inſtruxit equorum,
Ducat avo turmas, & ſeſe oſtendat in armis,
Dic, ait. Ipſe omnem longo decedere circo
Infuſum populum, & campos jubet eſſe patentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frænatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit, Trojæque juventus.
Omnibus in morem tonsâ coma preſſa coronâ:

Cornea bina ferunt præfixa haſtilia ferro;
Pars leves humero pharetras; it pectore ſummo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur
Ductores: pueri bis ſeni quemque ſecuti
Agmine partito fulgent, paribuſque magiſtris.
Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus, tua clara, Polite,
Progenies, auctura Italos, quem Thracius albis
Portàt equus bicolor maculis; veſtigia primi
Alba pedis, frontemque oſtentans arduus albam:
Alter Atys, genus unde Atyi duxère Latini:
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
Extremus, formaque ante omnes pulcher Iulus
Sidonio eſt invectus equo, quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monimentum & pignus amoris,
Cetera Trinacriis pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur equis.

Excipiunt plauſu pavidos, gaudentque tuentes
Dardanidæ, veterumque agnoſcunt ora parentum.
Poſtquam omnem læti conſeſſum, oculoſque ſuorum
Luſtravère in equis, ſignum clamore paratis
Epytides longe dedit, inſonuitque flagello.
Olli diſcurrère pares, atque agmina terni
Diductis ſolvère choris, rurſuſque vocati
Convertère vias, infeſtaque tela tulere.
Inde alios ineunt curſus, alioſque recurſus

Adverſis ſpatiis; alternoſque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient ſimulachra ſub armis:
Et nunc terga fugâ nudant; nunc ſpicula vertunt
Infenſi; factâ pariter nunc pace feruntur.
Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuiſſe dolum, quà ſigna ſequendi
Falleret indeprenſus & irremeabilis error.
Haud aliter Teucrûm nati veſtigia curſu
Impediunt, texuntque fugas & prælia ludo:
Delphinum ſimiles, qui per maria humida nando,
Carpathium Libycumque ſecant, luduntque per undas.
Hunc morem, hos curſus, atque hæc certamina primus
Aſcanius, longam muris cùm cingeret Albam,
Rettulit, & priſcos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipſe modo, ſecum quo Troïa pubes,
Albani docuêre ſuos: hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium ſervavit honorem:
Trojaque nunc, pueri, Trojanum dicitur agmen.
Hac celebrata tenùs ſancto certamina patri.

Hic primum fortuna fidem mutata novavit.
Dum variis tumulo referunt ſolennia ludis,
Irim de Cœlo miſit Saturnia Juno
Iliacam ad claſſem, ventoſque aſpirat eunti,
Multa movens, necdum antiquum ſaturata dolorem.

Illa

Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli viſa, cito decurrit tramite virgo.
Conſpicit ingentem concurſum, & littora luſtrat,
Deſertoſque videt portus claſſemque relictam.

At procul in ſola ſecretæ Troades acta
Amiſſum Anchiſen flebant, cunctæque profundum
Pontum aſpectabant flentes. Heu, tot vada feſſis,
Et tantum ſupereſſe maris! vox omnibus una,
Urbem orant: tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias ſeſe, haud ignara nocendi,
Conjicit, & faciemque Deæ veſtemque reponit.
Fit Beroë, Iſmarii conjux longæva Dorycli,
Cui genus, & quondam nomen, natique fuiſſent:
Ac ſic Dardanidûm mediam ſe matribus infert.
O miſeræ, quas non manus, inquit, Achaïca bello
Traxerit ad lethum patriæ ſub mœnibus! O gens,
Infelix, cui te exitio fortuna reſervat?
Septima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas,
Cùm freta, cùm terras omnes, tot inhoſpita ſaxa,
Sideraque emenſæ ferimur; dum per mare magnum
Italiam ſequimur fugientem, & volvimur undis.
Hic Erycis fines fraterni, atque hoſpes Aceſtes:
Quis prohibet muros jacere, & dare civibus urbem?
O patria, & rapti nequicquam ex hoſte Penates,
Nullane jam Trojæ dicentur mœnia? nuſquam

Hectoreos amnes, Xanthum & Simoenta videbo?
Quin agite, & mecum infauſtas exurite puppes.
Nam mihi Caſſandræ per ſomnum vatis imago
Ardentes dare viſa faces. Hîc quærite Trojam:
Hic domus eſt, inquit, vobis. Jam tempus agi res,
Nec tantis mora prodigiis: en quatuor aræ
Neptuno. Deus ipſe faces, animumque miniſtrat.

Hæc memorans, prima infenſum vi corripit ignem,
Sublataque procul dextra connixa coruſcat,
Et jacit. Arrectæ mentes, ſtupefactaque corda
Iliadum. Hîc una è multis, quæ maxima natu,
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroë vobis, non hæc Rhœteïa, matres,
Eſt Dorycli conjux: divini ſigna decoris,
Ardenteſque notate oculos; qui ſpiritus illi,
Qui vultus, vociſque ſonus, vel greſſus eunti.
Ipſa egomet dudum Beroën digreſſa reliqui
Ægram, indignantem tali quod ſola careret
Munere, nec meritos Anchiſæ inferret honores.
Hæc effata.
At matres primò ancipites, oculiſque malignis
Ambiguæ ſpectare rates, miſerum inter amorem
Præſentis terræ, fatiſque vocantia regna:
Cùm Dea ſe paribus per Cœlum ſuſtulit alis,
Ingentemque fuga ſecuit ſub nubibus arcum.
Tum vero attonitæ monſtris, actæque furore

Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem.
Pars ſpoliant aras, frondem ac virgulta faceſque
Conjiciunt: furit immiſſis Vulcanus habenis
Tranſtra per & remos, & pictas abiete puppes.

Nuntius Anchiſæ ad tumulum cuneoſque theatri
Incenſas perfert naves Eumelus: & ipſi
Reſpiciunt atram in nimbo volitare favillam.
Primus & Aſcanius, curſus ut lætus equeſtres
Ducebat, ſic acer equo turbata petivit
Caſtra, nec exanimes poſſunt retinere magiſtri.
Quis furor iſte novus? quò nunc, quò tenditis, inquit,
Heu, miſeræ cives? non hoſtem, inimicaque caſtra
Argivûm, veſtras ſpes uritis: en ego veſter
Aſcanius. Galeam ante pedes projecit inanem,
Qua ludo indutus belli ſimulacra ciebat.
Accelerat ſimul Æneas, ſimul agmina Teucrûm.
Aſt illæ diverſa metu per littora paſſim
Diffugiunt: ſylvaſque, & ſicubi concava furtim
Saxa petunt: piget incepti luciſque, ſuoſque
Mutatæ agnoſcunt, excuſſaque pectore Juno eſt.

Sed non idcirco flammæ atque incendia vires
Indomitas poſuère: udo ſub robore vivit
Stupa vomens tardum fumum, lentuſque carinas
Eſt vapor, & toto deſcendit corpore peſtis:
Nec vires Heroum, infuſaque flumina proſunt.

Tum pius Æneas humeris abſcindere veſtem,
Auxilioque vocare Deos, & tendere palmas:
Jupiter omnipotens, ſi nondum exoſus ad unum
Trojanos, ſi quid pietas antiqua labores
Reſpicit humanos, da flammam evadere claſſi
Nunc, Pater, & tenues Teucrûm res eripe letho.
Vel tu, quod ſuper eſt, infeſto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cùm effuſis imbribus atra
Tempeſtas ſine more furit, tonitruque tremiſcunt
Ardua terrarum, & campi: ruit æthere toto
Turbidus imber aqua, denſiſque nigerrimus auſtris;
Implenturque ſuper puppes; ſemiuſta madeſcunt
Robora: reſtinctus donec vapor omnis, & omnes,
Quatuor amiſſis, ſervatæ à peſte carinæ.

At pater Æneas caſu concuſſus acerbo
Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
Mutabat, verſans Siculiſne reſideret arvis,
Oblitus fatorum, Italaſne capeſſeret oras.
Tum ſenior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque inſignem reddidit arte,
Hæc reſponſa dabat: vel quæ portenderet ira
Magna Deûm, vel quæ fatorum poſceret ordo.
Iſque his Æneam ſolatus vocibus infit:
Nate Deâ, quò fata trahunt retrahuntque ſequamur.

Quicquid erit, ſuperanda omnis fortuna ferendo
eſt.
Eſt tibi Dardanius divinæ ſtirpis Aceſtes:
Hunc cape conſiliis ſocium, & conjunge volentem:
Huic trade, amiſſis ſuperant qui navibus, & quos
Pertæſum magni incepti rerumque tuarum eſt,
Longævoſque ſenes, ac feſſas æquore matres,
Et quicquid tecum invalidum, metuenſque pericli eſt,
Delige, & his habeant terris ſine mœnia feſſi:
Urbem appellabunt permiſſo nomine Aceſtam.
Talibus incenſus dictis ſenioris amici:
Tum verò in curas animus diducitur omnes.

Et nox atra polum bigis ſubvecta tenebat:
Viſa dehinc Cœlo facies delapſa parentis
Anchiſæ, ſubito tales effundere voces:
Nate, mihi vitâ quondam, dum vita manebat,
Care magis, nate Iliacis exercite fatis,
Imperio Jovis huc venio, qui claſſibus ignem
Depulit, & Cœlo tandem miſeratus ab alto eſt.
Conſiliis pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
Dat ſenior: lectos juvenes, fortiſſima corda,
Defer in Italiam: gens dura, atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt. Ditis tamen ante
Infernas accede domos, & Averna per alta
Congreſſus pete, nate, meos: non me impia namque
Tartara habent triſteſque umbræ; ſed amœna piorum

Concilia Elyſiumque colo: huc caſta Sibylla
Nigrantum multo pecudum te ſanguine ducet.
Tum genus omne tuum, & quæ dentur mœnia
diſces.
Jamque vale: torquet medios nox humida curſus,
Et me ſævus equis Oriens afflavit anhelis.
Dixerat, & tenues fugit, ceu fumus, in auras.
Æneas: Quò deinde ruis? quò proripis? inquit:
Quem fugis, aut quis te noſtris complexibus arcet?
Hæc memorans, cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes,
Pergameumque larem, & canæ penetralia Veſtæ
Farre pio, & plena ſupplex veneratur acerra.
Extemplo ſocios primumque arceſſit Aceſten;
Et Jovis imperium, & cari præcepta parentis
Edocet, & quæ nunc animo ſententia conſtet.
Haud mora conſiliis; nec juſſa recuſat Aceſtes.
Tranſcribunt urbi matres, populumque volentem
Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.
Ipſi tranſtra novant, flammiſque ambeſa reponunt
Robora; navigiis aptant remoſque rudenteſque,
Exigui numero, ſed bello vivida virtus.

Interea Æneas urbem deſignat aratro,
Sortiturque domos: hoc Ilium, & hæc loca Trojæ
Eſſe jubet (gaudet regno Trojanus Aceſtes)
Indicitque forum, & Patribus dat jura vocatis.

Tunc vicina aſtris Erycino in vertice ſedes
Fundatur Veneri Idaliæ, tumuloque ſacerdos
Et lucus late ſacer additur Anchiſæo.

Jamque dies epulata novem gens omnis, & aris
Factus honos; placidi ſtraverunt æquora venti,
Creber & aſpirans rurſus vocat Auſter in altum:
Exoritur procurva ingens per littora fletus:
Complexi inter ſe noctemque diemque morantur.
Ipſæ jam matres, ipſi quibus aſpera quondam
Viſa maris facies, & non tolerabile numen,
Ire volunt, omnemque fugæ perferre laborem:
Quos bonus Æneas dictis ſolatur amicis,
Et conſanguineo lacrymans commendat Aceſtæ.
Tres Eryci vitulos, & tempeſtatibus agnam
Cædere deinde jubet, ſolvique ex ordine funes.
Ipſe caput tonſæ foliis evinctus olivæ,
Stans procul in prora, pateram tenet, extaque ſalſos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes:
Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.

At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, taleſque effundit pectore queſtus:
Junonis gravis ira, & inexſaturabile pectus
Cogunt me, Neptune, preces deſcendere in omnes:

Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla:
Nec Jovis imperio, fatiſve infracta quieſcit.
Non media de gente Phrygum exediſſe nefandis
Urbem odiis ſatis eſt, nec pœnam traxe per omnem
Reliquias: Trojæ cineres atque oſſa peremptæ
Inſequitur: cauſas tanti ſciat illa furoris.
Ipſe mihi nuper Libycis tu teſtis in undis
Quam molem ſubito excierit: maria omnia Cœlo
Miſcuit, Æoliis nequicquam freta procellis:
In regnis hoc auſa tuis.
Per ſcelus, ecce etiam Trojanis matribus actis
Exuſſit fœde puppes, & claſſe ſubegit
Amiſsâ ſocios ignotæ linquere terræ.
Quod ſupereſt, oro, liceat dare tuta per undas
Vela tibi, liceat Laurentem attingere Tibrim;
Si conceſſa peto, ſi dant ea mœnia Parcæ.

Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis
Unde genus ducis: merui quoque. Sæpe furores
Compreſſi, & rabiem tantam Cœlique mariſque.
Nec minor in terris (Xanthum Simoënta que teſtor)
Æneæ mihi cura tui: cùm Troïa Achilles
Exanimata ſequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret letho, gemerentque repleti
Amnes, nec reperire viam, atque evolvere poſſet
In mare ſe Xanthus; Pelidæ tunc ego forti

Congreſſum Ænean, nec Diis nec viribus æquis,
Nube cava rapui; cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.
Nunc quoque mens eadem perſtat mihi: pelle timorem.
Tutus, quos optas, portus accedet Averni.
Unus erit tantùm, amiſſum quem gurgite quæret:
Unum pro multis dabitur caput.

His ubi læta Deæ permulſit pectora dictis,
Jungit equos auro genitor, ſpumantiaque addit
Fræna feris, manibuſque omnes effundit habenas.
Cæruleo per ſumma levis volat æquora curru:
Subſidunt undæ, tumidumque ſub axe tonanti
Sternitur æquor aquis: fugiunt vaſto æthere nimbi.
Tum variæ comitum facies, immania cete,
Et ſenior Glauci chorus, Inoüſque Palæmon,
Tritoneſque citi, Phorcique exercitus omnis.
Læva tenent Thetis & Melite, Panopeaque virgo,
Neſæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque.
Hîc patris Æneæ ſuſpenſam blanda viciſſim
Gaudia pertentant mentem: jubet ocyus omnes
Attolli malos, intendi brachia velis.
Unà omnes fecêre pedem; pariterque ſiniſtros,
Nunc dextros ſolvêre ſinus: unà ardua torquent
Cornua, detorquentque: ferunt ſua flamina claſſem.
Princeps ante omnes denſum Palinurus agebat

Agmen: ad hunc alii curſum contendere juſſi.

Jamque fere mediam Cœli nox humida metam
Contigerat: placida laxârant membra quiete
Sub remis fuſi per dura ſedilia nautæ;
Cùm levis æthereis delapſus Somnus ab aſtris
Aëra dimovit tenebroſum, & diſpulit umbras,
Te, Palinure, petens, tibi triſtia ſomnia portans
Inſonti, puppique Deus conſedit in alta
Phorbanti ſimilis, funditque has ore loquelas:
Jaſide Palinure, ferunt ipſa æquora claſſem;
Æquatæ ſpirant auræ; datur hora quieti:
Pone caput, feſſoſque oculos furare labori:
Ipſe ego paulìſper pro te tua munera inibo.
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
Mene ſalis placidi vultum, fluctuſque quietos
Ignorare jubes? Mene huic confidere monſtro?
Ænean credam quid enim fallacibus Auſtris,
Et Cœli toties deceptus fraude ſereni?
Talia dicta dabat, clavumque affixus & hærens
Nuſquam amittebat, oculoſque ſub aſtra tenebat.
Ecce Deus ramum lethæo rore madentem,
Vique ſoporatum Stygiâ ſuper utraque quaſſat
Tempora, cunctantique natantia lumina ſolvit.
Vix primos inopina quies laxaverat artus,
Et ſuper incumbens, cum puppis parte revulsâ,
Cumque gubernaclo liquidas projecit in undas.
Præcipitem, ac ſocios nequicquam ſæpe vocantem.

Ipſe volans tenues ſe ſuſtulit ales in auras.

Currit iter tutum non ſecius æquore claſſis,
Promiſſiſque patris Neptuni interrita fertur.
Jamque adeo ſcopulos Sirenum advecta ſubibat
Difficiles quondam, multorumque oſſibus albos.
Tum rauca aſſiduo longe ſale ſaxa ſonabant:
Cùm pater amiſſo fluitantem errare magiſtro
Senſit, & ipſe ratem nocturnis rexit in undis
Multa gemens, caſuque animum concuſſus amici.
O nimium Cœlo & pelago confiſe ſereno,
Nudus in ignota, Palinure, jacebis arena!

Cochin, filius inv.

Cl. Duflos Sculp.

PUBLII VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS

LIBER SEXTUS.

SIc fatur lacrymans, claſſique immittit habenas,
Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.
Obvertunt pelago proras; tum dente tenaci
Anchora fundabat naves, & littora curvæ
Prætexunt puppes. Juvenum manus emicat ardens
Littus in Heſperium: quærit pars ſemina flammæ
Abſtruſa in venis ſilicis: pars, denſa ferarum

Tecta, rapit ſylvas, inventaque flumina monſtrat.

At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præſidet, horrendæque procul ſecreta Sibyllæ,
Antrum immane, petit; magnam cui mentem animumque
Delius inſpirat vates, aperitque futura.
Jam ſubeunt Triviæ lucos atque aurea tecta.
Dædalus, ut fama eſt, fugiens Minoïa regna,
Præpetibus pennis auſus ſe credere Cœlo,
Inſuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levis tandem ſuper aſtitit arce.
Redditus his primùm terris, tibi, Phœbe, ſacravit
Remigium alarum, poſuitque immania templa.
In foribus lethum Androgeo; tum pendere pœnas
Cecropidæ juſſi, miſerum, ſeptena quotannis
Corpora natorum: ſtat ductis ſortibus urna.
Contra elata mari reſpondet Gnoſia tellus.
Hîc crudelis amor tauri, ſuppoſtaque furto
Paſiphaë, miſtumque genus, proleſque biformis,
Minotaurus ineſt, veneris monumenta nefandæ.
Hîc labor ille domûs, & inextricabilis error.
Magnum reginæ ſed enim miſeratus amorem
Dædalus, ipſe dolos tecti ambageſque reſolvit,
Cæca regens filo veſtigia: tu quoque magnam
Partem opere in tanto, ſineret dolor, Icare, haberes.
Bis conatus erat caſus effingere in auro,
Bis patriæ cecidere manus. Quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni jam præmiſſus Achates

Afforet, atque unà Phœbi Triviæque ſacerdos,
Deïphobe Glauci, fatur quæ talia regi:
Non hoc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit;
Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.
Talibus affata Ænean (nec ſacra morantur
Juſſa viri) Teucros vocat alta in templa ſacerdos.
Exciſum Euboïcæ latus ingens rupis in antrum,
Quò lati ducunt aditus centum, oſtia centum;
Unde ruunt totidem voces, reſponſa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cùm Virgo: poſcere fata
Tempus, ait: Deus, ecce Deus. Cui talia fanti,
Ante fores ſubito non vultus, non color unus,
Non comptæ manſere comæ; ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, majorque videri,
Nec mortale ſonans; afflata eſt numine quando
Jam propiore Dei. Ceſſas in vota preceſque,
Tros, ait, Ænea, ceſſas! neque enim ante dehiſcent
Attonitæ magna ora domûs: & talia fata,
Conticuit. Gelidus Teucris per dura cucurrit
Oſſa tremor; fuditque preces rex pectore ab imo.

Phœbe, graves Trojæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manuſque
Corpus in Æacidæ, magnas obeuntia terras
Tot maria intravi, duce te, penituſque repoſtas
Maſſylûm gentes, prætentaque Syrtibus arva.
Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
Hac Trojana tenus fuerit fortuna ſecuta.

Tecta, rapit [illegible] jam fas eſt parcere genti,
[illegible] quibus obſtitit Ilium, & in-
At piu[illegible]
Præſide[illegible]
Antru[illegible] : tuque ô ſanctiſſima vates,
[illegible]i, da (non indebita poſco
[illegible] fatis) Latio conſidere Teucros,
De[illegible] Deos, agitataque numina Trojæ.
J[illegible] Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templum
[illegible]m, feſtoſque dies de nomine Phœbi.
Te quoque magna manent regnis penetralia noſtris.
Hic ego namque tuas ſortes, arcanaque fata
Dicta meæ genti ponam, lectoſque ſacrabo,
Alma, viros: foliis tantùm ne carmina manda,
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis;
Ipſa canas, oro. Finem dedit ore loquendi.

At Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſſiſſe Deum: tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premen-
do.
Oſtia jamque domûs patuere ingentia centum
Sponte ſuâ, vatiſque ferunt reſponſa per auras.
O tandem magnis pelagi defuncte periclis;
Sed terrâ graviora manent. In regna Lavini
Dardanidæ venient; mitte hanc de pectore curam;
Sed non & veniſſe volent: bella, horrida bella,
Et Tibrim multo ſpumantem ſanguine cerno.
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica caſtra
Defuerint;

…erint : alius Latio jam partus Achilles ,
…tus & ipſe Deâ : nec Teucris addita Juno
Uſquam aberit. Quem tu ſupplex in rebus egenis ,
Quas gentes Italûm , aut quas non oraveris urbes ?
Cauſa mali tanti conjux iterum hoſpita Teucris ,
Externique iterum thalami.
Tu ne cede malis : ſed contra audentior ito ,
Quàm tua te fortuna ſinet : via prima ſalutis ,
Quod minime reris , Graja pandetur ab urbe.

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages , antroque remugit ,
Obſcuris vera involvens : ea fræna furenti
Concutit , & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.
Ut primum ceſſit furor , & rabida ora quierunt ,
Incipit Æneas heros : Non ulla laborum ,
O Virgo , nova mî facies inopinave ſurgit :
Omnia præcepi , atque animo mecum ante peregi.
Unum oro (quando hîc inferni janua regis
Dicitur , & tenebroſa palus Acheronte refuſo)
Ire ad conſpectum cari genitoris & ora
Contingat : doceas iter , & ſacra oſtia pandas.
Illum ego , per flammas & mille ſequentia tela ,
Eripui his humeris , medioque ex hoſte recepi ,
Ille meum comitatus iter , maria omnia mecum ,
Atque omnes pelagique minas Cœlique ferebat
Invalidus , vires ultra ſortemque ſenectæ.
Quin , ut te ſupplex peterem , & tua limina adirem
Idem orans mandata dabat. Natique , patriſque ,

Alma, precor, miſerere; potes namque omnia, nec te
Nequicquam lucis Hecate præfecit Avernis.
Si potuit manes arceſſere conjugis Orpheus,
Threicia fretus cithara fidibuſque canoris;
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties: quid Theſea, magnum
Quid memorem Alciden? & mî genus ab Jove ſummo.
Talibus orabat dictis, araſque tenebat.

Tunc ſic orſa loqui vates: Sate ſanguine Divûm
Tros Anchiſiade, facilis deſcenſus Averni:
Noctes atque dies patet atri janua Ditis:
Sed revocare gradum, ſuperaſque evadere ad auras
Hoc opus, hic labor eſt: pauci, quos æquus amavit
Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,
Diis geniti potuere: tenent media omnia ſylvæ,
Cocytuſque ſinu labens circumfluit atro.
Quòd ſi tantus amor menti, ſi tanta cupido eſt,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara, & inſano juvat indulgere labori,
Accipe quæ peragenda prius. Latet arbore opaca
Aureus & foliis & lento vimine ramus,
Junoni infernæ dictus ſacer: hunc tegit omnis
Lucus, & obſcuris claudunt convallibus umbræ.
Sed non ante datur telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœtus.
Hoc ſibi pulchra ſuum ferri Proſerpina munus
Inſtituit: primo avulſo non deficit alter

Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo.
Ergo alte veſtiga oculis, & rite repertum
Carpe manu; namque ipſe volens faciliſque ſequetur,
Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea jacet exanimum tibi corpus amici,
Heu neſcis! totamque inceſtat funere claſſem,
Dum conſulta petis, noſtroque in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante ſuis, & conde ſepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula ſunto.
Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
Aſpicies. Dixit, preſſoque obmutuit ore.

Æneas mœſto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum, cæcoſque volutat
Eventus animo ſecum; cui fidus Achates
It comes, & paribus curis veſtigia figit.
Multa inter ſeſe vario ſermone ſerebant:
Quem ſocium exanimem vates, quod corpus humandum
Diceret: atque illi Miſenum in littore ſicco,
Ut venere, vident indigna morte peremptum,
Miſenum Æoliden, quo non præſtantior alter
Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes: Hectora circùm
Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta.
Poſtquam illum victor vita ſpoliavit Achilles,
Dardanio Æneæ ſeſe fortiſſimus heros
Addiderat ſocium, non inferiora ſecutus.

Sed tum fortè cavâ dum perſonat æquora conchâ,
Demens, & cantu vocat in certamina Divos,
Æmulus exceptum Triton, ſi credere dignum eſt,
Inter ſaxa virum ſpumoſa immerſerat undæ.
Ergo omnes magno circùm clamore fremebant;
Præcipuè pius Æneas. Tum juſſa Sibyllæ,
Haud mora, feſtinant flentes; aramque ſepulcri
Congerere arboribus, Cœloque educere certant.
Itur in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ; ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineæque trabes, cuneis & fiſſile robur
Scinditur: advolvunt ingentes montibus ornos.
Nec non Æneas opera inter talia primus
Hortatur ſocios, paribuſque accingitur armis.
Atque hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat,
Aſpectans ſylvam immenſam, & ſic ore precatur:
Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus
Oſtendat nemore in tanto! quando omnia verè
Heu nimium de te vates, Miſene, locuta eſt.

Vix ea fatus erat, geminæ cùm forte columbæ
Ipſa ſub ora viri Cœlo venere volantes,
Et viridi ſedere ſolo. Tum maximus heros
Maternas agnoſcit aves, lætuſque precatur:
Eſte duces ô, ſi qua via eſt, curſumque per auras
Dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
Ramus humum: tuque ô dubiis ne defice rebus,
Diva parens. Sic effatus veſtigia preſſit,
Obſervans, quæ ſigna ferant, quò tendere pergant.

Paſcentes illæ tantum prodire volando,
Quantum acie poſſent oculi ſervare ſequentum.
Inde, ubi venere ad fauces grave olentis Averni,
Tollunt ſe celeres, liquidumque per aëra lapſæ
Sedibus optatis gemina ſuper arbore ſidunt,
Diſcolor unde auri per ramos aura refulſit.
Quale ſolet ſylvis brumali frigore viſcum
Fronde virere nova, quod non ſua ſeminat arbos,
Et croceo fœtu teretes circumdare truncos:
Talis erat ſpecies auri frondentis opacâ
Ilice: ſic leni crepitabat bractea vento.
Corripit extemplo Æneas, aviduſque refringit
Cunctantem, & vatis portat ſub tecta Sibyllæ.

Nec minus interea Miſenum in littore Teucri
Flebant, & cineri ingrato ſuprema ferebant.
Principio pinguem tædis, & robore ſecto
Ingentem ſtruxere pyram; cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupreſſos
Conſtituunt, decorantque ſuper fulgentibus armis.
Pars calidos latices & ahena undantia flammis
Expediunt, corpuſque lavant frigentis, & ungunt.
Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt,
Purpureaſque ſuper veſtes, velamina nota,
Conjiciunt: pars ingenti ſubiere feretro,
Triſte miniſterium, & ſubjectam, more parentum,
Averſi tenuere facem: congeſta cremantur
Thurea dona, dapes, fuſo crateres olivo.
Poſtquam collapſi cineres, & flamma quievit,

Reliquias vino & bibulam lavere favillam,
Oſſaque lecta cado texit Chorinæus aheno.
Idem ter ſocios purâ circumtulit undâ,
Spargens rore levi & ramo felicis olivæ,
Luſtravitque viros, dixitque noviſſima verba.
At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum
Imponit, ſuaque arma viro, remumque, tubamque,
Monte ſub aërio qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternumque tenet per ſæcula nomen.

His actis, propere exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vaſtoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
Quam ſuper haud ullæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad convexa ferebat:
Unde locum Graji dixerunt nomine Avernum,
Quatuor hîc primum nigrantes terga juvencos
Conſtituit, frontique invergit vina ſacerdos:
Et ſummas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten, Cœloque Ereboque potentem.
Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suſcipiunt pateris: ipſe atri velleris agnam
Æneas matri Eumenidum, magnæque ſorori
Enſe ferit, ſterilemque tibi, Proſerpina, vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras;
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,

Pingue ſuperque oleum fundens ardentibus extis.

Ecce autem primi ſub lumina Solis, & ortus,
Sub pedibus mugire ſolum, & juga cœpta moveri
Sylvarum, viſæque canes ululare per umbram,
Adventante Dea. Procul ô, procul eſte, profani,
Conclamat vates, totoque abſiſtite luco:
Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum:
Nunc animis opus, Ænea, nunc pectore firmo.
Tantum effata, furens antro ſe immiſit aperto:
Ille ducem haud timidis vadentem paſſibus æquat.

Dii, quibus imperium eſt animarum, umbræque ſilentes,
Et Chaos, & Phlegeton, loca nocte ſilentia late,
Sit mihi fas audita loqui, ſit numine veſtro
Pandere res altâ terrâ & caligine merſas.
Ibant obſcuri ſola ſub nocte per umbras,
Perque domos Ditis vacuas, & inania regna.
Quale per incertam lunam ſub luce maligna
Eſt iter in ſylvis, ubi Cœlum condidit umbrâ
Jupiter, & rebus nox abſtulit atra colorem.

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci
Luctus, & ultrices poſuere cubilia curæ;
Pallenteſque habitant Morbi, triſtiſque Senectus,
Et Metus, & maleſuada Fames, & turpis Egeſtas,
Terribiles viſu formæ, Lethumque, Laborque;

Tum conſanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumque adverſo in limine Bellum:
Ferreique Eumenidum thalami, & Diſcordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos annoſaque brachia pandit
Ulmus opaca, ingens; quam ſedem Somnia vulgò
Vana tenere ferunt, foliiſque ſub omnibus hærent:
Multaque præterea variarum monſtra ferarum,
Centauri in foribus ſtabulant, Scyllæque biformes,
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendum ſtridens, flammiſque armata Chimæra,
Gorgones, Harpyiæque, & forma tricorporis umbræ.
Corripit hic ſubita trepidus formidine ferrum
Æneas, ſtrictamque aciem venientibus offert.
Et, ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cava ſub imagine formæ,
Irruat, & fruſtra ferro diverberet umbras.

Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas.
Turbidus hic cœno vaſtaque voragine gurges
Æſtuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas & flumina ſervat
Terribili ſqualore Charon, cui plurima mento
Canities inculta jacet: ſtant lumina flammâ:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipſe ratem conto ſubigit, veliſque miniſtrat,
Et ferrugineâ ſubvectat corpora cimbâ,
Jam ſenior: ſed cruda Deo viridiſque ſenectus.

Huc

Huc omnis turba ad ripas effuſa ruebat,
Matres, atque viri, defunctaque corpora vitâ
Magnanimûm heroûm, pueri, innuptæque puellæ,
Impoſitique rogis juvenes ante ora parentum:
Quàm multa in ſylvis autumni frigore primo
Lapſa cadunt folia; aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes primi tranſmittere curſum,
Tendebantque manus, ripæ ulterioris amore.
Navita ſed triſtis nunc hos, nunc accipit illos;
Aſt alios longe ſummotos arcet arenâ.

Æneas (miratus enim motuſque tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid vult concurſus ad amnem?
Quidve petunt animæ? vel quo diſcrimine ripas
Hæ linquunt, illæ remis vada livida verrunt?
Olli ſic breviter fata eſt longæva ſacerdos:
Anchiſa generate, Deûm certiſſima proles,
Cocyti ſtagna alta vides, Stygiamque paludem,
Dii cujus jurare timent, & fallere numen.
Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba eſt:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, ſepulti;
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Tranſportare priùs, quàm ſedibus oſſa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora circùm:
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.

Conſtitit Anchiſa ſatus, & veſtigia preſſit,
Multa putans, ſortemque animo miſeratus iniquam.
Cernit ibi mœſtos & mortis honore carentes
Leucaſpim, & Lyciæ ductorem claſſis Orontem,
Quos ſimul à Troja ventoſa per æquora vectos
Obruit Auſter, aquâ involvens navemque viroſque.
Ecce gubernator ſeſe Palinurus agebat,
Qui Libyco nuper curſu, dum ſidera ſervat,
Exciderat puppi, mediis effuſus in undis.
Hunc ubi vix multa mœſtum cognovit in umbra,
Sic prior alloquitur: Quis te, Palinure, Deorum
Eripuit nobis, medioque ſub æquore merſit?
Dic age. Namque mihi fallax haud ante repertus,
Hoc uno reſponſo animum deluſit Apollo,
Qui fore te ponto incolumem, fineſque canebat
Venturum Auſonios: en hæc promiſſa fides eſt?
Ille autem: neque te Phœbi cortina fefellit,
Dux Anchiſiade, nec me Deus æquore merſit.
Namque gubernaclum multa vi forte revulſum,
Cui datus hærebam cuſtos, curſuſque regebam,
Præcipitans traxi mecum: maria aſpera juro,
Non ullum pro me tantum cepiſſe timorem,
Quàm tua ne ſpoliata armis, excuſſa magiſtro,
Deficeret tantis navis ſurgentibus undis.
Tres Notus hybernas immenſa per æquora noctes
Vexit me violentus aquâ: vix lumine quarto
Proſpexi Italiam, ſumma ſublimis ab unda.
Paulatim adnabam terræ, & jam tuta tenebam,
Ni gens crudelis madida cum veſte gravatum,

Prenſantemque uncis manibus capita aſpera montis
Ferro invaſiſſet, prædamque ignara putaſſet.
Nunc me fluctus habet, verſantque in littore venti.
Quod te per Cœli jucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per ſpem ſurgentis Iüli,
Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice, namque potes, portuſque require Velinos:
Aut tu, ſi qua via eſt, ſi quam tibi Diva creatrix
Oſtendit (neque enim, credo, ſine numine Divûm
Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem)
Da dextram miſero, & tecum me tolle per undas,
Sedibus ut ſaltem placidis in morte quieſcam.
Talia fatus erat, cœpit cùm talia vates:
Unde hæc, ô Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas amnemque ſeverum
Eumenidum aſpicies, ripamve injuſſus adibis?
Deſine fata Deûm flecti ſperare precando:
Sed cape dicta memor, duri ſolatia casûs.
Nam tua finitimi longe lateque per urbes,
Prodigiis acti cæleſtibus, oſſa piabunt,
Et ſtatuent tumulum, & tumulo ſolennia mittent,
Æternumque locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ, pulſuſque parumper
Corde dolor triſti: gaudet cognomine terra.

Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant.
Navita quos jam inde ut Stygia proſpexit ab unda
Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ,

Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro:
Quiſquis es, armatus qui noſtra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias: jam iſtinc & comprime greſ-
ſum.
Umbrarum hic locus eſt, Somni, Noctiſque ſoporæ.
Corpora viva nefas Stygiâ vectare carinâ.
Nec vero Alciden me ſum lætatus euntem
Accepiſſe lacu, nec Theſea, Pirithoumque;
Diis quanquam geniti, atque invicti viribus eſſent.
Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petivit
Ipſius à ſolio regis, traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata eſt Amphryſia vates:
Nullæ hic inſidiæ tales; abſiſte moveri:
Nec vim tela ferunt: licet ingens janitor antro
Æternum latrans exſangues terreat umbras:
Caſta licet patrui ſervet Proſerpina limen.
Troius Æneas, pietate inſignis & armis,
Ad genitorem, imas Erebi deſcendit ad umbras.
Si te nulla movet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum qui veſte latebat)
Agnoſcas. Tumidâ ex irâ tum corda reſidunt;
Nec plura his: ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ, longo poſt tempore viſum,
Cæruleam advertit puppim, ripæque propinquat.
Inde alias animas quæ per juga longa ſedebant,
Deturbat, laxatque foros: ſimul accipit alveo
Ingentem Æneam. Gemuit ſub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem.

Tandem trans fluvium incolumes vatemque virumque
Informi limo glaucaque exponit in ulva.

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Perſonat, adverſo recubans immanis in antro.
Cui vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle ſoporatam & medicatis frugibus offam
Objicit: ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit objectam, atque immania terga reſolvit,
Fuſus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum, cuſtode ſepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undæ.
Continuo auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumque animæ flentes in limine primo,
Quos dulcis vitæ exſortes, & ab ubere raptos
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.
Hos juxta falſo damnati crimine mortis.
Nec vero hæ ſine ſorte datæ, ſine judice, ſedes:
Quæſitor Minos urnam movet: ille ſilentum
Conciliumque vocat, vitaſque & crimina diſcit.
Proxima deinde tenent mœſti loca, qui ſibi lethum
Inſontes peperere manu, lucemque peroſi
Projecere animas. Quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fata obſtant, triſtique palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfuſa coërcet.

Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnem

Lugentes campi : ſic illos nomine dicunt.
Hìc, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circùm
Sylva tegit; curæ non ipſa in morte relinquunt.
His Phædram Procrinque locis, mœſtamque Eriphylen
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit,
Evadnenque, & Paſiphaën : his Laodamia
It comes, & juvenis quondam, nunc fœmina Cæneus,
Rurſus & in veterem fato revoluta figuram.

Inter quas Phœniſſa recens à vulnere Dido
Errabat ſylva in magna : quam Troïus heros
Ut primum juxta ſtetit, agnovitque per umbram
Obſcuram; qualem primo qui ſurgere menſe
Aut videt, aut vidiſſe putat per nubila lunam;
Demiſit lacrymas, dulcique affatus amore eſt.
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat, extinctam, ferroque extrema ſecutam?
Funeris, heu, tibi cauſa fui! per ſidera juro,
Per ſuperos, & ſi qua fides tellure ſub ima eſt,
Invitus, Regina, tuo de littore ceſſi.
Sed me juſſa Deûm, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca ſenta ſitu, cogunt, noctemque profundam,
Imperiis egere ſuis : nec credere quivi
Hunc tantum tibi me diſceſſu ferre dolorem.
Siſte gradum, teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.
Quem fugis? extremum fato, quod te alloquor, hoc eſt.

Talibus Æneas ardentem & torva tuentem
Lenibat dictis animum, lacrymaſque ciebat.
Illa ſolo fixos oculos averſa tenebat:
Nec magis incepto vultum ſermone movetur,
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.
Tandem proripuit ſeſe, atque inimica refugit
In nemus umbriferum, conjux ubi priſtinus illi
Reſpondet curis, æquatque Sichæus amorem.
Nec minus Æneas caſu percuſſus iniquo
Proſequitur lacrymans longe, & miſeratur euntem.

Inde datum molitur iter: jamque arva tenebant
Ultima, quæ bello clari ſecreta frequentant.
Hîc illi occurrit Tydeus; hîc inclytus armis
Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago.
Hîc multum fleti ad ſuperos, belloque caduci
Dardanidæ; quos ille omnes longo ordine cernens,
Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Therſilochumque,
Tres Antenoridas, Cereriquе ſacrum Polybœten,
Idæumque etiam currus, etiam arma tenentem.
Circumſtant animæ dextra lævaque frequentes:
Nec vidiſſe ſemel ſatis eſt; juvat uſque morari,
Et conferre gradum, & veniendi diſcere cauſas.
At Danaûm proceres, Agamemnoniæque phalanges
Ut vidêre virum, fulgentiaque arma per umbras,
Ingenti trepidare metu: pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rates: pars tollere vocem
Exiguam: inceptus clamor fruſtratur hiantes.

Atque hìc Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora, manuſque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nares.
Vix adeo agnovit pavitantem, & dira tegentem
Supplicia; & notis compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotens, genus alto à ſanguine Teucri,
Quis tam crudeles optavit ſumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama ſuprema
Nocte tulit, feſſum vaſta te cæde Pelaſgum
Procubuiſſe ſuper confuſæ ſtragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in littore inanem
Conſtitui, & magna manes ter voce vocavi.
Nomen & arma locum ſervant. Te, amice, nequivi
Conſpicere, & patria decedens ponere terra.
Atque hìc Priamides: Nihil ô tibi, amice, relictum eſt;
Omnia Deiphobo ſolviſti, & funeris umbris:
Sed me fata mea, & ſcelus exitiale Lacænæ
His merſere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque, ut ſupremam falſa inter gaudia noctem
Egerimus, noſti; & nimium meminiſſe neceſſe eſt:
Cùm fatalis equus ſaltu ſuper ardua venit
Pergama, & armatum peditem gravis attulit alvo:
Illa chorum ſimulans, Evantes Orgia circùm
Ducebat Phrygias, flammam media ipſa tenebat
Ingentem, & ſumma Danaos ex arce vocabat.
Tum me confectum curis, ſomnoque gravatum
Infelix habuit thalamus, preſſitque jacentem

Dulcis & alta quies, placidæque ſimillima morti.
Egregia interea conjux arma omnia tectis
Emovet, & fidum capiti ſubduxerat enſem;
Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnum ſperans fore munus amanti,
Et famam exſtingui veterum ſic poſſe malorum.
Quid moror? irrumpunt thalamo: comes additur unà
Hortator ſcelerum Æolides. Dii talia Grajis
Inſtaurate, pio ſi pœnas ore repoſco.
Sed te qui vivum caſus, age, fare viciſſim,
Attulerint: pelagine venis erroribus actus,
An monitu Divûm? an quæ te fortuna fatigat,
Ut triſtes ſine Sole domos, loca turbida, adires?

Hac vice ſermonum roſeis Aurora quadrigis
Jam medium æthereo curſu trajecerat axem;
Et fors omne datum traherent per talia tempus,
Sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla eſt:
Nox ruit, Ænea, nos flendo ducimus horas.
Hic locus eſt, partes ubi ſe via findit in ambas:
Dextera, quæ Ditis magni ſub mœnia tendit;
Hac iter Elyſium nobis: at læva malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
Deiphobus contra: Ne ſævi, magna ſacerdos;
Diſcedam, explebo numerum, reddarque tenebris.
I decus, i, noſtrum: melioribus utere fatis.
Tantum effatus, & in verbo veſtigia torſit.

Reſpicit Æneas ſubito, & ſub rupe ſiniſtra
Mœnia lata videt, triplici circumdata muro:
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquetque ſonantia ſaxa.
Porta adverſa ingens, ſolidoque adamante columnæ:
Vis ut nulla virûm, non ipſi exſcindere ferro
Cœlicolæ valeant: ſtat ferrea turris ad auras;
Tiſiphoneque ſedens, pallâ ſuccinctâ cruentâ,
Veſtibulum inſomnis ſervat noctesque dieſque.
Hinc exaudiri gemitus, & ſæva ſonare
Verbera: tum ſtridor ferri, tractæque catenæ.
Conſtitit Æneas, ſtrepitumque exterritus hauſit.
Quæ ſcelerum facies, ô virgo, effare, quibuſve
Urgentur pœnis? quis tantus plangor ad auras?
Tum vates ſic orſa loqui: Dux inclyte Teucrûm,
Nulli fas caſto ſceleratum inſiſtere limen.
Sed me, cùm lucis Hecate præfecit Avernis,
Ipſa Deûm pœnas docuit, perque omnia duxit.
Gnoſius hæc Radamanthus habet duriſſima regna,
Caſtigatque, auditque dolos, ſubigitque fateri
Quæ quis apud ſuperos, furto lætatus inani,
Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.
Continuo ſontes ultrix, accincta flagello,
Tiſiphone quatit inſultans, torvoſque ſiniſtra
Intentans angues, vocat agmina ſæva ſororum.

Tum demum horriſono ſtridentes cardine ſacræ
Panduntur portæ: Cernis, cuſtodia qualis

Veſtibulo ſedeat ? facies quæ limina ſervet ?
Quinquaginta atris immanis hyatibus Hydra
Sævior intus habet ſedem : tum Tartarus ipſe
Bis patet in præceps tantùm, tenditque ſub umbras,
Quantus ad ætherium Cœli ſuſpectus Olympum.
Hîc genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo.
Hîc & Aloïdas geminos, immania vidi
Corpora : qui manibus magnum reſcindere Cœlum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Jovis, & ſonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic invectus equis, & lampada quaſſans,
Per Grajûm populos, mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans, Divûmque ſibi poſcebat honorem :
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Ære, & cornipedum curſu ſimularat equorum.
At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit (non ille faces, nec fumea tædis
Lumina) præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non & Tityon Terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur ; roſtroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tondens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore ; nec fibris requies datur ulla renatis.

Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoum-
que ?

Quos ſuper atra ſilex jam jam lapſura, cadentique
Imminet aſſimilis: lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris, epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu. Furiarum maxima juxta
Accubat, & manibus prohibet contingere menſas,
Exſurgitque facem attollens, atque intonat ore.
Hîc, quibus inviſi fratres, dum vita manebat,
Pulſatuſve parens, & fraus innexa clienti;
Aut qui divitiis ſoli incubuere repertis,
Nec partem poſuere ſuis; quæ maxima turba eſt:
Quique ob adulterium cæſi, quique arma ſecuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
Incluſi pœnam exſpectant. Ne quære doceri
Quam pœnam, aut quæ forma viros, fortunave merſit.
Saxum ingens volvunt alii, radiiſque rotarum
Diſtricti pendent: ſedet, æternumque ſedebit
Infelix Theſeus; Phlegyaſque miſerrimus omnes
Admonet, & magna teſtatur voce per umbras:
Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere Divos.

Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
Impoſuit: fixit leges pretio, atque refixit.
Hic thalamum invaſit natæ, vetitoſque Hymenæos.
Auſi omnes immane nefas, auſoque potiti.
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſim.

Hæc ubi dicta dedit Phœbi longæva ſacerdos:
Sed jam, age, carpe viam, & ſuſceptum perfice munus.
Acceleremus, ait. Cyclopum educta caminis
Mœnia conſpicio, atque adverſo fornice portas,
Hæc ubi nos præcepta jubent deponere dona.

Dixerat: & pariter greſſi per opaca viarum,
Corripiunt ſpatium medium, foribuſque propinquant.
Occupat Æneas aditum, corpuſque recenti
Spargit aqua, ramumque adverſo in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere Divæ,
Devenère locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.
Largior hic campos æther, & lumine veſtit
Purpureo, ſolemque ſuum, ſua ſidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæſtris:
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threïcius longa cum veſte Sacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum;
Jamque eadem digitis, jam pectine pulſat eburno.
Hic genus antiquum Teucri, pulcherrima proles,
Magnanimi Heroes, nati melioribus annis,
Iluſque, Aſſaracuſque, & Trojæ Dardanus auctor.
Arma procul, curruſque virûm miratur inanes.
Stant terrâ defixæ haſtæ, paſſimque ſoluti
Per campos paſcuntur equi: quæ gratia currûm

Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

Conſpicit ecce alios dextra lævaque per herbam
Veſcentes, lætumque choro Pæana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde ſuperne
Plurimus Eridani per ſylvam volvitur amnis.
Hîc manus, ob patriam pugnando vulnera paſſi;
Quique ſacerdotes caſti, dum vita manebat,
Quique pii vates, & Phœbo digna locuti,
Inventas aut qui vitam excoluêre per artes,
Quique ſui mores alios fecêre merendo:
Omnibus his niveâ cinguntur tempora vittâ.
Quos circumfuſos ſic eſt effata Sibylla,
Muſæum ante omnes: medium nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris exſtantem ſuſpicit altis.

Dicite felices animæ, tuque optime vates,
Quæ regio Anchiſen, quis habet locus? Illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranavimus amnes.
Atque huic reſponſum paucis ita reddidit heros:
Nulli certa domus: lucis habitamus opacis,
Riparumque toros, & prata recentia rivis
Incolimus: ſed vos, ſi fert ita corde voluntas,
Hoc ſuperate jugum, & facili jam tramite ſiſtam.
Dixit, & ante tulit greſſum, campoſque nitentes
Deſuper oſtentat: dein ſumma cacumina linquunt.
At pater Anchiſes penitus convalle virenti

Incluſas animas, ſuperumque ad lumen ituras,
Luſtrabat ſtudio recolens, omnemque ſuorum
Forte recenſebat numerum, caroſque nepotes,
Fataque, fortunaſque virûm, moreſque, manuſque.

Iſque ubi tendentem adverſum per gramina vidit
Ænean, alacris palmas utraſque tetendit,
Effuſæque genis lacrymæ, & vox excidit ore.
Veniſti tandem, tuaque exſpectata parenti
Vicit iter durum pietas: datur ora tueri,
Nate, tua, & notas audire & reddere voces.
Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,
Tempora dinumerans: nec me mea cura fefellit.
Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
Accipio! Quantis jactatum, nate, periclis!
Quàm metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent!
Ille autem: Tua me, genitor, tua triſtis imago
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit.
Stant ſale Tyrrheno claſſes: da jungere dextram,
Da genitor, teque amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorans largo fletu ſimul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm;
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.

Interea videt Æneas in valle reducta
Secluſum nemus, & virgulta ſonantia ſylvis,
Lethæumque, domos placidas qui prænatat, amnem.

Hunc circùm innumeræ gentes, populique volabant.
Ac veluti in pratis, ubi apes æſtate ſerena
Floribus inſidunt variis, & candida circùm
Lilia funduntur: ſtrepit omnis murmure campus,
Horreſcit viſu ſubito, cauſaſque requirit
Inſcius Æneas, quæ ſint ea flumina porro,
Quive viri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchiſes: Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices, & longa oblivia potant.
Has equidem memorare tibi, atque oſtendere coram
Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum;
Quo magis Italiâ mecum lætere repertâ.
O pater, anne aliquas ad Cœlum hinc ire putandum eſt
Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti
Corpora? Quæ lucis miſeris tam dira cupido?
Dicam equidem, nec te ſuſpenſum, nate, tenebo,
Suſcipit Anchiſes, atque ordine ſingula pandit.

Principio Cœlum, ac terras, campoſque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum,
Et

Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus:
Igneus eſt ollis vigor, & cœleſtis origo
Seminibus; quantùm non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque: neque auras
Deſpiciunt clauſæ tenebris & carcere cæco.
Quin & ſupremo cùm lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes; penituſque neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos: aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.
Quiſque ſuos patimur manes: exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta ava tenemus:
Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Ætherium ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.
Has omnes, ubi mille rotam volvère per annos,
Lethæum ad fluvium Deus evocat agmine magno;
Scilicet immemores ſupera ut convexa reviſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reverti.

Dixerat Anchiſes: natumque unaque Sibyllam
Conventus trahit in medios, turbamque ſonantem:

Et tumulum capit, unde omnes longo ordine poſſit
Adverſos legere, & venientum diſcere vultus.
Nunc age, Dardaniam prolem quæ deinde ſequatur
Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
Illuſtres animas, noſtrumque in nomen ituras,
Expediam dictis, & te tua fata docebo.
Ille, vides, pura juvenis qui nititur haſta,
Proxima ſorte tenet lucis loca: primus ad auras
Æthereas Italo commiſtus ſanguine ſurget
Sylvius, Albanum nomen, tua poſtuma proles;
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjux
Educet ſylvis regem, regumque parentem:
Unde genus longâ noſtrum dominabitur Albâ.
Proximus ille Procas, Trojanæ gloria gentis,
Et Capys, & Numitor, & qui te nomine reddet
Sylvius Æneas, pariter pietate, vel armis
Egregius, ſi unquam regnandam acceperit Albam.
Qui juvenes, quantas oſtentant, aſpice, vires!
Atque umbrata gerunt civili tempora quercu.
Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces,
Laude pudicitiæ celebres, addentque ſuperbos
Pometios, Caſtrumque Inüi, Bolamque, Coramque.
Hæc tum nomina erunt: nunc ſunt ſine nomine terræ.
Quin & avo comitem ſeſe Mavortius addet
Romulus, Aſſaraci quem ſanguinis Ilia mater

Educet: viden ut geminæ ſtant vertice criſtæ,
Et pater ipſe ſuo ſuperûm jam ſignat honore?
En hujus, nate, auſpiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo,
Septemque una ſibi muro circumdabit arces,
Felix prole virûm: qualis Berecynthia mater
Invehitur curru Phrygias turrita per urbes,
Læta Deûm partu, centum complexa nepotes,
Omnes Cœlicolas, omnes ſupera alta tenentes.

Huc geminas nunc flecte acies, hanc aſpice gentem,
Romanoſque tuos. Hic Cæſar, & omnis Iüli
Progenies, magnum Cœli ventura ſub axem.
Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis,
Auguſtus Cæſar, Divi genus, aurea condet
Sæcula qui rurſus Latio, regnata per arva
Saturno quondam, ſuper & Garamantas & Indos
Proferet imperium: jacet extra ſidera tellus,
Extra anni Soliſque vias, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.
Hujus in adventum jam nunc & Caſpia regna
Reſponſis horrent Divûm, & Mæotica tellus,
Et ſeptem gemini turbant trepida oſtia Nili.
Nec verò Alcides tantum telluris obivit:
Fixerit æripedem cervam licet, aut Erymanthi
Pacarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
Nec, qui Pampineis victor juga flectit habenis
Liber, agens celſo Nyſæ de vertice tigres.

Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?
Aut metus Auſoniâ prohibet conſiſtere terrâ?

Quis procul ille autem ramis inſignis olivæ,
Sacra ferens? Noſco crines, incanaque menta
Regis Romani, primam qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis, & paupere terra
Miſſus in imperium magnum: cui deinde ſubibit
Otia qui rumpet patriæ, reſideſque movebit
Tullus in arma viros, & jam deſueta triumphis
Agmina: quem juxta ſequitur jactantior Ancus,
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.
Vis & Tarquinios Reges, animamque ſuperbam
Ultoris Bruti, faſceſque videre receptos?
Conſulis imperium hic primus, ſævaſque ſecures
Accipiet: natoſque pater nova bella moventes
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit,
Infelix: ut cunque ferent ea facta minores,
Vincet amor patriæ, laudumque immenſa cupido.
Quin Decios, Druſoſque procul, ſævumque ſecuri
Aſpice Torquatum, & referentem ſigna Camillum.

Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis:
Concordes animæ nunc, & dum nocte prementur,
Heu! quantum inter ſe bellum, ſi lumina vitæ
Attigerint, quantas acies, ſtragemque ciebunt!
Aggeribus ſocer Alpinis, atque arce Monœci
Deſcendens; gener adverſis inſtructus Eois.

Ne, pueri, ne tanta animis aſſueſcite bella,
Neu patriæ validas in viſcera vertite vires.
Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo,
Projice tela manu, ſanguis meus.

Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cæſis inſignis Achivis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniaſque Mycenas,
Ipſumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Ultus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.
Quis te, magne Cato, tacitum aut te, Coſſe, relinquat?
Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadas, cladem Libyæ, parvoque potentem
Fabricium, vel te ſulco, Serrane, ſerentem?
Quò feſſum rapitis, Fabii? Tu maximus ille es,
Unus qui nobis cunctando reſtituis rem.

Excudent alii ſpirantia mollius æra:
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus;
Orabunt cauſas melius, Cœlique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent:
Tu regere imperio populos, Romane, memento
(Hæ tibi erunt artes) paciſque imponere morem;
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

Sic pater Anchiſes; atque hæc mirantibus addit:
Aſpice, ut inſignis ſpoliis Marcellus opimis

Ingreditur, victorque viros ſuper eminet omnes.
Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
Siſtet eques: ſternet Pœnos, Gallumque rebellem,
Tertiaque arma patri ſuſpendet capta Quirino.

Atque hic Æneas: unà namque ire videbat
Egregium forma juvenem & fulgentibus armis;
Sed frons læta parum, & dejecto lumina vultu.
Quis, Pater, ille, virum qui ſic comitatur euntem?
Filius, anne aliquis magna de ſtirpe nepotum?
Qui ſtrepitus circa comitum! quantum inſtar in
ipſo eſt!
Sed nox atra caput triſti circumvolat umbrâ.
Tum Pater Anchiſes lacrymis ingreſſus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quære tuorum.
Oſtendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Eſſe ſinent: nimium vobis Romana propago
Viſa potens, Superi, propria hæc ſi dona fuiſſent.
Quantos ille virûm magnam Mavortis ad urbem
Campus aget gemitus! vel quæ, Tiberine, vide-
bis
Funera, cùm tumulum præterlabere recentem!
Nec puer Iliaca quiſquam de gente Latinos
In tantum ſpe tollet avos; nec Romula quondam
Ullo ſe tantum tellus jactabit alumno.
Heu pietas! heu priſca fides! invictaque bello
Dextera! non illi quiſquam ſe impune tuliſſet
Obvius armato; ſeu cùm pedes iret in hoſtem,
Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.

Heu miſerande puer ! ſi qua fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis :
Purpureos ſpargam flores, animamque nepotis
His ſaltem accumulem donis, & fungar inani
Munere. Sic tota paſſim regione vagantur
Aëris in campis latis, atque omnia luſtrant.
Quæ poſtquam Anchiſes natum per ſingula duxit,
Incenditque animum famæ venientis amore :
Exin bella viro memorat, quæ deinde gerenda ;
Laurenteſque docet populos, urbemque Latini,
Et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.

Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus umbris :
Altera candenti perfecta nitens elephanto :
Sed falſa ad Cœlum mittunt inſomnia manes.
His ubi tum natum Anchiſes, unaque Sibyllam
Proſequitur dictis, portâque emittit eburnâ.
Ille viam ſecat ad naves, ſocioſque reviſit.
Tum ſe ad Cajetæ recto fert littore portum :
Anchora de prora jacitur ; ſtant littore puppes.

ÆNEIDOS

PRIORUM SEX LIBRORUM

VARIÆ LECTIONES

NOTABILIORES.

LIBER PRIMUS.

Pagina 3. *Verſu* 22.

ARIS imponat honorem.
Imponit honorem. Par. C. & Mark.

Pag. 6. *v.* 3.

Hi ſummo in fluctu pendent : his unda, &c.
Ii ſummo in fluctu . . . iis unde. Mark.

Ibid. *v.* 7.

Miſerabile viſu. Ita quoque ſcriptum in Codice Pariſienſi ; ſed ſcalpro ſecunda ſyllaba erat deleta, ut eſſet *mirabile viſu.*

Pag. 8. *v.* 1.

Flectit equos. Ita quoque Par. C. Sed *c t* ſcalpro erant deletæ, & repoſitum *x*, ut eſſet *flexit.*

Pag. 10. *v.* 6.

Verubuſque trementia figunt. *Veribus*. Cod. Flor. Nic. Heinſ. Theod. Pulmannus.

Ibid. *v.* 14.

Acris Orontis. *Oronti*. Tres iidem.

Pag. 11. *v.* 3.

Certè huic. *Hinc*. Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Ibid. *v.* 14.

Vaſto cum murmure montis.
Magno cum m. m. Markianus.

Pag. 12. *v.* 3.

Longiùs & volvens fatorum arcana.
Pariſ. R. C. *Longiùs evolvens*, ſed ſcalpro correctum, cùm priùs, *et volvens*. Mark. *ac volvens*.

Ibid. *v.* 11.

A ſede Lavini. *Ab ſede*. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Ibid. *v.* 13.

Tercentum ... annos. *tercentos*. Mark.

Ibid. *v.* *ultimo*.

Famam qui terminet aſtris. In Regio Cod. m ſcalpro erat deletum, ut eſſet, *fama*.

Pag. 14. *v.* 4.

Volucremque fugâ prævertitur Hebrum.
Eurum. V. C. Daniel Huetius.

6.

ÆNE... ...or. Nic. Heinſ.
...v. 20.

PRIORV... ...cti.
Flor. Nic. Heinſ.

VARI... Pag. 15. v. 2.

...æ alte ſuras.
...alte. Par. C. Regius.

Ibid. v. 7.

...fastigia, *Veſtigia*. Mark.

Ibid, v. 22.

...triaque excedere, *Patria*. Cod. Flor.

Pag. 16. v. 6.

Quibus aut veniſtis ab oris ?
Quibus adveniſtis ab oris? Mark.

Pag. 17. v. 4.

Ætherea quos lapſa plagâ &c.
Æthereâ quos forte plagâ. Mark.

Ibid. v. 23.

Neu quis contingere poſſet.
Par. C. Regius, *poſſit*. Mark. *Ne quis*.

Pag. 19. v. 12.

Operumque labores. *Laborem*. Cod. Flor. Nic.
Heinſ. Theod. Pulmannus.

Ibid. v. 15.

Atridem. *Atridas.* Cod. Flor. Nicolaus Heinſius. Theod. Pulmannus.

Pag. 21. *v.* 19.

Penituſque alias advexerat oras.
Mark. in margine, *averterat.*

Pag. 23. *v.* 3.

Arvaque. *Armaque.* Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Ibid. v. 15.

Solvite corde metum. *Corda metu.* Mark.

Pag. 25. *v.* 25.

A ſtirpe. *ab.* Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 27. *v.* 13.

Littora jactetur, odiis Junonis iniquæ.
Jactetur que. Par C. Regius, nec non Mark.

Pag. 28. *v.* 1.

Ne quà ſcire dolos, mediuſve occurrere poſſit.
Ne quis ſcire dolos. Mark.

Pag. 29. *v.* 6.

Et puero pariter. *Pariter puero.* Cod Flor.

Pag. 30. *v.* 13.

Ingeminant plauſum Tyrii.
Plauſu. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

ÆNEIDOS
LIBER SECUNDUS.

Pagina 32. *Verſu* 24.

Hic acies certare ſolebant. *Acie*. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 33. *v.* 25.

Trojaque nunc ſtares. Par. C. *ſtaret*; ſed à manu recentiore.

Pag. 34. *v.* 14.

Inſuper ipſi. *& ſuper*. C. Fl. N. Heinſ.

Ibid. v. 20.

Fuerint quæcunque. (*fuerit quodcunque.*) Cod. Flor. Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Pag. 35. *v.* 8.

Regnumque vigebat. *regumque*. C. Fl.

Ibid. v. 12.

Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam. In Cod. Par. *m* in voce *vitam* abraſum, ut eſſet, *Afflictus vita in tenebris*, *&c.*

Pag. 36. *v.* 3.

Longo feſſi decedere bello.

Diſcedere. Cod. Flor. Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Pag. 39. v. 22.

Sanguineæ exſuperant undas. Par. Cod. & Mark. *Sanguinea ſuperant undas.*

Pag. 40. v. 15.

Effugiunt. Cod. Flor. *Diffugiunt.*

Ibid. v. 27.

Circùm pueri. *pueri circùm.* Cod. Fl. N. Heinſ.

Pag. 43. v. 4.

Adytis effert . . . . ignem. *adfert*. Par. C. R.

Pag. 44. v. 3.

Amens ad littora tendit. *limina*. Codd. Flor. & Par. Mark.

Ibid. v. 11.

Fundit equus. Par. Cod. *fudit.*

Ibid. v. 14. & 15.

Telis anguſta viarum oppoſiti.
Oppoſitis. Cod. Flor.

Ibid. v. 24.

Illis qui ad Trojam fortè diebus.
Illis ad Trojam. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 45. v. 1.

Audierat. *Audierit*. Cod Flor. N. Heinſ. Ita

quoque Par. C. ſed *a* ſupra additum.

Ibid. v. 4.

Si vobis audentem extrema cupido eſt.
Audendi. Cod. Flor.

Pag. 46. *v.* 16.

Atque hic exultans ſucceſſu.
Succeſſu exultans. Cod. Flor. Nic. Heinſ.
in ſeq. verſu. quà prima. *quæ prima.* C. Fl.

Pag. 47. *v.* 9.

Moriturus. *periturus.* C. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 48. *v.* 3.

Nec Apollinis inſula texit.
Neque Apollinis inſula. Par. C.

Pag. 51. *v.* 3.

Et medium in penetralibus hoſtem.
Mediis penetralibus hoſtem. Mark.

Ibid. v. 12.

Et Divûm amplexæ ſimulacra ſedebant.
Tenebant. Cod. Flor. Theod. Pulm. Par. Cod. in ſequenti verſu pro *juvenilibus armis*, Pariſienſis Codex habet *juvenalibus.*

Pag. 52. *v.* 1.

Quamquam in media jam morte tenetur.
Quamquam media jam morte tenetur. Mark. ſed aliâ manu additum *in.*

Ibid. v. 18.

Hæc dicens. *hoc.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.

Pagina 53.

Jamque adeo ſuper unus eram &c.

Hi duo & viginti verſus, uſque ad *cùm mihi ſe, non ante oculis &c.* deſiderantur in Codice Florentino. Abſunt etiam à Codd. Par. & Mark.

Pag. 55. *v.* 22.

Deſcendo, ac ducente Deo.

Littera *a* quæ legitur in Codice Florentino, ab aliena manu commutata eſt in *o*; ita ut legatur *Deo* ubi erat *Dea.*

Pag. 56. *v.* 10.

Facilis jactura ſepulcri eſt.

Eſt, nec extat in Cod. Flor. nec apud Nic. Heinſ.

Ibid. v. 25.

Patet iſtic janua letho.

Iſti. Cod. Flor. Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Pag. 57. *v.* 3.

Eripis. *Eripit.* Cod Flor.

Ibid. v. 4.

Aſcaniumque, patremque meum, &c.

Mark. *Aſcanium, Anchiſemque patrem:* ſed lineola inducta per vocem *Anchiſem:* & tum *patrem.*

[illegible] [illegible] *[illegible] patremque [illegible].*

Ibid. v. 5.

[illegible] in [illegible] [illegible]. In Mark. vox [illegible] [illegible]. Et [illegible] manu in margine [illegible], [illegible].

Ibid. v. 9.

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] Cod. Flor. & Par. R.

Ibid. v. 19.

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] Cod. Flor.

Ibid. v. 21. & 22.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible].*

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]. Mark. co-[illegible] [illegible] [illegible].

Pag. 58. v. 9. & 10.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Mark. [illegible] [illegible] [illegible], &c. sed alienâ manu [illegible], [illegible] [illegible], &c.

Ibid. v. 13.

[illegible] [illegible]. Mark. alia manu in margine, *quas.*

Ibid. v. 21.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Mark. in margine alia manu, [illegible].

Pag. 59. v. 7.

[illegible] [illegible] [illegible] vivo [illegible].

Donec me in flumine. Par. Cod. Reg.

Ibid. v. 15.

Glomerati ex agmine. *examine.* P. C. R.

Pag. 60. v. 4.

Animumque reflexi. Par. C. *animumve* : & ſic quoque Mark. ſed alia manu pro *ve*, *que*.

Ibid. v. 21.

Ilicet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Volvitur. Legitur in Cod. Flor. *tecti*, cui vox *vento*, ſuper addita eſt.

Ibid. v. 23.

Procedo ad Priami ſedes.
Procedo, & Priami ſedes. C. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 61. v. 12.

Obſtupui. Par. Regius Cod. *Obſtipui.*

Ibid. v. 14.

Quid tantum inſano juvat indulgere labori.
Dolori. Cod. Flor. Nic Heinſ.

Ibid. v. 17.

Haud ille finit ſuperi regnator Olympi.
Aut. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 19.

Ad terram. *et.* Cod Fl. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 24.

Aut Graiis ſervitum matribus ibo.
Mark. pro *aut*, alia manu, *haud*.

Pag. 62. *v.* 4.

Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago:
Ter fruſtra compreſſa manus &c. Mark.

Ibid. v. 15.

Montem. *Montes.* Codex Flor.

ÆNEIDOS
LIBER TERTIUS.

Pagina 63. *Verſu* 4.

DESERTAS quærere terras. Mark. *diverſas quærere terras*; ſed aliâ manu additum, *deſertas*.

Pag. 64. *v.* 4.

Littora *tum* patriæ lacrymans.
Cùm. Cod. Flor. Nic Heinſ.

Pag. 65. *v.* 11.

Externum tulit: haud cruor hic de ſtipite manat.
Par. Cod. *haud*; ſed manu recentiori mutatum

ex *aut*; & eadem mutatio in Mark. *Externum tulit*, *aut*. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 16.

Obſtupui. Par. Cod. *Obſtipui.* ut & Mark. ſed aliâ manu. Ita alibi.

Ibid. v. 23.

Fas omne abrumpit. *Abrupit.* P. C. R.

Pag. 67. *v.* 2.

Occurrit, veterem Anchiſen agnoſcit amicum. Par. R. Cod. *agnovit.* O in *A* mutavit aliena manus in Codice Florentino, ita ut legatur *Accurrit*, non *Occurrit*.

Ibid. v. 14.

A ſtirpe parentum. Mark. *de ſtirpe*; ſed alia manu, *à ſtirpe*.

Pag. 68. *v.* 6.

Advectus ad oras. *in oras*. Mark.

Ibid v. 9.

Mater cultrix Cybele. *Cybeli.* Par. C. R.

Ibid. v. ultimo.

Et crebris legimus freta conſita terris. *Concita*. Codices Flor. Par. Regius. & Mark.

Pag. 69. *v.* 6.

Pergameamque voco, & lætam, &c.

Par. Cod. Regius abſque conjunctione habet, *Pergameamque voco. Lætam &c.*

Ibid. v. 18.

Quem feſſis finem rebus ferat.
Quam. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 70. *v.* 17.

Terraſque require Auſonias. *requirat.* Codd. Regius Par. & Flor.

In verſu 19. legitur in Cod. Flor. *&c.*, loco *ac.*

Ibid. v. 21.

Præſentiaque ora videbat.
Manus aliena litteræ *m* ſuperaddidit litteram *s* in Codice Florentino.

Pag. 72. *v.* 1.

Erramus pelago. Mark. *vento.* ſed in margine, *pelago.*

Ibid. v. 6.

Me littora primùm accipiunt. *prima.* C. Fl.

Ibid. v. 20.

In prædam partemque Jovem.
In partem prædamque. Codd. Flor. & R. Par.

Pag. 73. *v.* 1. *&* 2.

Sub rupe cavata, arboribus clauſi circùm.
Sub rupe cavata arboribus clauſa. C. R. Par.

Ibid. v. 21.

Et patrio inſontes Harpyias pellere regno.
Harpyias inſontes. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 74. *v.* 14.

Ventuſque gubernatorque vocabant. *vocabat*, Mark.

Pag. 75. *v.* 13.

Et celſam Buthroti aſcendimus urbem.
Accedimus, Cod. Flor. *accendimus.* Par. Cod.

Pag. 76. *v.* 4.

Verus mihi nuncius affers. *verum.* Cod. Fl.

Ibid. v. 8.

Subjicio. *ſubicio.* Par. C. & ſic paſſim.

Ibid. verſu ultimo.

Me famulam famuloque Heleno tranſmiſit.
Me ſamulo ſamulamque. Cod. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 77. *v.* 9.

Aut quis te ignarum. *Aut quiſnam.* Cod. Flor. Nic. Heinſ. Theod. Pulmannus.

Ibid. v. 12.

Ecquæ jam puero eſt amiſſæ cura parentis?
Et qua tamen puero. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 17.

Offert. *adfert.* Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Ibid. v. ultimo.

Aulaï in medio. *Aulaï medio.* Par. Reg. C.

Pag. 78. *v.* 6.

Clarii Lauros, *laurus.* Cod. Flor.

Ibid. v. 22.

Is vertitur ordo. *Sic vertitur.* Mark.

Ibid. v. 25. *&* 26.

(Prohibent nam cetera Parcæ
Scire Helenum, farique vetat Saturnia Juno.)

*(prohibent nam cetera Parcæ
Scire, Helenum farique vetat.* Mark. ita habet, diſtinctione poſitâ ante *Helenum.*

Pag. 79. *v.* 19.

Hic & Naricii poſuerunt. *hinc.* Par. R. C.

Pag. 80. *v.* 5.

Hæc loca vi quondam, & vaſta convulſa ruina. Mark. omittit copulam *&*.

Pag. 81. *v.* 19. *&* 20.

Et vi curſus in altum vela vocet.
vela vocent. Par. Reg. Codex.

Pag. 82. *v. ultimo.*

Auri ſubtemine veſtes. *Sub tegmine.* Mark.

Pag. 85. *v.* 1.

Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum.

Par. Reg. C. *Europ fluctu.* & pro *curvatur*, Mark. *curvatus.*

Ibid. v. 3.

Gemino demittunt brachia muro.
Dimittunt. Par. Reg. Codex.

Ibid. v. 4.

A littore, *ab litore.* Par. R. C.

Ibid. v. 11.

Spes eſt pacis. *Spes & pacis.* C. Fl. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 21.

Et navifragum Scylacæum. Par R. C. & Mark. *Scyllacaum*, per geminum *ll.*

Pag. 86. v. 1.

Fractaſque ad littora voces.
Littera *d* ab alienâ manu mutata eſt in Cod. Flor. in litteram *b*; & littera *a* in *e*, ita ut legatur, *ab littore.*

Ibid. v. 3.

Hæc illa Charybdis. *hic.* Cod. Flor.

Ibid. v. 6.

Primuſque rudentem contorſit.
Primumque rudentem. Par. Reg. Cod.

Ibid. v. 9.

Tollimur in Cœlum curvato gurgite.
Turbato gurgite. Par. Reg. Cod.

Ibid. v. 16.

Tunc [illegible] Par. Reg. Cod.

Pag. 87. v. 1.

Et [illegible] C, Fl, N. Heinſ. [illegible] P. R. C. & Theod. Pulm.

Ibid. v. 7.

Et Lunam in [illegible] tenebat. Mark. [illegible] *Lunae* [illegible]

Ibid. v. 14.

[illegible] Cod. Flor. Mſc. Heinſ. [illegible] P. R. C. Theod. Pulm.

Pag. 88. v. 1.

Si [illegible], [illegible] hominum periiſſe juvabit. Si [illegible], [illegible] Codd. Par. & Flor. Theod. Pulm.

Ibid. v. 16.

Nec [illegible] alli. Par. Reg. Cod. nec non Mark. [illegible]

Pag. 89. v. 19.

[illegible] Par. Reg. Codex.

Pag. 90. v. 6.

[illegible] Par. Reg. Cod. manu recentiore [illegible] hoc ſupplet: *de collo fiſtula* [illegible] Supplet quoque Mark. & in margine additum;

additum: *In vetuſtiſſimo Codice hoc hemiſtichium additum diverſâ litterarum formâ.*

Ibid. v. 8.

Fluidum lavit inde cruorem. *fluvidum.* P. R. C.

Ibid. v. 15.

Verrimus . . . æquora remis. *Vertimus.* C. Fl.

Ibid. v. 18. *&* 19.

Intremuêre undæ, penituſque exterrita tellus Italiæ. *Contremuêre.* Cod. Flor. *Trinacriæ.* Mark. & in marg. al. *Italiæ.*

Pag. 91. *v.* 2. *&* 3.

Scyllâm atque Charybdim inter utramque viam. *Scyllæ atque Charybdis.* Mark.

Ibid. v. 11.

Plemmyrium. Par. Cod. Reg. & Mark. unico m, *Plemyrium.*

Ibid. v. 15.

Numina magna loci juſſi.
Juſſi numina magna loci. C. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 92. *v.* 8.

Deus appulit oris. *Applicat.* Mark.

ÆNEIDOS

LIBER QUARTUS.

Pagina 93. Verſu ultimo.

UNANIMEM. *unanimam.* C. F. Nic. Heinſ.

Pag. 94. v. 19.

Ante, pudor, quàm te violo, aut tua jura reſolvo!
Violem . . . reſolvam. Nonnulli codices MSS.
Mark. *Violem* & *reſolvam*; ſed aſcriptum o.

Ibid. v. 20.

Primus qui me ſibi junxit. *primùm.* Mark.

Pag. 95. v. 11.

Huc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
Hunc curſum. Par. Reg. Codex.

Pag. 97. v. 5.

Magnum & memorabile nomen.
Numen. P. R. C. Cod. Flor. Theod. Pulm.

Ibid. v. 9.

Aut quò nunc certamine tanto?
Mark. *Diſcrimine.* ſed in marg. *certamine.*

Ibid. v. 10.

Pacem æternam, pactoſque hymenæos.

Par. R. C. abſque enclyticâ, *pactos hymenaeos.*

Ibid. v. 17.

Regnum Italiae Libycas averteret oras.
Libycas adverteret oras. Par. R. Cod.

Pag. 98. *v.* 23.

Cui pharetra ex auro. *ex humero.* P. R. C.

Pag. 99. *v.* 8.

Invia luſtra. Mark. *Saxa.* in marg. al. *luſtra.*

Ibid. v. ultimo.

Et conſcius aether connubii.
Connubiis. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 100. *v.* 10.

Irâ irritata Deorum.
Iritata. Theod. Pulm. *in annotationibus.*

Ibid. v. 14.

Tot vigiles oculi ſubter. Mark. *Subſunt.*

Ibid. v. 19.

Et magnas. *magnas &c.* Cod. Flor.

Pag. 102. *v.* 4.

Reſpicit urbes. Par. R. C. & Mark. *perſpicit.*

Ibid. v. 20.

Cum flamine portant. *portent.* Cod. Flor.

Ibid. v 22.

Alias ſub triſtia Tartara mittit :
Sub Tartara triſtia. Par. R. C & Mark.

Ibid. v. ultimo.

Cœlum qui vertice fulſit.
Fulcit. Cod. Flor. Nic. Heinſ. Theod. Palm.

Pag. 103. v 2.

Et vento pulſatur & imbri. Mark. *Et Cælo pulſatur*, ſed aſcriptum, *vento.*

Ibid. v. 10. & 11.

Littus arenoſum Libyæ &c. Materno veniens ab avo &c. Par. R. Cod. verſum, *Materno veniens ab avo*, præmittit.

Ibid. v. 22.

Qui numine torquet. *fulmine.* Mark.

Ibid. v. 26.

Nec ſuper ipſe tua moliris laude laborem.
Hic verſus non legitur in Codice Florent.

Pag. 104. v. 8.

Quæ prima exordia ſumat ?
Et quæ nunc exordia. P. R. C. & Mark.

Ibid. v. 12.

Fortemque Cloanthum. *fortemque Sereſtum.* Codd. Florent. & Par. Regius.

Ibid. v. 13. & 14.

Socios ad littora. *Sociosque.* Cod. Flor.
Sit rebus. *Rebus ſit.* Cod. Flor.

Ibid. v 18.

Qui rebus. *Quis.* Codex Flor.

Pag. 105. v. 19.

Nomadumque tyranni. *Numadum.* Reg. Cod. Mark. *Numidumque.*

Pag. 106. v. primo.

Qui te tantum ore referret.
Qui te tamen. C. Fl. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 2.

Capta, aut deſerta. *ac.* C. Fl. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 8.

Reget artus. *regit.* Cod, Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 107. v. 8.

Et ſic accenſa precatur.
Profatur. C. Fl. Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Ibid. v. 22.

Horrida juſſa. *dicta.* Cod. Flor.

Pag. 108. v. 7.

Et multa parantem dicere.
Volentem. Codex Florentinus.

Pag. 109. v. 4.

Proſpiceres. *Aſpiceres*. Reg. Codex.

Ibid. v. 22.

Negat. Littera *e* in Codice Florentino videtur ſuperaddita recentiore manu.

Pag. 110. v. 3.

Quam mihi cùm dederis, cumulatum morte remittam.

Cumulatâ morte remittam. C. Fl. Nic. Heinſ.

Cumulatam morte relinquam. Theod. Pulm.

Cumulatam morte remittam. Hunc verſum ita legendum cenſet illuſtriſſimus ac doctiſſimus Præſes BOUHIER, in annotationibus criticis quibus Petronii carmen illuſtravit, pagina 95. editionis in 12.

Legunt quidam, *ſi dederis*, non *cùm*.

Ibid. v. 8.

Ac velut. *veluti*. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Ibid. v. 10.

Et alte. *alta* .... *frondes*. Cod. Flor.

Ibid. v. 15.

Perſentit .... curas. *perſenſit*. Reg. Codex.

Pag. 111. v. 15.

Cùm fugit. *Cùm videt*. Mark.

Pag. 112. *v.* 5.

Nocturnoſque ciet manes. *movet.* C. Fl.

Ibid. *v.* 13.

Monumenta. *monimenta.* Reg. Cod. & Mark.

Pag. 113. *v.* 15.

Lenibant curas, & corda oblita laborum.
Hunc verſum omittit Regius Codex.

Ibid. *v.* 21.

En quid agam? *ago.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.

Ibid. *v.* 23.

Quos ego ſum. *ſim.* Ambo iidem.

Ibid. *v.* 26.

Et bene apud memores. *aut bene.* Reg. Cod.

Pag. 114. *v.* 1.

Inviſam accipiet? *Irriſam accipiet?* Sic mutavit in Codice Flor. aliena manus.

Ibid. *v.* 5.

Inferar. *Inſequar.* Theodorus Pulmannus, & nonnulli Codices.

Ibid. *v.* 12.

Fides cineri promiſſa Sichæo.
Sichæi. Codex Florentinus.

Ibid. v. 19.

Et membra decora juventæ.
Et membra decora juventa. Cod. Flor.

Ibid. v. 21.

Circumstent te. *te circumſtent.* Cod. Fl.

Ibid. v. 24.

Variosque irarum fluctuat æstu.
Variosque irarum concitat æſtus. Mark.

Pag. 115. v. 19.

Ut primum albeſcere lucem vidit.
Cum primum. Regius Codex.

Ibid. v. 23.

Abſciſſa comas. *abſciſſæ.* Reg. Cod.

Pag. 116. v. 1. 3. 5. 9.

Date vela. *date tela.* Idem Codex.
Nunc te. *Jam te.* Reg. Cod.
Aiunt portare. *portaſſe.* Idem Codex.
Apponere. *ponere.* Idem.

Ibid. v. 18. 21.

meritumque malis advertite numen.
Avertite. Regius Codex.
Et, ſi fata Jovis poſcunt. *Et ſic.* C. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 117. v. 16.

Affata Sichæi. *Sichæi aff.* Cod. Flor.

Ibid.

Ibid. v. ultimo.

Sic ait: illa gradum ſtudio celerabat anili.

Celebrabat. Ita ſcripſit in Codice Florent. alienâ manus ſuperadditâ litterâ *b*.

Anilem, habent Codd. Regius & Mark.

Pag. 118. *v.* 10.

Fata Deuſque ſinebant. *ſinebat*. Cod. Flor,

Pag. 119. *v.* 14.

Extinxi te meque, ſoror.

Extinxti. Cod. Fl. Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Ibid. v. 16.

Extremus ſi quis ſuper halitus errat.

Reg. Cod. *eſſet*. ſed in marg. *errat*.

Ibid. v. 21. 22.

Stridet . . . vulnus, *ſtridit*. C. Fl. N. Heinſ. R. C.

Cubitoque innixa. *Cubituque*, Reg. Cod.

Pag. 120. *v.* 9.

Supra caput aſtitit. *adſtitit*. Codex Florent. Nic. Heinſ. Theodorus Pulmannus.

ÆNEIDOS

LIBER QUINTUS.

Pagina 122. *Verſu* 15.

NEQUE tendere tantùm. *nec tendere.* Codex Flor. Nic. Heinſ. Theod. Pulmannus.

Ibid. v. 23.

Quoque magis. *quove.* C. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 123. *v.* 6.

Veterum non immemor ille laborum.
Codicem Florentinum ſequimur, qui habet, *veterum*, non *verùm*, ut vulgò legunt.

Ibid. v. 8.

Ac feſſos opibus ſolatur amicis.
In Regio Codice additum *o*, ut ſit *amicos.*

Ibid. v. 16. *ultimo.*

Ni fallor. *niſi fallor.* Reg. Cod. ut & Mark.
Lætum cuncti. *cuncti lætum.* Theod. Pulm.

Pag. 124. *v.* 11. 25.

Ceſtu. *cæſtu.* Cod. Fl. N. Heinſ. Theod. Pulm.
Tybrim. *Thybrim.* Tres iidem.

Pag. 125. *v.* 5. 9. 12. 17. 19. 23.

Mille trahit . . . colores. *jacit.* Cod. Flor.
Altaria liquit. *linquit.* Idem.
Quinas de more bidentes. *binas.* Idem.
Onerantque aras. *onerant aras.* Idem.
Subjiciunt verubus prunas. *veribus.* Idem Codex. Nic. Heinſ. Theod. Pulmannus.
Complerant littora. *complebant.* Cod. Flor.

Ibid. v. ultimo.

Talenta. *talentum.* C. Fl. Nic. Heinſ. Reg. Cod.

Pag. 127. *v.* 6. 17.

Roſtriſque tridentibus æquor. *ſtridentibus.* Regius Codex, & Mark.
Priſtis. *Piſtris.* Reg. Cod. & ita deinceps.

Pag. 128. *v.* 21.

Sergeſto, Mneſtheoque, Gyan ſuperare.
Sergeſto, Mneſtheique. C. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 130. *v.* 18.

Imperium pelagi. *imperium eſt.* C. Fl. N. Heinſ.

Pag. 131. *v.* 26.

Evincti tempora tæniis. *tenis.* Reg. Cod. & Mark.

Pag. 132. *v.* 8.

Nexantem nodos. *nodis.* Codex Florentinus. Nicolaus Heinſius. Theod. Pulman.

T 2

Ibid. v. 25.

Niſus amore pio pueri ; quos deinde ſecutus.
Et quos deinde ſecutus. Regius Codex.

Pag. 133. v. 1.

Tegeææ ſanguine gentis. *Tegea de.* C. Fl.

Pag. 134. v. 2. 14. 24.

Incumbens humero. *humeris.* Reg. Cod.
Munere victor amici. *amico.* Cod. Flor.
Redduntur honores. *reddantur.* Idem.

Pag. 135. v. 1. 7.

Caſum miſerari. *caſus.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.
Ni me, quæ Salium. *& Salium.* Reg. Cod.

Pag. 136. v. 6. 24. 25.

Excedere palmâ. *pugnâ.* Theod. Pulm.
Illa juventa. *juventas.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.
Pulchroque juvenco. *pulchrove.* Reg. Cod.

Pag. 137. v. 13.

Sparſoque infecta cerebro.
Fractoque inſperſa cerebro. Reg. Cod.

Ibid. v. 21. 25.

Dejecit. *rejecit.* C. Fl. N. Heinſ. Theod. Pulm.
Innexuit. *intexuit.* Codex Florentinus.

Pag. 138. v. 18.

Aſſurgens. *inſurgens.* C. Fl. N. Heinſ. Th. Pulm.

Pag. 139. v. 6. 19.

Nunc ille ſiniſtra. *Nunc deinde.* Cod. Fl.
Ore rejectantem. *ejectantem.* C. Fl. N. Heinſ.

Pag. 140. v. 7.

Effudit. *effundit.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 141. v. 20.

Oſtentans artem pariter arcumque ſonantem.
Oſtentans artemque pater. Ambo iidem.

Pag. 143. v. 2. & 3.

It pectore ſummo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Et pectore ſummo
Flexilis obtorti per collum it circulus. Reg. Cod.

Ibid. v. 17. 25.

Cetera Trinacriis pubes . . . fertur equis.
Cetera Trinacriæ pubes. Cod. Flor.
Diductis ſolvère choris. *Deductis.* Idem.

Pag. 144. v. 1. 3. 7. 9.

Adverſis ſpatiis. *Adverſi.* Idem.
Et nunc terga fugâ nudant.
Terga fuga nudant. Reg. Cod. & Mark.
Mille viis habuiſſe dolum, quà ſigna ſequendi
Falleret.
Mille dolis habuiſſe viam, quæ ſigna ſequendi
Falleret. Markianus Cod.

Haud aliter. *alio . . . curſu*. C. Fl. N. Heinſ. R. C.

Ibid. v. 12. 13.

Carpathium Libycumque ſecant, luduntque per undas.

In Regio Codice poſtrema hujus verſûs pars, *luduntque per undas*, deſideratur, ita ut ſit hemiſtichium.

Hunc morem, hos curſus, atque hæc, &c.

Hunc morem curſûs. Cod. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 145. *v.* 3. 12.

Conſpicit ingentem concurſum.

Conſpicit ingentem conſeſſum. Cod. Flor.

Iſmarii. *Immarii*. C. Fl. *Tmarii*. N. Heinſ.

Pag. 146. *v.* 16.

Vel greſſus eunti. *euntis*. Reg. Cod. & Mark.

Pag. 148. *v.* 5. 11. 24.

Da flammam evadere claſſi. Regius Codex, *claſſis*, accuſativo ſcilicet caſu.

Ardua terrarum, & campi: ruit &c.

Ardua terrarum, & campis ruit. Cod. Florent.

Regius Codex habet: *ruit æthere toto turbidus imber aquam*. Alii legunt, uti nos, *aqua*.

Iſque his Æneam ſolatus vocibus infit.

Atque his. Nonnulli Codices.

Pag. 149. *v.* 3. 24. 25.

Hunc cape conſiliis ſocium.

Hunc cape conſilii ſocium. Reg. Cod. & Mark.
Congreſſus pete. *complexus.* Iidem.
Tartara habent triſteſque umbræ.
Tartara habent, triſtes umbræ. C. Fl. N. Heinſ.

Pag. 150. *v.* 2.

Nigrantum multo pecudum te ſanguine ducet.
Nigrarum. Cod. Fl. Theod. Pulm. Nic. Heinſ.

Pag. 151. *v.* 10. 14. 15. 17. 18. 23.

Tolerabile numen. *nomen.* C. Fl. N. Heinſ.
Agnam. *agnos.* Codex Florent.
Funes. *funem.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.
Stans procul in prora. *Stans celſa in puppi.* Reg. Codex.
Porricit in fluctus. *Proicit.* Codd. Flor. & Reg.
Et inexſaturabile pectus. *nec exſaturabile pectus.* Cod. Flor. Nic Heinſ.

Pag. 152. *v.* 11. 15.

Per ſcelus. *Prô.* Theod. Pulmannus.
Liceat Laurentem attingere Tibrim.
Thybrim. Cod. Fl. Nic. Heinſ. Theod. Pulm.

Pag. 153. *v.* 2. 4. 6. 9. 18. 21.

Nube cava rapui. *eripui.* Theod. Pulm.
Pelle timorem. *timores.* Idem.
Quem gurgite quæret. *quæres.* Codex Flor.
Jungit equos *auro* genitor. *curru.* Theod. Pulm.

Neſæe. *Niſae.* Codex Florent.
Intendi brachia velis. *remis.* Idem.

Pag. 154. *v.* 3. 17. 19. 27.

Laxârant. *laxabant.* Codices Florentinus & Regius. Nicolaus Heinſius.
Fallacibus auſtris. *auris.* Reg. Cod.
Clavumque affixus. *clavoque.* Cod. Flor.
Sæpe vocantem. *voce.* Idem.

ÆNEIDOS

LIBER SEXTUS.

Pagina 158. *Verſu* 13. 19. 26.

LETHUM Androgeo. *Androgei.* Cod. Flor. Markianus.
Veneris monumenta nefandæ. *monimenta.* Codices Flor. & Regius. Et ſic paſſim.
Omnia. *omne.* Reg. Codd. & Markianus.

Pag. 160. *v.* 7. 22.

Templum. *templa.* Iidem ambo.
Terrâ. *terræ.* Cod. Flor. Nic Heinſ.

Pag. 161. *v.* 3. 25.

Quem tu. *Cùm tu.* C. Fl. N. Heinſ. Theod. Pulm.

Pelagique minas Cœlique ferebat.
Cœlique minas pelagique ferebat. Cod. Flor.

Pag. 162. v. 10. 16. 25.

Facilis deſcenſus Averni. *Averno eſt.* Cod. Fl.
Circumfluit. *circumvenit.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœtus.
Quàm qui. Codex Florentinus. *Diſcerpſerit.* Regius Codex, & Markianus.

Pag. 163. v. 11. 25.

Lucos ſtygios, regna invia vivis.
Lucos ſtygis, & regna. Codd. Flor. Mark.
Victor vitâ. *vitâ victor.* Cod. Fl. N. Heinſ.

Pag. 164. v. 16. 23.

Sic ore precatur. *ſic fortè.* C. Fl. Theod. Pulm.
Agnoſcit aves. *agnovit.* Codex Flor.

Pag. 165. v. 5. 12.

Geminâ ſuper arbore ſidunt. *geminæ.* Nonnulli Codices, tum manu exarati, tum excuſi typis.
Extemplo Æneas. *Æneas extemplo.* Codex Florentinus. Nicolaus Heinſius.

Ibid. v. 25. & 26.

Subjectam, more parentum, averſi tenuêre facem.
Subjecti, more parentum, averſam tenuêre facem. Markianus Codex.

Pag. 166. v. 16. 23.

Unde locum Graji dixerunt nomine Avernum.

Hic verſus aberat à Regio Codice, ſed alia manu additus in margine.

Suſcipiunt. *Succipiunt.* Regius Codex.

Pag. 167. *v.* 1. 12. 15. 23. 24.

Fundens. *infundens.* Cod. Fl. Nic. Heinſ.

Loca . . . ſilentia. *tacentia.* Ambo iidem.

Per umbras. *umbram.* Ambo iidem.

Et turpis egeſtas. *ac turpis.* Ambo iidem.

Laborque. *laboſque.* Ambo iidem. Theod. Pulm.

Pag. 168. *v.* 5. 23.

Brachia pandit. *tendit.* Cod. Markianus.

Flammâ. *flamma.* Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 169. *v.* 21. 23.

Inops, inhumataque turba eſt.

Regius Codex abſque verbo ſubſtantivo.

Nec rauca fluenta. *&* *rauca.* C. Fl. N. Heinſ.

Pag. 170. *v.* 2. 22.

Sortemque animo miſeratus. *animi.* Cod. Fl.

Non ullum pro me tantum cepiſſe timorem.

Tantum pro me ſumſiſſe dolorem. C. Mark.

Ibid. v. 28.

Paulatim adnabam terræ, & jam tuta tenebam.

Adnabam, terræ jam tuta tenebam. Cod. Flor.

Adnabam terræ : jam tuta tenebam. Nicol. Heinſius. Theodorus Pulmannus

Pag. 171 *v.* 5. 7. 24.

Per ſpem ſurgentis Iuli. *ſpes.* Codex Florent.

Regius Codex, & Markianus.
Injice. *inice*. Reg. Cod. ut paſſim in ſimilibus.
Corde dolor triſti: gaudet cognomine terra.
Corde dolor: triſti gaudet &c. Cod. Florent.
Cognomine terræ. Reg. Codd. & Mark.

Pag. 172. *v.* 24.

Advertit puppim. *puppem*. Cod. Flor.

Pag. 173. *v.* 24.

Fata obſtant, triſtique palus inamabilis undâ
Alligat, & novies ſtix interfuſa coercet.
Fas obſtat, triſtiſque palus inamabilis undæ
Alligat. Codex Florentinus.

Pag. 174. *v.* 2. 15.

Tabe peredit. *morte*. Markianus. *peremit*. C. Fl.
Demiſit lacrymas. *Dimiſit*. Cod. Flor.

Pag. 175. *v.* 3. 6. 10.

Oculos averſa. *adverſa*. Regius Codex.
Tandem proripuit ſeſe. *tantum*. Nonnulli Codices MSS. *corripuit*. Cod. Flor. Nic Heinſ.
Proſequitur lacrymans longè, & miſeratur euntem.
Proſequitur . . . & miſeratus amantem eſt. Mark.

Pag. 176. *v.* 2. 5. 16.

Vidit. *videt*, &. Cod. Flor. Nic. Heinſ.
Et dira tegentem. *ac*. Cod. Flor.

Atque hic Priamides. *Ad quæ hæc Priamides*. Cod. Reg. & Markianus.

Pag. 177. *v*. 3. 19. 26.

Emovet. *Amovet*. Codex Flor.
Partes ubi ſe via findit in ambas. *ſcindit*. Codex Mark. ſequens verſus in eodem deſideratur.
Torſit. *preſſit*. Codex Florentinus.

Pag. 178. *v*. 14.

Strepitumque exterritus hauſit,
Strepitumque exterritus haſit. Cod. Flor.

Pag. 179. *v*. 6. 16. 17. 23.

Titania pubes. *proles*. Markianus Codex.
Et non imitabile fulmen. *& inevitabile*. Idem.
Cornipedum curſu. *pulſu*. C Fl. Nic Heinſ.
Roſtro . . . obunco. *adunco*. Mark. Cod.

Pag. 180. *v*. 5.

Contingere menſas. *menſam*. Reg. Cod.

Pag. 181. *v*. 11. 13. 24. 26.

Amœna vireta. *vireta*. Idem.
Largior hic campos æther, & lumine veſtit.
De lumine. Regius Codex.
Curruſque virûm miratur. *mirantur*. C. Fl.
Per campos. *campum*. C. Fl. Nic. Heinſ.

Pag. 182. *v*. 13. 15. 25.

Sic eſt effata Sibylla. *adfata*. Ambo iidem. *affata*. Theod.

Theodorus Pulmannus.

Humeris . . . ſuſpicit altis. *oculis*. Cod. Mark.

Dein . . . linquunt. *Dehinc ſumma cacumina linquunt*. Cod. Flor. Nic. Heinſ. Theod. Palmannus.

Pag. 183. *v* 1. 8.

Incluſas animas. Cod. Mark. *illuſtres*. Et pro Superumque ad lumen ituras, habet *limen*.

Tuaque exſpectata parenti . . . pietas. *parentis*. Cod. Flor.

Tuaque ſpectata parenti. Nic. Heinſ.

Pag. 184. *v*. 7. 18. 20.

Complerint . . . ripas. *Complerent*. Reg. Cod.

Suſcipit. *Suſpicit*. Codd. Flor. & Markianus.

Lucentemque globum. *Ingentemque*. Cod. Flor.

Pag. 185. *v*. 5. 18.

Hinc metuunt. *Hîc metuunt*. Idem.

Reliquit . . . ſenſum. *relinquit*. Idem.

Pag. 186. *v*. 1. 9. 12. 13.

Poſſit adverſos legere. *Poſſet*. Regius Codex.

Æthereas . . . ſurget. *Ætherias* . . . *ſurgit*. Cod. Flor.

Educet ſylvis regem. *Educit*. Idem.

Longâ noſtrum. *Noſtrum Longâ*. Idem.

Ibid. *v*. 22. 24.

Laude pudicitiæ celebres, addentque ſuperbos.

Hic versus non legitur in Codice Florentino; neque apud Theodorum Pulmannum. Deeſt etiam in Codicibus Regio & Mariciano.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Cod. Fl.

Pag. 187. v. 1. 10. 18. 21. 25.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. *[illegible]*. Mark.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] *[illegible]* . [illegible] *[illegible]* [illegible]. Theod. Pulm.

[illegible] [illegible]. [illegible] *[illegible]*. [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]. *[illegible]*. Codex Flor.

[illegible] [illegible]. *[illegible]*. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

[illegible] [illegible]. *[illegible]*. C. Fl. Theod. Pulm.

Pag. 188. v. 1. 5. 14. 22. 25.

[illegible] . . . [illegible] [illegible] factis? Poſtrema vox *[illegible]*, in Regio Codice correcta in *[illegible]*.

[illegible] qui [illegible]. *[illegible]*. Theod. Pulm.

[illegible] [illegible] [illegible] *[illegible]*. *[illegible]*. Cod. Fl.

[illegible]. *[illegible]*. Cod. Fl. Theod. Pulm.

[illegible] [illegible]. *[illegible]*. Cod. Flor.

Pag. 189. v. 13. 21.

Vel te [illegible], [illegible], [illegible]. *[illegible]*. Mark.

[illegible]. *[illegible]*. Cod. Flor. Nic. Heinſ.

Pag. 190. v. 10. 14.

Qui [illegible] . . . . [illegible] inſtar in ipſo eſt!

Quis *[illegible]*. Cod. Flor. Theod. Pulm. *Eſt*, hanc

vocem non habent neque Codex Flor. neque Nic. Heinſ.

Neque ultra. *nec*. Codex Fl. Nic. Heinſius.

Pag. 191. *v.* 8. 16.

Famæ *venientis* amore. *melioris.* Cod. Flor.

His ubi tum natum. *His ibi tum.* Regius Cod.

FINIS VARIARUM LECTIONUM.